105 РОКІВ
НАВС 2026

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ВНУТРІШНІХ СПРАВ
Навчально-науковий інститут права та психології
Кафедра криміналістики

ІДЕНТИФІКАЦІЯ НЕВПІЗНАНИХ ТРУПІВ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ ВОЄННИХ ЗЛОЧИНІВ (КРИМІНАЛІСТИЧНИЙ ТА СУДОВО-МЕДИЧНИЙ АСПЕКТИ)

Матеріали
науково-практичного круглого столу
(Київ, 27 травня 2026 року)

Київ–2026

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ВНУТРІШНІХ СПРАВ
Навчально-науковий інститут права та психології
Кафедра криміналістики

ІДЕНТИФІКАЦІЯ НЕВПІЗНАНИХ ТРУПІВ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ ВОЄННИХ ЗЛОЧИНІВ (КРИМІНАЛІСТИЧНИЙ ТА СУДОВО-МЕДИЧНИЙ АСПЕКТИ)

Матеріали
науково-практичного круглого столу
(Київ, 27 травня 2026 року)

Київ–2026

УДК 343.98
І292

Редакційна колегія:

Несен О. О., завідувач кафедри криміналістики навчально-наукового інституту права та психології Національної академії внутрішніх справ, кандидат медичних наук, доцент;

Нагайник Т. Г., старший викладач кафедри криміналістики навчально-наукового інституту права та психології Національної академії внутрішніх справ

Рекомендовано до друку науково-методичною радою Національної академії внутрішніх справ 21 липня 2026 року (протокол № 7)

Матеріали подано в авторській редакції. Відповідальність за їхню якість, а також відсутність у них відомостей, що становлять державну таємницю та службову інформацію, несуть автори

І292 **Ідентифікація** невпізнаних трупів під час розслідування воєнних злочинів (криміналістичний та судово-медичний аспекти) [Текст] : матеріали наук.-практ. круглого столу (Київ, 27 трав. 2026 р.) / [редкол.: О. О. Несен, Т. Г. Нагайник]. – Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2026. – 74 с.

УДК 343.98

© Національна академія внутрішніх справ, 2026

ЗМІСТ

Базан К.

ПОМИЛКИ ІДЕНТИФІКАЦІЇ НЕВПІЗНАНИХ ТІЛ В УМОВАХ ЗБРОЙНОЇ АГРЕСІЇ: УРОКИ СПРАВИ Н. ДАЛЕЦЬКОГО 6

Борко Н.

ЕТИЧНІ ТА ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ РОБОТИ З РОДИЧАМИ ЗАГИБЛИХ У ПРАВООХОРОННІЙ ДІЯЛЬНОСТІ 9

Градюк І.

ПРОБЛЕМИ ВСТАНОВЛЕННЯ ФАКТУ ЗАГИБЕЛІ Й ІДЕНТИФІКАЦІЇ ПОЛЕГЛИХ ОСІБ В УМОВАХ БОЙОВИХ ДІЙ 12

Грибок А.

ВИКОРИСТАННЯ СУЧАСНИХ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ДОКУМЕНТУВАННІ ВОЄННИХ ЗЛОЧИНІВ..... 14

Груздь О., Литвиненко О.

КРИМІНАЛІСТИЧНІ ПОМИЛКИ ПІД ЧАС ВИЛУЧЕННЯ ТА ФІКСАЦІЇ БІОЛОГІЧНИХ СЛІДІВ..... 17

Демочко А.

МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ІДЕНТИФІКАЦІЇ ЖЕРТВ ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ: АНАЛІЗ РОБОТИ МІЖНАРОДНОЇ КОМІСІЇ З ПИТАНЬ ЗНИКЛИХ БЕЗВІСТИ 19

Кобелєва А.

ВИКОРИСТАННЯ КРИМІНАЛІСТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДЛЯ ЕКСПРЕС-АНАЛІЗУ ДНК НА МІСЦІ ПОДІЇ 21

Коваль А.

РОЛЬ ДНК-ІДЕНТИФІКАЦІЇ У ВСТАНОВЛЕННІ ОСОБИ НЕВПІЗНАНИХ ТРУПІВ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ ВОЄННИХ ЗЛОЧИНІВ 23

Кононіченко І.

ДНК-ТИПУВАННЯ ЯК «ЗОЛОТИЙ СТАНДАРТ» ІДЕНТИФІКАЦІЇ: ВИКОРИСТАННЯ ШВИДКІСНИХ ТЕСТІВ (RAPID DNA), СТВОРЕННЯ ТА ФУНКЦІОНУВАННЯ БАЗ ДАНИХ ГЕНЕТИЧНИХ ПРОФІЛІВ РОДИЧІВ ЗНИКЛИХ БЕЗВІСТИ Й НЕВПІЗНАНИХ ТІЛ..... 26

Кравченко Н.

КОНТРАСТНА ФОТОФІКСАЦІЯ ТА ЦИФРОВА ВЕРИФІКАЦІЯ ПАПІЛЯРНИХ ЛІНІЙ У РАЗІ ЗНАЧНОГО ОБВУГЛЕННЯ ШКІРНИХ ПОКРИВІВ УНАСЛІДОК БОЙОВИХ ДІЙ..... 28

Кучеренко М.

ПСИХОЛОГІЧНА ПІДТРИМКА РОДИЧІВ ЗНИКЛИХ БЕЗВІСТИ ОСІБ У ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ 32

Романська В.

ДИФЕРЕНЦІАЦІЯ ТА ОСОБЛИВОСТІ ВІДНОВЛЕННЯ ПАПІЛЯРНИХ УЗОРІВ ЕКСТРЕМАЛЬНО ЗМІНЕНИХ ТРУПІВ (НА ПРИКЛАДІ МУМІФІКАЦІЇ, САПОНІФІКАЦІЇ ТА ГНИТТЯ) 36

Мошенчич Н.

СУЧАСНА СУДОВА МЕДИЦИНА В УМОВАХ ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ 39

Нагайник Т.

DVI-ПІДХІД У СИСТЕМІ ІДЕНТИФІКАЦІЇ НЕВПІЗНАНИХ ТРУПІВ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ ВОЄННИХ ЗЛОЧИНІВ 42

Несен О.

КРИМІНАЛІСТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІДЕНТИФІКАЦІЇ ТІЛ РЕПАТРІЙОВАНИХ ОСІБ: ВЗАЄМОДІЯ ОРГАНІВ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ ТА ЕКСПЕРТНОЇ СЛУЖБИ МВС УКРАЇНИ 46

Полив'яний В.

ІДЕНТИФІКАЦІЯ ЗАГИБЛИХ УНАСЛІДОК ВОЄННИХ ЗЛОЧИНІВ: СУДОВО-МЕДИЧНІ ТА КРИМІНАЛІСТИЧНІ АСПЕКТИ 50

Савело М.

ЦИФРОВІЗАЦІЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В ПРОЦЕСАХ ІДЕНТИФІКАЦІЇ 52

Савіцька А.

ТИПОВІ СЛІДЧІ СИТУАЦІЇ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ У СФЕРІ ЗЕМЕЛЬНИХ ВІДНОСИН 55

Степанець О.

ВИКОРИСТАННЯ 3D-СКАНУВАННЯ ПІД ЧАС ОГЛЯДУ МІСЦЯ ПОДІЇ 58

Стрельцова К.

ДНК ПІСЛЯ СМЕРТІ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ІДЕНТИФІКАЦІЇ ФРАГМЕНТОВАНИХ ТІЛ В УМОВАХ ВОЄННИХ ЗЛОЧИНІВ 61

Танчик К.

КРИМІНАЛІСТИЧНЕ ЗНАЧЕННЯ МЕДІА В ПРОЦЕСІ ІДЕНТИФІКАЦІЇ ЗАГИБЛИХ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ 65

Шрамко Д.

МІЖНАРОДНІ СТАНДАРТИ ІДЕНТИФІКАЦІЇ
ЗАГИБЛИХ ОСІБ ПІД ЧАС ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ
ТА ЇХ ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ В УКРАЇНІ 68

Юсупов В., Баулін О.

АСПЕКТИ ПРОВЕДЕННЯ ОГЛЯДУ ТРУПА, ПОВ’ЯЗАНОГО
З ЕКСГУМАЦІЄЮ, В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ..... 71

Базан Катерина Віталіївна,
здобувач ступеня вищої освіти магістра
навчально-наукового інституту права
та психології Національної академії
внутрішніх справ
Науковий керівник:
доцент кафедри криміналістики
навчально-наукового інституту права
та психології Національної академії
внутрішніх справ, кандидат юридичних
наук, доцент ***Семенов В. В.***

ПОМИЛКИ ІДЕНТИФІКАЦІЇ НЕВПІЗНАНИХ ТІЛ В УМОВАХ ЗБРОЙНОЇ АГРЕСІЇ: УРОКИ СПРАВИ Н. ДАЛЕЦЬКОГО

Ідентифікації невпізнаних тіл набула для України безпрецедентного масштабу. В Єдиному реєстрі зниклих безвісти за особливих обставин перебуває понад 80 000 осіб, а в роботі знаходиться понад 12 000 молекулярно-генетичних експертиз. У лютому 2026 року з російського полону в межах 71-го обміну військовополоненими повернувся військовослужбовець 24-ї окремої механізованої бригади Н. Далецький, якого у 2023 році вважали загиблим і поховали на Львівщині після молекулярно-генетичної експертизи з показником збігу геномних профілів із біологічним матеріалом матері 99,99987 %. Цей випадок оголює системні прогалини, що потребують наукового осмислення.

Нормативну основу ідентифікації становлять Закон України «Про судову експертизу» [1], Закон України «Про державну реєстрацію геномної інформації людини» [2], Інструкція про призначення та проведення судових експертиз [3], Інструкція про проведення судово-медичної експертизи [4] та Порядок взаємодії між органами та підрозділами Національної поліції, закладами охорони здоров'я та органами прокуратури при встановленні факту смерті людини під час воєнного стану [5]. Головне бюро судово-медичної експертизи МОЗ запровадило так званий стандарт «потрійної ідентифікації» – поєднання дактилоскопічного, одонтологічного та молекулярно-генетичного досліджень.

Система судових експертиз для ідентифікації осіб, загиблих під час бойових дій, охоплює молекулярно-генетичну (ДНК-типування за 24–27 STR-локусами), дактилоскопічну, стоматологічну (одонтологічну), антропологічну та остеологічну, портретну (габітоскопічну), медико-криміналістичну. Настанова Інтерпол DVI визнає три первинні методи ідентифікації: ДНК-аналіз, одонтологію та дактилоскопію [7]. Міжнародна практика демонструє, що кожен вид експертизи має обмеження й може призвести до помилкової ідентифікації, якщо застосовується ізольовано.

Молекулярно-генетична експертиза. У справі М. Юзрі (США, 2014) геномний профіль батька на платформі Ancestry.com дав хибно-позитивний родинний збіг зі зразками з місця злочину 1996 року; підозрюваного допитували протягом тижнів. Дослідження родинного ДНК-пошуку фіксують рівень невдач до 83 %. У проєкті ідентифікації жертв різанини в Сребрениці (1995) рештки

однієї особи знаходили у чотирьох місцях поховання на відстані до 50 км, що потребувало 13 окремих молекулярно-генетичних досліджень для коректної ідентифікації [8].

Антропологічна та остеологічна експертизи. У справі першого лейтенанта М. Блассі (В'єтнамська війна) судово-медичні антропологи Центральної ідентифікаційної лабораторії армії США дійшли висновку, що прогнозовані зріст і вік не відповідають даним Блассі, і перекласифікували останки як «Невідомий Х-26»; їх помилково поховали в Могилі Невідомого Солдата на Арлінгтонському національному кладовищі. Помилку було виправлено лише через 26 років за допомогою аналізу мітохондріальної ДНК, який підтвердив збіг із матір'ю та сестрою Блассі. У матеріалах ICMP з Сребрениці зафіксовано, що антропологічна експертиза самостійно забезпечила точність визначення віку лише в 42,4 % випадків, зросту – у 29,4 %.

Ідентифікація за особистими речами (допоміжний метод). У справі В. Діксона (Корейська війна) польова куртка з листами від дружини, залишена пораненому солдату, стала «доказом», за яким загиблого помилково визнали Діксоном. Живим він повернувся з полону через два роки. Дослідження у Journal of Conflict Archaeology документує три випадки німецьких солдатів, помилково визнаних загиблими під час операції «Драгун» (1944) через обмін ідентифікаційних жетонів і хибні свідчення очевидців.

Медико-криміналістична експертиза в умовах комінглінгу. Проєкт ідентифікації з лінкора USS Oklahoma (Перл-Гарбор) – найбільший проєкт судово-медичної ідентифікації в історії Збройних Сил США – виявив, що в одній домовині, яка, як вважалося, містила рештки п'ятьох осіб, молекулярно-генетичний аналіз ідентифікував фрагменти майже 100 осіб. Цей випадок ілюструє, наскільки бойові рештки перемішуються, що унеможливлює надійну ідентифікацію без мультидисциплінарного підходу.

Причини можливих помилок у справі Далецького належать до чотирьох груп. Преаналітичні: перехресна контамінація зразків (рештки знайдено у прострілюваному автомобілі в зоні бойових дій), деградація ДНК унаслідок гідролізу й окислення, помилки маркування зразків. Аналітичні: випадіння алелей (allele dropout) при малокопійній ДНК, привнесення алелей (drop-in) від контамінації, ПЛР-артефакти, інтерпретація змішаних профілів при комінглінгу. Постаналітичні: так звана «помилка прокурора» – заявлений збіг 99,99987 % означає лише 0,00013 % імовірності випадкового збігу з неспорідненою особою, а НЕ ймовірність того, що рештки належать Далецькому; фактична апостеріорна ймовірність розраховується за формулою Баєса з урахуванням апріорної. Непряма (родинна) ідентифікація через одного родича має істотно нижчу дискримінуючу здатність, ніж порівняння з двома і більше родичами. Воєнні фактори: масштаб (понад 6 000 тіл в одній репатріації), непрозорість списків військовополонених з боку російської сторони, неповнота референтних баз, фрагментація решток (за даними МВС, «залишки однієї людини повертаються на різних етапах репатріації»), підтверджувальне упередження експертів («contextual bias»).

Уможливило конкретну помилку: 1) ідентифікацію проведено на основі єдиного методу – молекулярно-генетичної експертизи – без верифікації стоматологічним, дактилоскопічним чи антропологічним дослідженнями;

2) використано біологічний матеріал лише одного родича (матері) замість рекомендованих щонайменше двох; 3) рекомендацію експертів щодо додаткового дослідження було проігноровано; 4) родині не показали останків для візуального впізнання; 5) не проведено перехресну перевірку з базами даних військовополонених і зниклих безвісти.

Міжнародні стандарти передбачають мультидисциплінарний процес ідентифікації. Керівництво МКЧХ прямо зазначає, що «зазвичай потрібні кілька референтних зразків від родичів», а молекулярно-генетична експертиза має функціонувати як «переважно крайній засіб або доповнення, що використовується в поєднанні з іншими елементами» [6]. Настанова Інтерпол DVI (оновлена у листопаді 2023 р.) встановлює п'ятифазний послідовний процес: сцена – посмертне дослідження – збір прижиттєвих даних – звірка – ідентифікаційна комісія [7]. ICMP, що здійснила понад 20 000 ідентифікацій із 2001 р., підтримує акредитацію ISO/IEC 17025:2017 і веде дві елімінаційні геномні бази даних. Під час ідентифікації жертв катастрофи рейсу MH17 (2014) в Україні застосовувалися дублювання та трипліцирування геномного профілювання, розділення ідентифікаційних команд для усунення когнітивного упередження та процедури звірки за кількома модальностями – ці запобіжні заходи значною мірою були відсутні у процедурі щодо Н. Далецького.

Для приведення національної системи у відповідність до міжнародних рамкових концепцій необхідне дотримання: 1) обов'язкового підтвердження результатів молекулярно-генетичної експертизи біологічним матеріалом двох і більше родичів перед будь-яким оголошенням смерті на підставі ДНК-аналізу; 2) мультидисциплінарного перегляду ідентифікації, що інтегрує результати молекулярно-генетичного, стоматологічного, дактилоскопічного та антропологічного досліджень перед формальною ідентифікацією; 3) систематична перехресна перевірка між підтвердженнями смерті та розвідувальними базами даних військовополонених, що усуне інформаційну прогалину, яка уможливила одночасне оголошення особи загиблою та її утримання живою у полоні.

Справа Далецького демонструє не ізольовану аберацію, а системну вразливість української системи криміналістичної ідентифікації. За умов, коли в роботі перебуває понад 12 000 молекулярно-генетичних експертиз, помилки є статистично неминучими без структурних запобіжників. Імплементація принципів мультидисциплінарності, множинності референтних зразків і перехресної верифікації, закріплених у рамкових концепціях МКЧХ, Інтерпол DVI та ICMP, є необхідною передумовою для ефективного розслідування воєнних злочинів і реалізації права родин на встановлення долі зниклих безвісти.

Список використаних джерел

1. Про судову експертизу : Закон України від 25 лют. 1994 р. № 4038-XII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12.

2. Про державну реєстрацію геномної інформації людини : Закон України від 9 лип. 2022 р. № 2391-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2391-20#Text.

3. Інструкція про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень : затв. наказом М-ва юстиції України від 8 жовт. 1998 р. № 53/5. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98.

4. Інструкція про проведення судово-медичної експертизи : затв. наказом М-ва охорони здоров'я України від 17 січ. 1995 р. № 6. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0254-95.

5. Порядок взаємодії між органами та підрозділами Національної поліції України, закладами охорони здоров'я та органами прокуратури України при встановленні факту смерті людини під час воєнного стану на території України : наказ МВС, МОЗ, ОГП України від 9 берез. 2022 р. № 177/450/46. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0317-22#n14.

6. Missing People, DNA Analysis and Identification of Human Remains : A Guide to Best Practice in Armed Conflicts and Other Situations of Armed Violence / ICRC. URL: https://www.icrc.org/sites/default/files/external/doc/en/assets/files/other/icrc_002_4010.pdf.

7. Disaster Victim Identification Guide / INTERPOL. November 2023. URL: https://www.interpol.int/en/How-we-work/Forensics/Disaster-Victim-Identification-DVI.

8. Large Scale DNA Identification: The ICMP Experience. *Forensic Science International: Genetics.* 2019. URL: https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/30469017/.

9. Молекулярно-генетична ідентифікація осіб, загиблих під час російської збройної агресії проти України: успіхи та проблеми. *Криміналістичний вісник ДНДЕКЦ МВС.* URL: https://visnyk.dndekc.mvs.gov.ua/index.php/visnuk/article/view/201.

10. Stoyanova R. et al. Soldiers Mistakenly Reported Killed in Action. *Journal of Conflict Archaeology*. 2015. Vol. 10, No. 2. URL: https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1179/1574077315Z.00000000049

Борко Надія Олександрівна,
здобувач ступеня вищої освіти бакалавра
навчально-наукового інституту права
та психології Національної академії
внутрішніх справ
Науковий керівник:
старший викладач кафедри
криміналістики навчально-наукового
інституту права та психології
Національної академії
внутрішніх справ ***Нагайник Т. Г.***

ЕТИЧНІ ТА ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ РОБОТИ З РОДИЧАМИ ЗАГИБЛИХ У ПРАВООХОРОННІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Робота з родичами загиблих займає особливе місце в діяльності поліції, тому для неї є чіткі правила, описані в міжнародних і українських документах. Кодекс поведінки посадових осіб з підтримання правопорядку вимагає від поліцейських завжди поважати людську гідність і захищати права кожної людини, незалежно від ситуації та того, чи є вона правопорушником, жертвою чи свідком [3, с. 3]. Європейський кодекс поліцейської етики підкреслює важливість конфіденційності, поваги до приватного життя та обов'язкової підтримки постраждалих. В Україні ці вимоги деталізують Правила етичної поведінки поліцейських, які зобов'язують працівника поліції діяти в інтересах постраждалих, не принижувати їхню гідність і надавати необхідну допомогу [3, с. 11].

Такі правила є обов'язковими для кожного поліцейського, який спілкується з родичами загиблих. Байдужість, грубість або розголошення особистої інформації в подібних ситуаціях – це не просто «неетично», а й означає порушення службових обов'язків, що може мати юридичні наслідки для працівника [3, с. 5–6; 4].

Українське законодавство надає сім'ям загиблих правоохоронців досить широкий перелік прав і пільг [3, с. 3–4; 5]. Зокрема, Закон України «Про Національну поліцію» від 02 липня 2015 року № 580-VIII (зі змінами Закону № 4735-IX від 14 січня 2026 року) доповнений ст. 93-1, яка гарантує родинам поліцейських, що загинули, зникли безвісти чи визнані безвісно відсутніми під час виконання службових обов'язків, право користуватися різними пільгами та компенсаціями за наявності відповідного посвідчення [3, с. 3–4]. Також зміни до ст. 95 передбачають, що дружина (чоловік) і діти загиблого поліцейського мають право на безкоштовне медичне обслуговування у медичних закладах МВС, а діти – ще й на позаконкурсне зарахування до закладів освіти за кошти державного або місцевого бюджету [3, с. 3–4].

Закон України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» уточнює, кого саме відносять до членів сім'ї загиблого Захисника чи Захисниці: це батьки, чоловік або дружина (якщо не одружилися вдруге), діти, а також утриманці загиблого. Такі сім'ї мають право не лише на пільги, а й на безоплатну правничу допомогу, тобто можуть безкоштовно отримати юридичні консультації та представництво в суді в межах системи безоплатної правової допомоги.

Родичі загиблих правоохоронців часто переживають дуже складний психологічний стан. Це одночасно гостре горе, сильний стрес і необхідність вирішувати багато юридичних та побутових питань [2; 8, с. 108–110]. Науковці описують горювання як природний процес, у основі якого лежить «дистрес розлуки» – сильний емоційний стан, що проявляється у сумі, відчаї, постійних думках про загиблу людину. У дослідженнях вдів працівників правоохоронних органів виявлено, що багато з них мають знижений рівень адаптації, проблеми з самооцінкою, відчувають значний емоційний дискомфорт, особливо протягом перших трьох років після втрати [8, с. 110–111].

Допомога таким людям – це не лише прояв людяності, а й конкретне завдання для психологічної служби поліції [3, с. 7–8; 8, с. 112]. Наказ МВС від 06 лютого 2019 року № 88 (зі змінами від 15 травня 2023 року № 393) прямо відносить до функцій психологів Національної поліції надання підтримки працівникам поліції та членам їхніх сімей у разі загибелі близьких, поранення або перебування в полоні, а також супровід сімей загиблих захисників. Дослідження показують, що в роботі з гострим горем добре зарекомендувала себе триступенева модель: спочатку психолог знайомиться з людиною і її історією, потім допомагає осмислити значення події, а далі підтримує у прийнятті втрати й поступовій адаптації до нового життя [8, с. 112]. Для вдів загиблих правоохоронців корисними виявилися групові форми роботи, такі як арт-терапія та спеціальні «зцілюючі листи», які допомагають висловити почуття і впорядкувати переживання [8, с. 113].

Сучасні автори звертають увагу, що у випадку жінок, які втратили близьку людину під час війни, стандартних підходів до допомоги часто недостатньо [9, с. 214–215]. Вони одночасно змушені справлятися з горем, брати на себе більше відповідальності за сім'ю та вирішувати щоденні проблеми. Тому

пропонується використовувати гнучкі моделі, наприклад модель «подвійного процесу», яка поєднує час на переживання втрати з поступовим поверненням до повсякденного життя, а також підходи, спрямовані на пошук нового сенсу та особистісне зростання після травматичної події [9, с. 220–223].

Окремо законодавство України передбачає право сімей загиблих ветеранів та Захисників і Захисниць на безкоштовну психологічну допомогу, яку організовує Міністерство у справах ветеранів [5; 7]. Допомога може надаватися на різних рівнях: від базових консультацій фахівців із соціальної роботи до роботи з психологом і спеціалізованих програм у мультидисциплінарних командах. Важливо, що при цьому має дотримуватися низка принципів: людина повинна давати інформовану згоду, мати право відмовитися від певних послуг, обирати фахівця, а вся інформація про її стан і звернення має бути конфіденційною. Рекомендації ВООЗ також нагадують, що перша психологічна допомога повинна захищати безпеку і гідність постраждалої людини, враховувати її культуру й традиції, а той, хто допомагає, має дбати і про власну безпеку.

Попри наявні документи і програми, дослідники відзначають низку проблем. Зокрема, наголошується, що більшість нормативних актів розроблялися для мирного часу, тому не повністю відповідають масштабам викликів, пов’язаних із війною [3, с. 9–10]. Часто бракує можливості анонімно звернутися по допомогу, є недостатні гарантії конфіденційності для членів сімей поліцейських, мало профілактичних (проактивних) програм, і майже немає системи незалежної оцінки якості наданих послуг [3, с. 10]. Це показує, що навіть за наявності законів і програм робота з родичами загиблих потребує подальшого розвитку й удосконалення.

Отже у підсумку, правоохоронна етична система розглядає роботу з родичами загиблих як особливо чутливу службову ситуацію, що вимагає безумовної поваги до людської гідності, конфіденційності та культурної чутливості. Законодавство України (зокрема зміни до Закону «Про Національну поліцію» та акти про статус ветеранів) формально гарантує сім’ям загиблих правоохоронців пільги, медичну, правничу й психологічну допомогу, однак на практиці реалізація цих гарантій усе ще є фрагментарною й потребує посилення.

Родичі загиблих працівників поліції належать до групи підвищеного ризику щодо розвитку тривалого горювання та посттравматичних розладів, особливо якщо загибель відбулася раптово або за умов невизначеності, тому вони потребують цілеспрямованої, тривалої й професійно організованої підтримки. Психологічна допомога таким сім’ям має надаватися з дотриманням принципів інформованої згоди, конфіденційності, добровільності звернення та спиратися на гнучкі, доказові підходи, адаптовані до реалій воєнного часу.

Для підвищення ефективності підтримки доцільно вдосконалити нормативну й організаційну базу: запровадити зручні й безпечні механізми (зокрема анонімні) звернення по допомогу, розвивати психоосвітні програми для родичів загиблих та забезпечити незалежний моніторинг якості правових і психологічних послуг, що їм надаються.

Список використаних джерел

1. Кодекс поведінки посадових осіб з підтримання правопорядку : Резолюція Генеральної Асамблеї ООН від 17 груд. 1979 р. № 34/169. URL: https://zakon.cc/law/ document/read/995_282.

2. Лещук І., Бут Т. Актуальні питання дослідження горювання після втрати близької людини. *Психосоматична медицина та загальна практика.* 2024. Т. 9, № 4. URL: https://uk.e-medjournal.com/index.php/ psp/article/view/565.

3. Маренко О. Деонтологічні основи правоохоронної діяльності : робоча програма навчальної дисципліни. Кривий Ріг : ДонДУВС, 2024. 12 с.

4. Правила етичної поведінки поліцейських : затв. наказом Міністерства внутрішніх справ України від 09 листоп. 2016 р. № 1179. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1576-16.

5. Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту : Закон України від 22 жовт. 1993 р. № 3551-XII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3551-12.

6. Про Європейський кодекс поліцейської етики : Рекомендація Rec(2001)10 Комітету Міністрів Ради Європи від 19 верес. 2001 р. URL: https://rm.coe.int/16805e297e.

7. Рекомендації ВООЗ. Принципи та етичні правила надання першої психологічної допомоги. Женева : ВООЗ, 2020.

8. Рибик Л. А. Психологічна допомога під час переживання горя вдовами працівників правоохоронних органів. *Юридична психологія.* 2016. № 1 (18). С. 108–115. URL: https://elar.navs.edu.ua/bitstreams/3bf5ff1f-6363-4de4-ad07-829e2dc30dad/download.

9. Сингаївська І., Берестовська А. Особливості надання психологічної допомоги жінкам, які переживають втрату близької людини під час війни. *Вчені записки Університету «КРОК».* 2024. № 1 (73). С. 214–226. DOI: https://doi.org/10.31732/2663-2209-2024-73-214-226.

Градюк Іванна Миколаївна,
студентка навчально-наукового інституту права та психології Національної академії внутрішніх справ
Науковий керівник:
професор кафедри криміналістики навчально-наукового інституту права та психології Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент ***Лісогор В. Г.***

ПРОБЛЕМИ ВСТАНОВЛЕННЯ ФАКТУ ЗАГИБЕЛІ Й ІДЕНТИФІКАЦІЇ ПОЛЕГЛИХ ОСІБ В УМОВАХ БОЙОВИХ ДІЙ

В умовах збройних конфліктів процес встановлення факту загибелі та подальшої ідентифікації полеглих осіб набуває особливої складності та є одним із ключових завдань, які стоять перед відповідними органами. Ефективність встановлення особи загиблого безпосередньо впливає на забезпечення прав родичів, дотримання норм міжнародного гуманітарного права та належне розслідування воєнних злочинів.

Проблема ідентифікації тіл (останків) загиблих військовослужбовців залишається однією з найбільш складних і чутливих. Це пов’язано як із великою кількістю загиблих, так і зі складнощами евакуації тіл із поля бою та їх подальшою ідентифікацією [1].

Іншою суттєвою проблемою є стан тіл загиблих, який часто унеможливлює візуальну ідентифікацію. Вплив високих температур, вибухових факторів, тривале перебування у несприятливих умовах призводить до значних змін біологічного матеріалу. У таких випадках ключове значення мають методи судово-медичної експертизи, зокрема ДНК-аналіз. Відтепер встановлення особи можливе лише за результатами дослідження зразків двох близьких родичів або одного родича із застосуванням двох різних методів ДНК-аналізу [2].

Кабінет Міністрів України ухвалив постанову «Про реалізацію експериментального проєкту з ідентифікації тіл (останків) осіб, загиблих (померлих) внаслідок збройної агресії Російської Федерації проти України, за біометричними даними» [3]. Ця постанова пропонує максимально пришвидшити, цифровізувати та впорядкувати процес ідентифікації тіл, спростити процедуру для родичів, які розшукують зниклих безвісти, та забезпечити належний правовий облік усіх жертв війни.

Важливою проблемою також є відсутність або неповнота прижиттєвих даних про особу, що ускладнює процес зіставлення. Нерідко бракує медичних карт, біометричних даних або доступу до централізованих баз даних, що уповільнює процес встановлення особи.

Крім того, значною перешкодою виступають організаційні та координаційні труднощі між різними суб'єктами, залученими до процесу – військовими, поліцією, судово-медичними установами та гуманітарними організаціями. Для подолання цих розривів в Україні діє Координаційний штаб з питань поводження з військовополоненими. Він об'єднує Національну поліцію, СБУ, ЗСУ та гуманітарні місії, уніфікуючи процеси пошуку й репатріації. Усі дані акумулюються через єдину інформаційну систему, до якої родини отримують доступ в Особистому кабінеті [4]. Відсутність єдиних стандартів документування в умовах бойових дій також знижує ефективність ідентифікації.

Отже, встановлення факту загибелі та ідентифікація полеглих осіб в умовах бойових дій є комплексним і багаторівневим процесом, що потребує удосконалення нормативної бази, впровадження сучасних криміналістичних технологій та належної міжвідомчої взаємодії.

Список використаних джерел

1. Яна Ільків. Правозахисники запропонували п'ять кроків удосконалення ідентифікації тіл загиблих під час війни. URL: https://mipl.org.ua/pravozahysnyky-zaproponuvaly-pyat-krokiv-udoskonalennya-identyfikacziyi-til-zagyblyh-pid-chas-vijny/.

2. В Україні змінено процедуру ДНК-ідентифікації невпізнаних тіл. Національне інформаційне бюро. URL: https://nib.gov.ua/news/v-ukraini-zmineno-protceduru-dnk-identifikatcii-nevpiznanih-til/.

3. Про реалізацію експериментального проєкту з ідентифікації тіл (останків) осіб, загиблих (померлих) внаслідок збройної агресії Російської Федерації проти України, за біометричними даними : Постанова Кабінету Міністрів України від 25 верес. 2025 р. № 1214. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1214-2025-%D0%BF#Text.

4. Лілія Демидова. Як на півдні працює система пошуку зниклих безвісти та полонених військових. *Суспільне Одеса.* URL: https://suspilne.media/odesa/941343-ak-na-pivdni-pracue-sistema-posuku-zniklih-bezvisti-ta-polonenih-vijskovih/.

Грибок Анастасія Дмитрівна,
здобувач ступеня вищої освіти бакалавра
навчально-наукового інституту
поліцейської діяльності Національної
академії внутрішніх справ
Науковий керівник:
завідувач кафедри криміналістики
та судової медицини Національної
академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент
Антощук А. О.

ВИКОРИСТАННЯ СУЧАСНИХ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ДОКУМЕНТУВАННІ ВОЄННИХ ЗЛОЧИНІВ

В умовах повномасштабної війни російської федерації проти України питання належної фіксації воєнних злочинів набуло критичного значення для майбутнього правосуддя. Традиційні методи збору доказів часто виявляються недостатніми через масштабність руйнувань та небезпеку проведення слідчих дій безпосередньо в зонах бойових дій. Цифровізація криміналістичної діяльності дозволяє не лише пришвидшити процес документування, а й забезпечити збереження автентичності зібраних даних для міжнародних судових інстанцій. Використання сучасних технологій стає гарантом невідворотності покарання за порушення норм міжнародного гуманітарного права.

Проте використання сучасних технологій не можливе без спеціальних знань. Так, Г. К. Авдєєва приділяє особливу увагу проблемам використання спеціальних знань під час здійснення кримінального провадження в умовах воєнного стану. Дослідниця наголошує, що залучення експертів із цифрової криміналістики є необхідним кроком для об’єктивної оцінки наслідків обстрілів та інших злочинних дій [1, с. 89]. Правовий режим воєнного стану диктує нові вимоги до оперативності та специфіки проведення експертиз. Ефективність розслідування прямо залежить від адаптації криміналістичних методик до сучасних викликів безпеки.

Повністю погоджуємося із позицією авторки щодо ключової ролі спеціальних знань у процесі доказування. В умовах війни слідчий не завжди має фізичну можливість оглянути місце події належним чином, тому допомога технічних спеціалістів стає незамінною. Своєчасна цифрова фіксація дозволяє зберегти доказову базу, яка може бути знищена під час подальших бойових дій. Саме інтеграція наукових досягнень у практичну діяльність правоохоронців забезпечує високу якість формування матеріалів справи.

Крім цього, І. П. Бондаренко та Д. В. Андреєв розглядають можливості застосування сучасних цифрових комунікацій для фіксації та розслідування воєнних злочинів. Науковці підкреслюють, що використання хмарних сховищ та захищених каналів передачі інформації мінімізує ризики втрати важливих доказів. Вони акцентують увагу на важливості створення єдиних баз даних, що

дозволяють систематизувати великі масиви візуальної та текстової інформації [2, с. 53]. Інформаційні технології трансформують саму логіку кримінального процесу, роблячи його більш прозорим та стійким.

Вважаємо, що розвиток цифрових комунікацій відкриває унікальні можливості для дистанційного документування злочинів. Створення централізованих реєстрів доказів дозволяє уникнути дублювання роботи та забезпечує швидкий доступ до інформації для різних підрозділів. Важливо, щоб такі системи мали високий рівень кіберзахисту, оскільки ворог може намагатися скомпрометувати або знищити цифрові сліди. Ефективна комунікація між державними органами та цифровими платформами є основою побудови міцного обвинувачення.

Ще одним важливим напрямком ідентифікація особи за ознаками зовнішності. Так, Р. Р. Волков аналізує роль програмного забезпечення для розпізнавання обличчя у процесі ідентифікації фігурантів кримінальних проваджень. Дослідник вказує, що такі алгоритми дозволяють оперативно виявляти комбатантів, причетних до воєнних злочинів, навіть серед великих потоків людей. Окрему увагу автор приділяє ідентифікації невпізнаних тіл загиблих, що є надзвичайно актуальним через інтенсивність бойових дій [3, с. 51]. Впровадження кримінального аналізу на основі нейромереж суттєво підвищує шанси на розкриття злочинів проти людяності.

На наш погляд, технології розпізнавання обличчя є революційним інструментом для встановлення особи злочинця за відеозаписами з камер спостереження або соцмереж. Це дозволяє деанонімізувати окупантів, які вважають, що їхні дії залишаться безіменними та безкарними. Окрім того, гуманітарна складова цього питання, тобто ідентифікація загиблих, допомагає повернути імена героям та цивільним жертвам. Використання штучного інтелекту в цьому напрямку значно зменшує навантаження на експертів-криміналістів та прискорює пошукові роботи.

Також Негребецький зосереджується на теоретичних та практичних проблемах використання криміналістичних цифрових технологій при документуванні руйнувань. Науковець стверджує, що цифрова трансформація потребує не лише технічного оновлення, а й відповідного правового регулювання. В. В. Негребецький звертає увагу на труднощі, пов’язані з легалізацією даних, отриманих за допомогою дронів або супутникового моніторингу [4, с. 119]. Подолання цих бар’єрів є ключовою умовою для якісного документування збитків, завданих інфраструктурі України.

Поділяємо занепокоєння автора щодо необхідності вдосконалення законодавчої бази під сучасні технічні реалії. Використання безпілотних літальних апаратів дозволяє створювати детальні 3D-моделі зруйнованих об’єктів без ризику для життя спеціалістів. Проте результати такого моніторингу повинні безперешкодно прийматися судами як належні та допустимі докази. Чітке правове закріплення статусів цифрових доказів дозволить повноцінно використовувати потенціал новітніх технологій у кримінальному процесі. Використання БПЛА у правоохоронних органах та у криміналістиці, зокрема, може вивести її на новий рівень розвитку [5, с. 296].

В. Шевчук розкриває широкі перспективи та конкретні можливості використання технологій штучного інтелекту у розслідуванні воєнних злочинів. Він зауважує, що інтелектуальні системи здатні аналізувати гігабайти відеоданих

та знаходити закономірності в діях цілих підрозділів ворога. Дослідник наголошує на тому, що ШІ може моделювати обставини злочину та прогнозувати подальші напрямки розшуку фігурантів [5, с. 138]. Майбутнє криміналістики нерозривно пов'язане з автоматизацією аналітичних процесів.

На наше переконання, упровадження штучного інтелекту є безальтернативним шляхом при роботі з тими колосальними обсягами інформації, які ми маємо сьогодні. Автоматизований аналіз допомагає слідчим виділяти найважливіші фрагменти з тисяч годин записів, що економить безцінний час. Це дозволяє будувати логічні ланцюжки від виконавця на місці до вищого керівництва, яке віддавало злочинні накази. Майбутні трибунали будуть багато в чому базуватися саме на результатах такої глибокої цифрової перевірки та аналізу.

Отже, упровадження сучасних цифрових технологій докорінно змінює методологію фіксації та розслідування воєнних злочинів в Україні. Використання спеціалізованого програмного забезпечення, штучного інтелекту та засобів дистанційного моніторингу дозволяє створювати неспростовну доказову базу, яка відповідає найвищим міжнародним стандартам. Саме поєднання технічних інновацій із належним правовим регулюванням є запорукою відновлення справедливості та притягнення винних до відповідальності у майбутніх трибуналах. Перспективи подальших досліджень полягають в аналізі механізмів адаптації національного кримінального законодавства до швидкого розвитку цифрової криміналістики та хмарних технологій зберігання даних.

Список використаних джерел

1. Авдєєва Г. К. Проблеми використання спеціальних знань у кримінальному провадженні в умовах воєнного стану в Україні. *Питання боротьби зі злочинністю :* зб. наук. пр. / редкол. : В.С. Батиргареєва (голов. ред.) та ін. Харків : Право, 2022. Вип. 43. С. 88–92.
2. Бондаренко І. П., Андреєв Д. В. Застосування сучасних цифрових комунікацій та інформаційних технологій у фіксації та розслідуванні воєнних злочинів. *Теорія та практика протидії злочинності у сучасних умовах* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (21 жовтня 2022 року) / упор. Л. В. Павлик, У. О. Цмоць. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2022. С. 52–56.
3. Волков Р. Р. Роль програм розпізнавання облич під час ідентифікації фігурантів кримінальних проваджень ӥ оперативно-розшукових справ, а також невпізнаних трупів, зокрема внаслідок бойових дій. *Актуальні питання та перспективи розвитку кримінального аналізу в правоохоронніӥ системі України :* матеріали міжвідом. наук.-практ. конф. (Київ, 11 серп. 2022 р.). Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2022. С. 49–52.
4. Негребецький В. В. Проблеми використання криміналістичних цифрових технологій документування наслідків війни. *Соціальна і цифрова трансформація: теоретичні та практичні проблеми правового регулювання :* матеріали ІІІ Всеукр. наук.-практ. конф. (Київ, 23 листоп. 2023 р.) / наук. керівник конф. О. А. Баранов ; упоряд. : М. В. Дубняк, С. О. Дорогих. Київ, 2023. С. 118–121.
5. Тичина Д. М., Антощук А. О., Перцев Р. В. Криміналістичне забезпечення використання безпілотного літального апарату (дрону) у досудовому розслідуванні. *Науковий вісник ужгородського національного університету*. *Серія «Право»*. Вип. 78: ч. 2. 2023. С. 291–297. DOI: https://doi.org/10.24144/2307-3322.2023.78.2.46.
6. Шевчук В. Можливості та перспективи використання технологиӥ штучного інтелекту у розслідуванні воєнних злочинів. *Сучасні реалії протидії воєнним злочинам: набутий досвід та погляд в майбутнє :* матеріали панельної дискусії VII Харківського Міжнародного юридичного форуму 25 верес. 2023 р. Київ : Алерта, 2023. С. 136–143.

Груздь Олександр Іванович,
завідувач кафедри кримінального процесу та криміналістики факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування Національної поліції України Донецького державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук;
Литвиненко Ольга Георгіївна,
доцент кафедри кримінального процесу та криміналістики факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування Національної поліції України Донецького державного університету внутрішніх справ, доктор філософії в галузі права

КРИМІНАЛІСТИЧНІ ПОМИЛКИ ПІД ЧАС ВИЛУЧЕННЯ ТА ФІКСАЦІЇ БІОЛОГІЧНИХ СЛІДІВ

Біологічні сліди – кров, слина, сперма, піт, волосся з коренями, відокремлені частини нігтів та інші біологічні виділення організму людини – належать до найінформативніших джерел доказової інформації у кримінальному провадженні. Завдяки можливості проведення ДНК-аналізу вони дозволяють ідентифікувати особу з науково підтвердженою точністю та є незамінними при розслідуванні злочинів проти особи, зокрема вбивств, зґвалтувань та воєнних злочинів. Водночас ефективність використання біологічних слідів у доказуванні прямо залежить від якості їх виявлення, фіксації та вилучення на місці події. Допущені на цьому етапі криміналістичні помилки здатні призвести до деградації або знищення слідів, хибної ідентифікації та визнання доказів недопустимими у судовому провадженні.

Проблема криміналістичних помилок при роботі з біологічними слідами є особливо актуальною в умовах збройного конфлікту в Україні, коли ідентифікація загиблих та встановлення обставин воєнних злочинів вимагають максимально якісної роботи з речовими доказами біологічного походження. У цих умовах системні помилки слідчих при вилученні та фіксації біологічних слідів набувають не лише правового, а й гуманітарного значення.

У криміналістичній доктрині, зокрема у працях В. Ю. Шепітька [3], М. В. Салтевського [4], виокремлюють три основні групи помилок при роботі зі слідами: процесуально-правові, техніко-криміналістичні та тактичні. Розглянемо кожну з них стосовно біологічних слідів.

Процесуально-правові помилки пов’язані з порушенням встановленого законом порядку огляду місця події та вилучення речових доказів. Відповідно до ст. 237 КПК України [1] огляд місця події є слідчою (розшуковою) дією, порядок проведення якої суворо регламентований. До типових помилок цієї групи відносяться: вилучення слідів без складання або з неналежним складанням протоколу огляду, де не вказано точне місце та спосіб виявлення об’єктів; відсутність фото- або відеофіксації слідів до їх вилучення; порушення

встановленого порядку пакування та опечатування зразків; відступ від вимог щодо присутності понятих або спеціалістів. Правові наслідки цих помилок є найтяжчими: суд відповідно до ст. 87 КПК України вправі визнати такі докази недопустимими, що може унеможливити притягнення особи до відповідальності.

Техніко-криміналістичні помилки охоплюють порушення правил поводження зі слідами, що призводять до їх деградації або контамінації (перехресного забруднення). Найбільш поширеними є: вилучення слідів крові або слини без використання стерильних інструментів та індивідуальних засобів захисту (рукавичок, масок, захисних костюмів); пакування вологих біологічних слідів у поліетиленові пакети замість паперових конвертів або дихаючих контейнерів, що спричиняє розвиток мікроорганізмів і деградацію ДНК; зберігання та транспортування зразків за невідповідних температурних умов; змішування слідів різного походження в одному контейнері без маркування; застосування нестерильного тампону для вилучення слідів різних локалізацій.

Особливо небезпечною є власна контамінація слідів слідчим або іншими учасниками огляду. Відсутність або неналежне використання засобів індивідуального захисту при роботі на місці події може призвести до того, що ДНК-профіль особи, яка проводила огляд, буде виявлено у зразку. Це не лише спотворює доказову базу, але й може призвести до помилкових висновків щодо присутності певної особи на місці злочину. Практика розвинених держав передбачає обов’язкове внесення ДНК-профілів усіх осіб, які потенційно можуть бути присутніми на місці події, до порівняльних баз даних для виключення контамінації.

Тактичні помилки пов’язані з неправильним плануванням та організацією пошуку і роботи з біологічними слідами. До них відносяться: непослідовний огляд місця події, що призводить до затоптування або пошкодження слідів; ігнорування периферійних зон огляду, де можуть знаходитись мікрорельєфи підозрюваного (кров, слина на обличчі жертви тощо); недооцінка необхідності застосування спеціалізованого обладнання – ультрафіолетових ліхтарів для виявлення слідів слини та сперми, що не видимі при звичайному освітленні; відмова від залучення судово-медичного експерта або спеціаліста-криміналіста на місці огляду; нехтування принципом «від загального до часткового» при огляді місця події.

Окремої уваги заслуговують помилки у фіксації біологічних слідів. Фіксація є самостійним і обов’язковим елементом роботи зі слідами, що передує їх вилученню. Вона включає: словесний опис у протоколі; фотографування за правилами вузлової та детальної зйомки; складання схем або планів із зазначенням точної локалізації знайдених об’єктів. Типовими помилками є: відсутність масштабного орієнтира (лінійки) при фотографуванні, що унеможливлює визначення розмірів сліду; надмірна обробка місця події реагентами (зокрема, люмінолом) до проведення повного огляду, що може зруйнувати біологічний матеріал, придатний для ДНК-аналізу; неповний або нечіткий опис морфологічних ознак сліду у протоколі.

Для мінімізації криміналістичних помилок при роботі з біологічними слідами необхідно: запровадити обов’язкову спеціалізовану підготовку слідчих у галузі судової біології та основ ДНК-аналізу; забезпечити комплектами для вилучення біологічних слідів відповідно до чинних стандартів; розробити та впровадити детальні відомчі методичні рекомендації; ввести практику обов’язкового залучення судово-медичного спеціаліста до оглядів місць подій

у справах про тяжкі злочини проти особи; запровадити систему контролю якості у ланцюгу зберігання доказів (chain of custody) від місця вилучення до лабораторії [2; 5].

Отже, криміналістичні помилки при вилученні та фіксації біологічних слідів є системною проблемою, що потребує комплексного вирішення на рівні законодавчого регулювання, методичного забезпечення та підготовки кадрів. Своєчасне усунення цих помилок є необхідною умовою ефективного розслідування кримінальних правопорушень та забезпечення права особи на справедливий суд.

Список використаних джерел

1. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text.

2. Інструкція про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень : затв. наказом Міністерства юстиції України від 08 жовт. 1998 р. № 53/5 : у ред. наказу Міністерства юстиції України від 26 груд. 2012 р. № 1950/5. *Офіційний вісник України.* 2013. № 3. Ст. 91. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98#Text.

3. Шепітько В. Ю. Криміналістика : підручник. 5-те вид., перероб. і доповн. Київ : Ін Юре, 2023. 640 с. URL: https://inure.com.ua/product/kryminalistyka-pidruchnyk-5-te-vydannya-pereroblene-i-dopovnene/.

4. Салтевський М. В. Криміналістика (у сучасному викладенні) : підручник. Київ : Кондор, 2008. 588 с. URL: https://kondor.in.ua/kriminalistika-u-suchasnomu-viglyadi.

5. Капліна О. В., Шило О. Г., Трофименко В. М. та ін. Кримінальний процес : підручник / за заг. ред. О. В. Капліної, О. Г. Шило. Харків : Право, 2022. 696 с. URL: https://pravo-izdat.com.ua/product/kriminalnij-proces-pidruchnik-za-zagalnoyu-redakciyeyu-o-v-kaplinoyi-o-g-shila/.

Демочко Анастасія Сергіївна,
студентка навчально-наукового інституту права та психології Національної академії внутрішніх справ
Науковий керівник:
професор кафедри криміналістики навчально-наукового інституту права та психології Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент ***Лісогор В. Г.***

МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ІДЕНТИФІКАЦІЇ ЖЕРТВ ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ: АНАЛІЗ РОБОТИ МІЖНАРОДНОЇ КОМІСІЇ З ПИТАНЬ ЗНИКЛИХ БЕЗВІСТИ

Проблема ідентифікації невпізнаних тіл в умовах масштабної збройної агресії росії проти України набула статусу одного з пріоритетних завдань для системи кримінальної юстиції. У криміналістичному розумінні встановлення особи загиблого є початковою ланкою в ланцюгу доказування воєнних злочинів і злочинів проти людяності. Без надійної ідентифікації жертви неможливо повноцінно довести суб’єктивну та об’єктивну сторони складу злочину, що робить цей процес фундаментальним для майбутніх національних та міжнародних трибуналів [1].

Аналіз діяльності Міжнародної комісії з питань зниклих безвісти (ICMP) свідчить, що успіх ідентифікації залежить від створення єдиного централізованого інформаційного простору та інтегрованої системи управління даними. Ефективність розшуку забезпечується не лише сучасними технічними засобами, а й правовою готовністю держави визнати ідентифікацію обов'язковою частиною відновлення правопорядку та притягнення винних до відповідальності [2; 3].

Провідним методом сучасної криміналістики залишається ДНК-типування, яке визнається «золотим стандартом» для ідентифікації в умовах масових захоронень. Воно особливо актуальне для випадків, коли тіла зазнали значних танатологічних змін – обвуглення, скелетизації або навмисного руйнування з метою приховування слідів злочину. Як зазначається в наукових джерелах, організаційні засади ДНК-ідентифікації базуються на принципах «законності, стратегічного планування, централізації та координації, матеріально-технічного забезпечення, кадрового забезпечення і забезпечення якості» [4, с. 29].

ICMP активно підтримує впровадження високопродуктивних технологій, що дозволяють отримувати профілі ДНК навіть зі складних зразків кісткової тканини. Формування розгалужених сімейних баз ДНК-профілів стає першочерговим тактичним завданням, що вимагає залучення широкого кола родичів для підвищення статистичної вірогідності збігів.

Окрему увагу необхідно приділити тактиці проведення ексгумацій та огляду місць подій. Використання методів судової археології, які активно впроваджує ICMP, дозволяє розглядати місце поховання як комплексне джерело криміналістичної інформації. Такий підхід дає змогу не лише вилучити біологічний матеріал, а й реконструювати обставини загибелі через детальний аналіз супутніх об'єктів: положення гільз, напрямок пострілів, засобів зв'язування та пошкоджень на одязі [2].

Сучасна криміналістична стратегія також передбачає інтеграцію цифрових технологій, зокрема 3D-сканування місць масових поховань перед початком робіт для створення точних віртуальних моделей. Важливим елементом є психологічний супровід сімей зниклих безвісти, оскільки ефективна комунікація з родинами є запорукою отримання достовірної прижиттєвої інформації про потерпілих [3].

Підсумовуючи, слід зазначити, що адаптація міжнародних стандартів і досвіду ICMP дозволяє значно підвищити темпи та якість ідентифікації невпізнаних тіл в Україні. Ключовим чинником успіху є централізація даних через Єдиний реєстр осіб, зниклих безвісти за особливих обставин, у поєднанні з системою ICMP. Це не лише спрощує роботу слідчих, а й забезпечує міжнародну верифікацію доказів, необхідну для реалізації права сімей на встановлення істини та притягнення винних до кримінальної відповідальності.

Список використаних джерел

1. Ідентифікація загиблих у військових конфліктах за допомогою ДНК: Важливість, методи та роль сучасної генетики. GeneCode. URL: https://genecode.com.ua/identyfikatsiya-zagyblyh-u-vijskovyh-konfliktah/.

2. International Commission on Missing Persons (ICMP). Офіційний сайт. URL: https://icmp.int/uk/.

3. Гендиректорка Міжнародної комісії з питань зниклих безвісти – про єдиний реєстр, аналіз ДНК та розслідування справ. *Суспільне Мовлення.* 05.06.2024. URL: https://suspilne.media/761249-gendirektorka-miznarodnoi-komisii-z-pitan-zniklih-bezvisti-pro-edinij-reestr-analiz-dnk-ta-rozsliduvanna-sprav/.

4. Степанюк Р. Л., Гусєва В. О. Організаційні засади ДНК-ідентифікації загиблих унаслідок надзвичайних подій із масовими жертвами. *Криміналістичний вісник.* 2023. № 1 (39). С. 29–38. URL: https://elar.navs.edu.ua/server/api/core/bitstreams/54496de4-10f7-4a38-bc8c-e5017f3a489d/content.

Кобелєва Анна Віталіївна,
здобувач ступеня вищої освіти бакалавра
навчально-наукового інституту
поліцейської діяльності Національної
академії внутрішніх справ
Науковий керівник:
завідувач кафедри криміналістики
та судової медицини Національної
академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент
Антощук А. О.

ВИКОРИСТАННЯ КРИМІНАЛІСТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДЛЯ ЕКСПРЕС-АНАЛІЗУ ДНК НА МІСЦІ ПОДІЇ

Експрес-аналіз ДНК на місці подій є важливим елементом криміналістичного забезпечення, який дозволяє оперативно отримувати інформацію про особу або групу осіб, причетних до події кримінального правопорушення. У сучасних умовах, зокрема під час воєнних дій або надзвичайних ситуацій з масовими жертвами, своєчасне отримання результатів ДНК-досліджень може мати вирішальне значення для встановлення особи загиблих або поранених, а також для подальшого забезпечення належного документування доказової бази. В умовах обмеженого часу та необхідності мобільності використовуються спеціалізовані портативні пристрої для молекулярного аналізу, що дозволяють виконувати ПЛР-дослідження безпосередньо на місці події, скорочуючи час очікування результатів, який у традиційних лабораторних умовах може становити декілька днів.

Застосування криміналістичного забезпечення в таких умовах передбачає системний підхід до організації роботи на місці події. Для ефективного проведення експрес-аналізу необхідна координація між слідчо-оперативною групою та експертами криміналістичної лабораторії, що включає визначення пріоритетів вилучення біологічних зразків, забезпечення їх належного маркування та умов зберігання до моменту проведення аналізу, а також контроль за дотриманням процедур, що запобігають забрудненню чи втраті матеріалу [1, с. 145]. Кожен етап цього процесу регламентується встановленими протоколами, що формалізують алгоритм дій експертів від моменту прибуття на місце події до отримання попередніх результатів ДНК-тестів.

Кримінально-процесуальні аспекти проведення експрес-аналізу ДНК регулюються положеннями Кримінального процесуального кодексу України, який визначає обов'язки слідчого та експертної служби щодо забезпечення доказової бази та дотримання прав учасників процесу під час вилучення речових доказів, у тому числі біологічного матеріалу. Відповідно до норм кодексу, проведення експрес-аналізу на місці події може здійснюватися за наявності відповідного доручення слідчого або прокурора, а результати аналізу можуть бути зафіксовані у протоколі, що додається до матеріалів кримінального провадження [2].

Технічне забезпечення експрес-аналізу включає портативні ПЛР-системи, що дозволяють визначати генетичні профілі за мінімальними обсягами біологічного матеріалу. Сучасні прилади забезпечують швидке реагування на надзвичайні ситуації, оскільки їх можна розгорнути на обмеженій площі та підключити до стандартних джерел електроживлення, що особливо актуально у польових умовах або в умовах руйнування інфраструктури. Крім того, використання таких мобільних комплексів дозволяє паралельно обробляти кілька зразків та отримувати результати у форматі, сумісному з базами даних ДНК, що спрощує ідентифікацію осіб та звірку генетичних профілів [3, с. 470].

Важливим аспектом є організація роботи фахівців на місці події. До складу мобільної групи входять експерти з криміналістики та молекулярної генетики, слідчий, який забезпечує правову основу для вилучення зразків, та технічний персонал для роботи з обладнанням. Кожен член групи має чітко визначені функції, що зменшує ризик помилок та забруднення матеріалу. Організаційна структура роботи передбачає етапи планування, вилучення та маркування зразків, проведення безпосереднього аналізу та документування результатів, що забезпечує логічну послідовність і дозволяє отримати максимально точні дані за мінімальний час [4, с. 33].

Методичне забезпечення проведення експрес-аналізу включає стандарти роботи з біологічним матеріалом, інструкції щодо роботи з портативними приладами, процедури контролю якості та оцінки достовірності результатів. Кожен зразок підлягає подвійній перевірці, а результати аналізу порівнюються з наявними генетичними базами для швидкої ідентифікації. Це дозволяє не лише встановлювати особу загиблих чи постраждалих, а й забезпечує документоване підтвердження для подальших слідчих дій.

Використання криміналістичного забезпечення у поєднанні з експрес аналізом ДНК сприяє формуванню системного підходу до розслідування кримінальних правопорушень. Оперативність, точність та належне документування дозволяють ефективно реагувати на складні ситуації, мінімізуючи ризик втрати доказів та помилок у ідентифікації осіб. Технологічне оснащення, правове регулювання та організаційні засади разом формують комплексну систему, здатну адаптуватися до різних умов і забезпечувати високий рівень достовірності результатів дослідження.

Отже, використання криміналістичного забезпечення для експрес аналізу ДНК на місці події забезпечує оперативність, точність та ефективність ідентифікації осіб, сприяє належному документуванню доказової інформації та створює підґрунтя для подальшого ефективного досудового розслідування.

Список використаних джерел

1. Біляков А. М., Ергард Н. М. Особливості ідентифікації загиблих осіб під час воєнного стану (огляд літератури). *Медичні перспективи*. 2023. № 4 (28). С. 141–150.

2. Кримінальний процесуальний кодекс України. Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. *Верховна рада України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#top.

3. Осика І. М., Калюжна А. О., Матвієнко О. А. Використання сучасних технологій у криміналістиці в умовах воєнного стану: можливості та обмеження. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 5. С. 469–472. DOI https://doi.org/10.32782/2524-0374/2024-5/116.

4. Степанюк Р. Л., Гусєва В. О. Організаційні засади ДНК-ідентифікації загиблих унаслідок надзвичайних подій із масовими жертвами. *Криміналістичний вісник*. 2023. № 1 (39). С. 29–38. DOI:10.37025/1992-4437/2023-39-1-29.

Коваль Анастасія Євгеніївна,
здобувач ступеня вищої освіти бакалавра
навчально-наукового інституту права
та психології Національної академії
внутрішніх справ
Науковий керівник:
доцент кафедри криміналістики
навчально-наукового інституту права
та психології Національної академії
внутрішніх справ, кандидат юридичних
наук, доцент ***Семенов В. В.***

РОЛЬ ДНК-ІДЕНТИФІКАЦІЇ У ВСТАНОВЛЕННІ ОСОБИ НЕВПІЗНАНИХ ТРУПІВ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ ВОЄННИХ ЗЛОЧИНІВ

Повномасштабна збройна агресія Російської Федерації проти У країни спричинила значне збільшення кількості загиблих осіб, зниклих безвісти та невпізнаних тіл. Проведення активних бойових дій, масові поховання, руйнування цивільної інфраструктури, використання вибухових пристроїв і тривале перебування тіл у несприятливих умовах істотно ускладнюють процес встановлення особи загиблих [1, с. 107]. У зв’язку з цим особливого значення набуває застосування сучасних методів криміналістичної ідентифікації, серед яких провідне місце займає ДНК-ідентифікація.

У сучасній криміналістиці та судовій медицині ДНК-аналіз визнається одним із найбільш точних способів встановлення особи людини. Як зазначає Г. А. Бєлецька, «методи молекулярно-генетичного дослідження біологічних слідів дозволяють ідентифікувати особу навіть за наявності незначної кількості біологічного матеріалу або фрагментарних останків». В основі ДНК-ідентифікації лежить дослідження індивідуального генетичного профілю людини, який є унікальним для кожної особи, за винятком однояйцевих близнюків [1, с. 109].

ДНК-ідентифікація передбачає проведення комплексу молекулярно-генетичних досліджень, спрямованих на порівняння біологічних зразків невідомої особи із зразками її ймовірних родичів або даними генетичних баз. Найчастіше для проведення досліджень використовуються кров, кісткова

тканина, зуби, волосся, м'язова тканина чи інші біологічні об'єкти [1, с. 110]. Особливого значення такі дослідження набувають під час встановлення осіб, які загинули внаслідок вибухів, пожеж, катувань або тривалого перебування у місцях масових поховань.

Як зазначають А. М. Лазебний, О. О. Лазебна та Л. В. Батюк, «в умовах воєнних дій ДНК-аналіз фактично стає основним інструментом встановлення особи невідомих загиблих, оскільки традиційні способи ідентифікації у багатьох випадках є неможливим через значні ушкодження тіл». Візуальне впізнання нерідко є ненадійним або повністю виключеним через деформацію тіла, процеси розкладу чи відсутність індивідуалізуючих ознак. У таких ситуаціях сама результати молекурно-генетичної експертизи дозволяють отримати достовірні дані про особу загиблого [2, с. 187].

Особливу роль ДНК-ідентифікація відіграє під час документування та розслідування воєнних злочинів. Встановлення особи загиблого є важливою складовою доказування у кримінальних провадженнях щодо порушення законів та звичаїв війни, передбачених статтею 438 КК України [3, с. 245]. Результати молекулярно-генетичних експертиз можуть використовуватися як належні та допустимі докази у кримінальному провадженні, оскільки вони підтверджують факт загибелі конкретної особи, дозволяють встановити зв'язок між місцем події та потерпілим, а також сприяють документуванню наслідків воєнних злочинів [3, с. 248].

Міжнародний комітет Червоного Хреста наголошує, що встановлення особи загиблих забезпечує реалізацію права родичів на отримання інформації про долю зниклих безвісти осіб та сприяє дотриманню принципу поваги до людської гідності навіть після смерті. Саме тому міжнародні гуманітарні стандарти зобов'язують держави забезпечувати належний облік тіл загиблих та вживати всіх можливих заходів їх ідентифікації [4].

У міжнародній практиці одним із основних документів у сфері масової ідентифікації жертв є рекомендації Інтерполу Disaster Victim Identification (DVI). Відповідно до цих рекомендацій, встановлення особи загиблих повинно здійснюватися шляхом комплексного поєднання ДНК-аналізу, дактилоскопії, стоматологічних досліджень та аналізу персональних даних [5]. Проте саме ДНК-ідентифікація визнається найбільш ефективним методом у випадках значного пошкодження тіл або наявності лише фрагментарних останків.

В Україні правове регулювання використання генетичної інформації здійснюється на підставі КПК, КК України, Закону України «Про державну рестрацію геномної інформації людини», а також низки нормативно-правових актів МВС України [6]. Закон України «Про державну реєстрацію геномної інформації людини» визначає правові та організаційні засади формування державної бази генетичних даних, порядок відбору біологічних зразків, умови їх обробки та використання з метою встановлення осіб невідомих загиблих і безвісти зниклих осіб.

Важливим напрямом удосконалення механізму ідентифікації невпізнаних тіл є створення та розвиток єдиних генетичних баз даних. Як зазначається Міністерство оборони України, систематичний збір ДНК-зразків військовослужбовців дозволяє значно прискорити процедуру встановлення особи загиблих та мінімізувати випадки помилкової ідентифікації [7]. Крім того, розвиток технологій Rapid DNA створює можливість швидкого проведення

генетичного аналізу безпосередньо поблизу місця проведення слідчих дій або ексгумації тіл. Разом із тим використання ДНК-технологій супроводжується низкою проблемних питань. Однією з основних проблем є значне навантаження на судово-експертні установи у зв'язку з великою кількістю біологічних зразків, що потребують дослідження. Крім того, існують труднощі, пов'язані із деградацією біологічного матеріалу, відсутністю порівняльних зразків родичів та необхідністю тривалого зберігання генетичної інформації [2, с. 193]. Важливими залишаються й питання забезпечення конфіденційності генетичних даних та недопущення їх незаконного використання.

Сучасні науковці також звертають увагу на необхідність міждисциплінарного підходу до процесу ідентифікації невпізнаних тіл. На думку Г. Будко та інших дослідників, ефективне встановлення особи загиблого можливе лише за умови комплексної взаємодії криміналістів, судово-медичних експертів, молекулярних генетиків, слідчих та фахівців у сфері цифрових технологій [8, с. 5]. Використання автоматизованих баз даних, цифрової реконструкції обличчя та сучасних інформаційних систем суттєво підвищує ефективність ідентифікаційних процесів.

Отже, ДНК-ідентифікація є одним із ключових інструментів сучасної криміналістики та судової медицини у сфері розслідування воєнних злочинів. Її застосування дозволяє достовірно встановлювати особу невпізнаних трупів навіть у випадках значного пошкодження тіл, сприяє документуванню воєнних злочинів, формуванню належної доказової бази та реалізації права родичів на отримання інформації про долю загиблих. В умовах триваючої збройної агресії подальший розвиток системи генетичної ідентифікації в Україні є важливою складовою забезпечення правосуддя, гуманітарної безпеки та захисту прав людини.

Список використаних джерел

1. Бєлецька Г. А. Modern possibilities of examination of physical evidence of biological origin in the identification of unidentified corpses and missing persons. *Scientific Bulletin of Uzhhorod University. Series Medicine.* 2025. № 1 (71). С. 107–113. URL: https://med-visnyk.uzhnu.uz.ua/index.php/med/article/view/347?utm_source=chatgpt.com.

2. Лазебний А. М., Лазебна О. О., Батюк Л. В. ДНК-аналіз як інструмент встановлення істини в умовах воєнних дій: криміналістичний підхід. *Ірпінський юридичний часопис.* 2025. № 4 (21). С. 187–195. URL: https://ojs.dpu.edu.ua/index.php/irplegchr/article/view/431?utm_source=chatgpt.com.

3. Топчій В. В. Молекулярно-генетична експертиза в кримінальному процесі в умовах воєнного стану. *Ірпінський юридичний часопис.* 2024. № 4 (17). С. 245–251. URL: https://ojs.dpu.edu.ua/index.php/irplegchr/article/view/431?utm_source=chatgpt.com.

4. Україна: ДНК і гідність померлого. URL: https://www.icrc.org/en/article/ukraine-dna-and-dignitydeceased?utm_source=chatgpt.com.

5. INTERPOL Disaster Victim Identification Guide. URL: https://www.interpol.int/en/How-we-work/Forensics/Disaster-Victim-Identification-DVI?utm_source=chatgpt.com

6. Про державну реєстрацію геномної інформації людини. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2391-20?utm_source=chatgpt.com#Text.

7. Міністерство оборони України – Збір зразків ДНК від військовослужбовців: Міністерство оборони визначає мету та правову основу. URL: https://mod.gov.ua/en/news/dna-sample-collection-from-service-members-ministry-of-defence-outlines-purpose-and-legal-basis?utm_source=chatgpt.com.

8. Міждисциплінарний підхід до судово-медичної ідентифікації померлих в Україні. URL: https://www.researchgate.net/publication/400191409_INTERDISCIPLINARY_APPROACH_TO_FORENSIC_IDENTIFICATION_OF_DECEASED_PERSONS_IN_UKRAINE?utm_source=chatgpt.com.

Кононіченко Ірина Олександрівна,
студентка навчально-наукового інституту права та психології Національної академії внутрішніх справ
Науковий керівник:
професор кафедри криміналістики навчально-наукового інституту права та психології Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент ***Лісогор В. Г.***

ДНК-ТИПУВАННЯ ЯК «ЗОЛОТИЙ СТАНДАРТ» ІДЕНТИФІКАЦІЇ: ВИКОРИСТАННЯ ШВИДКІСНИХ ТЕСТІВ (RAPID DNA), СТВОРЕННЯ ТА ФУНКЦІОНУВАННЯ БАЗ ДАНИХ ГЕНЕТИЧНИХ ПРОФІЛІВ РОДИЧІВ ЗНИКЛИХ БЕЗВІСТИ Й НЕВПІЗНАНИХ ТІЛ

У сучасних умовах розвитку криміналістики та судово-експертної діяльності особливого значення набуває застосування молекулярно-генетичних методів дослідження, які забезпечують високий рівень достовірності під час встановлення особи, ідентифікації невпізнаних тіл та дослідження біологічних слідів у межах кримінального провадження.

Станом на сьогодні, молекулярно-генетична експертиза є «золотим стандартом» ідентифікації особи завдяки високій точності та автоматизації. Особливої актуальності зазначений напрям набув в умовах воєнного стану та повномасштабної збройної агресії рф проти України, коли встановлення осіб загиблих, ідентифікація невпізнаних тіл та пошук безвісти зниклих осіб стали одним із ключових завдань правоохоронної системи та судово-експертних установ. У таких умовах використання традиційних методів дослідження нерідко потребує значного часу, що зумовлює необхідність впровадження інноваційних технологій швидкісного аналізу ДНК [1].

Водночас молекулярно-генетичні технології набувають особливого значення у сфері розшуку депортованих, примусово переміщених та безвісти зниклих дітей. У зв’язку із цим було ініційовано створення єдиної національної ДНК-бази даних родичів зниклих дітей. Значення такої бази полягає в тому, що навіть у разі зміни персональних даних, документів чи місця перебування дитини генетична інформація залишається незмінною основою для встановлення її справжньої ідентичності та підтвердження родинних зв’язків. Формування та функціонування відповідних баз даних дозволяє забезпечити ефективний механізм повернення дітей до України, а також реалізацію їхнього фундаментального права на сім’ю, ім’я та встановлення власної особи [2].

Однією з найбільш перспективних технологій сучасної криміналістики є система Rapid DNA, яка дозволяє отримувати генетичний профіль за лічені години безпосередньо в польових умовах за допомогою приладів «ANDE». Впровадження технології «ANDE» стало революційним кроком у сфері судової генетики, дозволивши скоротити час опрацювання біологічного матеріалу з декількох місяців до декількох годин. Практичне значення цієї технології

полягає у можливості оперативного встановлення особи, швидкого реагування в межах досудового розслідування та забезпечення належного криміналістичного супроводження слідчих (розшукових) дій [3].

Під час навчального процесу з метою поглиблення практичних знань у сфері криміналістики й судово-експертної діяльності було організовано навчально-практичний візит студентів 305 н/г Навчально-наукового інституту права та психології до Навчально-наукового експертно-криміналістичного інституту Національної академії внутрішніх справ. Під час ознайомлення з діяльністю управління криміналістичного забезпечення Головного слідчого управління Національної поліції України було продемонстровано обладнання для швидкісного встановлення ДНК «ANDE», що дало змогу студентам безпосередньо ознайомитися з особливостями функціонування сучасних систем молекулярно-генетичного аналізу та практичними аспектами застосування інноваційних криміналістичних технологій у діяльності правоохоронних органів.

Найбільше професійне значення мала демонстрація роботи інноваційного обладнання для експрес-аналізу ДНК (технологія Rapid DNA), що дозволило на практиці оцінити рівень технологічного розвитку сучасної судової генетики. Спостереження за функціонуванням системи, здатної автоматизовано здійснювати аналіз біологічних зразків та формувати генетичний профіль особи в максимально короткі строки, дало змогу усвідомити значення інноваційних технологій для забезпечення оперативності та ефективності розслідування кримінальних правопорушень.

Досвід, отриманий безпосередньо від практиків у стінах профільного інституту, не лише підвищив нашу фахову підготовку, а й дав чітке усвідомлення того, як високі технології сприяють встановленню істини.

На сьогоднішній день установи МВС виконують близько 95 % усіх молекулярно-генетичних експертиз в Україні. Масштаби роботи є безпрецедентними: лише за минулий рік до експертних установ надійшло понад 18 тисяч тіл, причому кількість досліджуваних зразків від них у два-три рази більша. Це зумовило необхідність стрімкого розширення системи Державного науково-дослідного експертно-криміналістичного центру МВС України. Якщо на початку вторгнення рф над дослідженнями працювали 150 фахівців, то станом на квітень 2026 року штат зріс до понад 500 експертів.

Для оперативного встановлення осіб загиблих у сучасних умовах фахівці-криміналісти застосовують мобільні ДНК-лабораторії. Наразі технічний парк Національної поліції України вже налічує 32 такі пересувні комплекси [4].

Попри розширення мережі, навантаження залишається критичним – у середньому на одного експерта одночасно припадає близько 100 експертиз. Процес ідентифікації суттєво ускладнюється станом останків (термічні пошкодження, гниття) та значним часовим розривом між загибеллю та виявленням тіла, адже до лабораторій і досі надходять матеріали осіб, зниклих ще у 2022 році.

На даний час в експертно-криміналістичних центрах МВС перебуває близько 3 тисяч зразків біоматеріалу від невпізнаних тіл, що враховує і результати останніх репатріаційних заходів. Успіх цієї роботи безпосередньо залежить від наповнення баз даних ДНК-профілями родичів, без порівняння з якими остаточне встановлення особи часто залишається неможливим [5].

Отже, молекулярно-генетична експертиза та технологія Rapid DNA є одним із найбільш перспективних і ефективних напрямів розвитку сучасної криміналістики. Їх застосування дозволяє суттєво підвищити швидкість та якість досудового розслідування, забезпечити належне документування доказової інформації та ефективно здійснювати ідентифікацію осіб у складних умовах воєнного часу. Практичний досвід ознайомлення з роботою експертних підрозділів підтверджує, що впровадження інноваційних технологій у діяльність правоохоронних органів є необхідною умовою забезпечення законності, об'єктивності доказування та реалізації принципу невідворотності юридичної відповідальності.

Список використаних джерел

1. Свобода Є. Ю., Михальчук Т. В., Шульга О. О. Технологія швидкісного встановлення ДНК-профілю – Rapid DNA. *Вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. Вип. 81: ч. 3. 2024. С. 150–156. URL: http://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/301949.

2. В Україні запускають ДНК-базу даних родичів зниклих дітей. *Новина́рня.* 2025. URL: https://novynarnia.com/2025/05/05/v-ukrayini-zapuskayut-dnk-bazu-danyh-rodychiv-znyklyh-ditej/.

3. What is Rapid DNA for human identification? ANDE. URL: https://www.ande.com/what-is-rapid-dna.

4. Процедура ідентифікації невпізнаних тіл відтепер проводиться виключно за зразками двох близьких родичів. МВС України. 2026. URL: https://mvs.gov.ua/news/procedura-identifikaciyi-nevpiznanix-til-vidteper-provoditsia-vikliucno-za-zrazkami-dvox-blizkix-rodiciv-abo-za-zrazkom-odnogo-rodica-iz-vikoristanniam-dvox-riznix-dnk-metodiv.

5. ДНК-ідентифікація тіл загиблих: у МВС розповіли як працюють з рекордним навантаженням. *Fact-News.* 2026. URL: https://fact-news.com.ua/dnk-identyfikatsiya-til-zahyblyh-u-mvs-rozpovily-yak-pratsyuyut-z-rekordnym-navantazhennyam.

Кравченко Наталія Володимирівна,
викладач кафедри криміналістики
навчально-наукового інституту права
та психології Національної академії
внутрішніх справ

КОНТРАСТНА ФОТОФІКСАЦІЯ ТА ЦИФРОВА ВЕРИФІКАЦІЯ ПАПІЛЯРНИХ ЛІНІЙ В РАЗІ ЗНАЧНОГО ОБВУГЛЕННЯ ШКІРНИХ ПОКРИВІВ УНАСЛІДОК БОЙОВИХ ДІЙ

Процесуальне документування воєнних злочинів, пов'язаних із застосуванням сучасних засобів ураження, артилерійських обстрілів та ракетно-бомбових ударів, часто супроводжується необхідністю ідентифікації ексгумованих та репатрійованих тіл із ознаками екстремальної термічної деструкції [4]. Надвисокі температури викликають глибоке обвуглення м'яких тканин кінцівок, що призводить до повної денатурації білкових фракцій, стрімкого випаровування внутрішньоклітинної вологи та незворотної втрати еластичності епідермального пласта шкіри [5]. Шкірні покриви нігтьових фаланг пальців трупа набувають критичної ригідності, ламкості й крихкості, через що будь-який мінімальний механічний контакт під час спроб класичного ручного

дактилоскопіювання (прокату пальців за допомогою густої валізової фарби й паперових заготовок) неминуче призводить до повного розпаду та безповоротної втрати біологічного матеріалу [1], [2]. За умов, коли контактні методи є руйнівними, а ДНК-типування обмежене часом або деградацією клітинної матриці, автономного значення набуває розробка безконтактних цифрових методів оптичної фіксації та математичної верифікації папілярного рисунка [3], [6]. Це повністю відповідає сучасному загальнодержавному вектору на діджиталізацію, автоматизацію та алгоритмізацію судово-експертної діяльності [5], [10].

Ефективним міждисциплінарним вирішенням зазначеної проблеми є впровадження технології безконтактної макрофотофіксації папілярних узорів сосочкового шару дерми (або збережених фрагментів базального пласта епідермісу) з їх подальшою програмною пост-обробкою та математичним моделюванням у графічному форматі, що зчитується автоматизованими дактилоскопічними інформаційними системами (АДІС) МВС України [6]. Оскільки обвуглена поверхня фаланги є візуально монохромною (сіро-чорною), природні анатомічні межі папілярних гребенів і міжпапілярних борозен оптично нівелюються, що робить стандартну фотозйомку малоефективною [9]. Для штучного відновлення оптичного рельєфу та забезпечення належного рівня локальної ясності елементів, замість в'язких криміналістичних паст, які безповоротно забивають пошкоджені пори й тріщини опіків, застосовують метод капілярного контрастування за допомогою рідких світлих (переважно білих або флуоресцентних) чорнил низького ступеня в'язкості [1], [5].

Завдяки фізичному ефекту капілярного підняття, рідка фаза вибірково заповнює виключно міжпапілярні заглиблення (борозенки), залишаючи вершини обвуглених дермальних сосочків незафарбованими. Це дозволяє штучно диференціювати світлі й темні ділянки анатомічного рисунка та сформувати стійкий макроскопічний колірний контраст, придатний для об'єктивної фіксації оптичними датчиками [1], [9]. Оптична реєстрація підготовленого об'єкта здійснюється за допомогою високороздільних цифрових дзеркальних або бездзеркальних камер, оснащених спеціалізованими макрооб'єктивами з фіксованою фокусною відстанню (Flat-Field Macro Lenses 50–100 mm) та кільцевими безтіньовими спалахами, які забезпечують рівномірний розподіл світлового потоку по всій сферичній поверхні фаланги. Обов'язковою тактико-технічною умовою є виставлення суворої перпендикулярності оптичної осі об'єктива до робочої поверхні шкіри та розміщення міліметрової криміналістичної лінійки безпосередньо у фокальній площині об'єкта дослідження для проведення подальшого точного геометричного масштабування зображення [1], [11].

Отриманий цифровий макрознімок є первинним інформаційним масивом «живого рельєфу», який технологічно не може бути безпосередньо введений до пошукового вікна АДІС, оскільки за оптичними, геометричними та колірними характеристиками він є прямою протилежністю класичного сліду-відтиску. Для приведення цифрового файлу у повну відповідність до алгоритмів автоматизованого пошуку та розпізнавання мінуцій, судовому

експерту необхідно реалізувати жорстко регламентований чотириетапний протокол цифрової трансформації растрових даних у спеціалізованих графічних редакторах [1], [6]:

1. Горизонтальне дзеркальне обернення (Flip Horizontal). Оптичний знімок фіксує топографію пальця у прямому вигляді (де ліва анатомічна зона узору залишається ліворуч на екрані), тоді як традиційний відбиток пальця на папері чи склі є механічним відтиском, що відображає лінії дзеркально (ліве стає правим). Програмне віддзеркалення усуває цю геометричну невідповідність, трансформуючи фотознімок у формат класичного відбитка [1].

2. Інверсія яскравості колірних каналів (Invert / Негатив). Унаслідок попереднього капілярного нанесення світлого чорнила міжпапілярні борозенки набули білого кольору, а папілярні гребені залишилися темними, що формує інвертоване колірне поле відносно стандартної дактилокарти (де чорна фарба вкриває саме гребені, залишаючи проміжки білими). Програмна інверсія повертає природне для сприйняття автоматизованих систем співвідношення: папілярні лінії стають темними, а борозенки світлими [1].

3. Конвертація у градації сірого (Grayscale). Видалення колірного шуму (хроматичних артефактів термічного ураження, слідів обвуглення крові та лімфи) та переведення зображення у 8-бітний монохромний формат із 256 відтінками сірого є обов'язковою умовою для стабілізації бінарного кодування ліній [6], [10].

4. Просторове масштабування та збереження у форматі BMP (Windows Bitmap). Спираючись на піксельний аналіз міліметрової лінійки, зображення масштабується до суворого стандарту просторової роздільної здатності (500 або 1000 DPI). Збереження файлу виконується виключно у нестиснутому растровому форматі BMP, що повністю виключає появу математичних артефактів стиснення (як у форматі JPEG), гарантуючи збереження незмінності координат розташування мінуцій – точок біфуркацій та закінчень папілярних ліній [1], [6].

Науковою основою для верифікації якості отриманих таким чином цифрових зображень є впровадження об'єктивних метрик, що дозволяють відійти від суб'єктивного оцінювання експерта на користь емпірично доведених алгоритмів. Зокрема, використання міжнародного стандартизованого програмного комплексу DFIQI (Defense Fingerprint Image Quality Index) дозволяє проводити локальний аналіз ясності та глобальну оцінку якості зображення за трьома незалежними шкалами: цінність (value), комплексність (complexity) та складність (difficulty) [10].

Алгоритми DFIQI в автоматичному режимі проводять математичний розрахунок відношення сигналу до шуму в зонах термічних тріщин шкіри, оцінюють ступінь збереженості папілярного потоку та маркують ділянки фаланги, які мають достатню чіткість для ідентифікації. Це створює надійний емпіричний фундамент, який повністю підтверджує суб'єктивні висновки експерта під час стадії аналізу криміналістичної методики ACE-V, мінімізує ризик експертних помилок і дозволяє виокремити ті зображення, які через високу деструкцію тканин можуть викликати розбіжності між фахівцями [10].

Практичний досвід Чернівецького НДЕКЦ МВС України, узагальнений у межах міжвідомчої взаємодії із закладами судової медицини, підтверджує автономне значення безконтактних цифрових методів: під час дослідження

250 репатрійованих тіл у 54 % випадків (135 кистей) біологічний матеріал мав глибокі трупні зміни та обвуглення. Завдяки скоординованому застосуванню методів капілярного контрастування та покрокової цифрової постобробки растрових даних, 96 % наявних об'єктів були успішно адаптовані для АДІС, що дозволило безпомилково ідентифікувати 41 загиблу особу [1]. Поєднання безконтактної цифрової верифікації з новітніми експрес-технологіями ДНК-моніторингу (Rapid DNA, системи ANDE) забезпечує скорочення часу ідентифікації до 2,5–3 годин, що суттєво оптимізує навантаження на експертну службу [4], Перспективним напрямом цифровізації є впровадження алгоритмів штучного інтелекту (AI-driven quality assessment), здатних автоматично проводити локалізацію зон найкращої якості на обвугленій дермі та фільтрувати нерівності опікового походження [5], [10].

Підсумовуючи, слід зазначити, що безконтактна контрастна фотофіксація та покрокова цифрова трансформація папілярних узорів обвуглених трупів є передовим криміналістичним інструментом, що дозволяє подолати технологічні обмеження, викликані термічною деструкцією біологічних тканин. Впровадження цього алгоритму в системну діяльність органів досудового розслідування та підрозділів Експертної служби МВС України забезпечує швидке введення даних до масивів АДІС, максимізує ймовірність успішної верифікації осіб у найскладніших умовах та гарантує формування бездоганної, математично обґрунтованої доказової бази для національного і міжнародного судочинства під час розслідування воєнних злочинів.

Список використаних джерел

1. Особливості дактилоскопіювання трупів, шкірні покриви яких зазнали пізніх трупних змін (на прикладі практичного досвіду роботи з репатрійованими тілами) : наук.-метод. посіб. / І. Ю. Кожакарь, В. В. Гринюк, М. С. Гараздюк. Чернівці ; Київ : ДНДЕКЦ МВС України, 2025. 40 с.

2. Pletenetska A. O. Features of documenting the bodies of victims: legal and forensic medical challenges under conditions of armed aggression. *Право*. 2025. Vol. 2, no. 2. P. 103–110. DOI: https://doi.org/10.31612/3041-1548.2.2025.07.

3. Актуальні питання ідентифікації невпізнаних тіл осіб, повернутих у порядку репатріації в Україну / А. О. Левицький, В. В. Юсупов. *Актуальні питання судової експертизи і криміналістики :* зб. мат-лів Міжнар. наук.-практ. конф. (Харків, 28 листоп. 2025 р.). Харків : ННЦ «ІСЕ ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса», 2025. С. 127–132.

4. Афтанасів В. М., Лісіцина Ю. О. Репатріація тіл загиблих військовослужбовців як виклик для судово-медичної експертизи: криміналістична оцінка трупних змін і відтворення механізму смерті. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. Серія «Право»*. 2026. Вип. 93, ч. 5. С. 11–17. DOI: https://doi.org/10.24144/2307-3322.2026.93.5.2.

5. Shevchuk V., Dunaev O., Tyshchenko O., Biletska G., Nehrebetskyi V. Innovative Methods in the Identification of Deceased Persons during Armed Conflicts and Disasters: Criminalistic and Forensic Medical Issues. *International Annals of Criminology*. 2025. Vol. 63. P. 646–665. DOI: https://doi.org/10.1017/cri.2025.10094.

6. Fingerprints and Other Ridge Skin Impressions / Champod C., Lennard C., Margot P., Stoilovic M. Boca Raton : CRC Press, 2016. 352 p.

7. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 9-10, № 11-12, № 13. Ст. 88. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text.

8. Судова медицина : підручник / В. Д. Мішалов та ін. Чернівці : Місто, 2018. 574 с.
9. Посібник з криміналістики (Частина друга. Криміналістична техніка) : навч. посіб. / уклад. М. В. Попович. Чернівці : ЧНУ ім. Ю. Федьковича, 2025. 142 с.
10. Swofford H., Champod C., Koertner A., Eldridge H., Salyards M. A method for measuring the quality of friction skin impression evidence: Method development and validation. *Forensic Science International*. 2021. Vol. 321. Article 110703. DOI: https://doi.org/10.1016/j.forsciint.2021.110703.
11. Попович М. В. Історія та розвиток технологій ідентифікації за відбитками пальців в криміналістиці. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. Серія «Право»*. 2025. Вип. 88, ч. 2. С. 1053–1058. DOI: https://doi.org/10.24144/2788-6018.2025.02.156.

Кучеренко Марія Олегівна,
студентка навчально-наукового інституту права та психології Національної академії внутрішніх справ
Науковий керівник:
старший викладач кафедри криміналістики навчально-наукового інституту права та психології Національної академії внутрішніх справ ***Нагайник Т. Г.***

ПСИХОЛОГІЧНА ПІДТРИМКА РОДИЧІВ ЗНИКЛИХ БЕЗВІСТИ ОСІБ У ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ

Повномасштабна збройна агресія Російської Федерації проти України спричинила значне зростання кількості осіб, зниклих безвісти за особливих обставин, як серед військовослужбовців, так і серед цивільного населення. У провадженнях щодо порушення законів та звичаїв війни, передбачених ст. 438 Кримінального кодексу України, проблема зникнення особи безпосередньо пов'язана з необхідністю виявлення, вилучення, огляду, судово-медичного дослідження та ідентифікації невпізнаних трупів, тілесних останків або їх фрагментів. Саме тому робота з родичами зниклих безвісти осіб набуває не лише гуманітарного, а й криміналістичного, судово-медичного та процесуального значення.

У межах тематики ідентифікації невпізнаних трупів родичі зниклої особи є важливими учасниками ідентифікаційного процесу, оскільки саме вони можуть надати прижиттєву, тобто ante-mortem, інформацію: фотознімки, медичні документи, стоматологічні картки, рентгенологічні знімки, відомості про особливі прикмети, татуювання, рубці, переломи, хірургічні втручання, протези, імпланти, особисті речі, а також біологічні зразки для молекулярно-генетичної експертизи. Без цієї інформації зіставлення з post-mortem даними, отриманими під час огляду тіла, судово-медичної, стоматологічної, антропологічної чи ДНК-експертизи, може бути істотно ускладненим або неможливим.

У працях науковців використання спеціальних медичних знань у кримінальному провадженні розглядається як один із важливих напрямів доказування. І. І. Гудков визначає спеціальні медичні знання як знання, притаманні професійній медичній діяльності, що застосовуються компетентними суб'єктами для досягнення завдань кримінального провадження.

Автор наголошує, що до форм використання таких знань належать участь спеціаліста-медика у слідчих діях, проведення судово-медичних експертиз, консультації, використання медичної документації та інших відомостей, необхідних для доказування. Цей підхід є важливим і для теми психологічної підтримки родичів, оскільки саме через комунікацію з ними слідство отримує значну частину медично значущої ante-mortem інформації.

Судово-стоматологічна ідентифікація значною мірою залежить від наявності прижиттєвих стоматологічних даних, які найчастіше можуть бути отримані саме через родичів зниклої особи. З огляду на це родина зниклого безвісти виступає не лише суб'єктом, який потребує підтримки, а й важливим джерелом інформації для судово-медичного та криміналістичного процесу ідентифікації.

Психологічний стан родичів осіб, зниклих безвісти, характеризується феноменом невизначеної втрати. На відміну від підтвердженої смерті, зникнення безвісти залишає родину в стані тривалої психологічної невизначеності: людина фізично відсутня, але факт її загибелі не підтверджений. Родичі одночасно зберігають надію на повернення близької особи й готуються до можливого підтвердження смерті. Такий стан виснажує емоційні та когнітивні ресурси, підвищує тривожність, ускладнює сприйняття інформації, може спричиняти гострі реакції на повідомлення правоохоронців, результати ДНК-експертизи або необхідність надання даних для ідентифікації.

Саме тому психологічна підтримка родичів має бути інтегрована в ідентифікаційний процес. Вона не повинна розглядатися як зовнішній або факультативний елемент. У контексті криміналістичного та судово-медичного забезпечення розслідування воєнних злочинів така підтримка виконує щонайменше три функції: гуманітарну, оскільки спрямована на зменшення страждання родини; комунікативну, оскільки забезпечує довіру між родичами й правоохоронними органами; доказову, оскільки створює умови для належного отримання ante-mortem інформації, необхідної для ідентифікації невпізнаних трупів.

Першим напрямом психологічної підтримки є супровід під час збирання ante-mortem інформації. Родичам необхідно пояснювати, чому слідству потрібні медичні документи, стоматологічні картки, фотографії, відомості про особливі прикмети, особисті речі чи біологічні зразки. Без такого пояснення процесуальна дія може сприйматися як формальна, байдужа або травматична. Важливо, щоб правоохоронець не лише ставив запитання, а й демонстрував розуміння емоційної складності ситуації, не допускав поспіху, повторного безпідставного розпитування, некоректних висловів або припущень щодо можливої загибелі особи.

Другим напрямом є психологічний супровід під час відбору біологічних зразків для ДНК-ідентифікації. Для правоохоронної та експертної системи це необхідна процедура, однак для родичів вона може символічно означати наближення до підтвердження смерті близької людини. Тому важливо пояснювати, що відбір зразків сам по собі не є підтвердженням загибелі, а лише створює можливість для перевірки збігів у разі виявлення невпізнаних тіл або останків. Така комунікація зменшує рівень тривоги, запобігає хибним очікуванням і підтримує здатність родичів до усвідомленої співпраці.

Третім напрямом є супровід у разі ознайомлення родичів із речами, фотоматеріалами або іншими об'єктами, пов'язаними з можливим виявленням тіла. Такі дії можуть викликати гостру стресову реакцію, тому вони мають здійснюватися максимально делікатно, із попереднім поясненням, у належних умовах і, за можливості, за участю кризового психолога. Неприпустимими є раптова демонстрація травматичних матеріалів, формальна мова, поспіх або відсутність подальшої підтримки після отримання складної інформації.

Найбільш психологічно вразливою є ситуація, коли результати судово-медичної або молекулярно-генетичної експертизи підтверджують ідентифікацію загиблої особи. У цей момент родина переходить від стану невизначеної втрати до підтвердженої смерті близького. Така інформація має повідомлятися не як звичайний процесуальний результат, а як подія, що має глибокі психологічні наслідки. Доцільним є залучення психолога, забезпечення спокійної обстановки, можливість присутності іншого члена родини, надання чітких пояснень щодо подальших дій, оформлення документів, передачі тіла чи останків, поховання та процесуальних прав родини.

З огляду на напрацювання науковців, особливо важливо підкреслити, що якість ідентифікації залежить не лише від технічного рівня судово-медичної, ДНК- чи стоматологічної експертизи, а й від якості комунікації з родичами. Якщо родина довіряє правоохоронним органам, вона більш охоче надає медичні документи, погоджується на відбір біологічних зразків, повідомляє важливі подробиці, підтримує контакт зі слідством. Якщо ж комунікація є формальною, неделікатною або суперечливою, виникає недовіра, відмова від співпраці, звернення до неперевірених джерел, а іноді – ризик потрапляння під вплив шахраїв чи ворожих інформаційно-психологічних маніпуляцій.

У цьому контексті психологічна підтримка родичів зниклих безвісти осіб має розглядатися як елемент професійної культури правоохоронної діяльності. Вона передбачає не підміну процесуальних дій психологічною допомогою, а їх етичне й психологічно безпечне проведення. Правоохоронець не зобов'язаний виконувати функції психотерапевта, однак має володіти базовими навичками кризової комунікації: говорити спокійно, зрозуміло, без необґрунтованих обіцянок; пояснювати мету дій; не повідомляти неперевірених відомостей; не знеособлювати загиблого; не використовувати формулювання, які можуть посилити травматизацію.

Перспективним напрямом удосконалення практики є розроблення методичних рекомендацій для слідчих, працівників поліції, прокурорів і фахівців експертних установ щодо взаємодії з родичами осіб, зниклих безвісти, у процесі ідентифікації невпізнаних трупів. Такі рекомендації мають поєднувати криміналістичний, судово-медичний і психологічний компоненти: алгоритм збирання ante-mortem даних; правила комунікації під час відбору ДНК-зразків; порядок делікатного повідомлення результатів ідентифікації; критерії залучення кризового психолога; вимоги до конфіденційності; попередження вторинної травматизації.

Отже, психологічна підтримка родичів осіб, зниклих безвісти, у процесі ідентифікації невпізнаних трупів під час розслідування воєнних злочинів є необхідною складовою належного криміналістичного та судово-медичного забезпечення досудового розслідування. Її значення полягає не лише в гуманному ставленні до родини, а й у забезпеченні якості ante-mortem інформації, підвищенні довіри до правоохоронної системи, попередженні вторинної травматизації та підвищенні ефективності ідентифікації загиблих.

У підсумку слід зазначити, що ідентифікація невпізнаних трупів у справах про воєнні злочини є не лише експертною процедурою. Це складний міждисциплінарний процес, у якому судово-медичні, криміналістичні, психологічні й етичні компоненти мають діяти узгоджено. Родина зниклої особи в цьому процесі є не пасивним адресатом повідомлень, а важливим учасником встановлення істини, носієм прижиттєвої інформації та суб'єктом, який має право на гідне, уважне й психологічно безпечне ставлення.

Список використаних джерел

1. Кримінальний кодекс України від 5 квіт. 2001 р. № 2341-III.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI.
3. Про правовий статус осіб, зниклих безвісти за особливих обставин : Закон України від 12 лип. 2018 р. № 2505-VIII.
4. Про Національну поліцію : Закон України від 2 лип. 2015 р. № 580-VIII.
5. Деякі питання забезпечення вилучення, передачі та репатріації тіл (останків) осіб, загиблих (померлих) у зв'язку із збройною агресією проти України : постанова Кабінету Міністрів України від 17 черв. 2022 р. № 698.
6. Гудков І. І. Поняття спеціальних медичних знань, які використовують під час розслідування вбивств. *Юридична психологія*. 2022. № 2 (31). С. 130–137. DOI: https://doi.org/10.33270/03223102.130.
7. Нагайник Т. Г. Судова стоматологія: використання та можливості під час воєнного стану : тези доповіді. URL: https://elar.navs.edu.ua/server/api/core/bitstreams/6e09d0b0-e615-4032-a612-eb0e9d81cee1/content
8. Нагайник Т. Г. Судова стоматологія як складова спеціальних медичних знань у кримінальному провадженні України : наукова стаття *Юридичний науковий електронний журнал*. № 2/2026. DOI: https://doi.org/10.32782/2524-0374/2026-2/70
9. Дуфенюк О. М. Розслідування воєнних злочинів: логістичні, криміналістичні та судово-медичні питання. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 4. С. 369–374. DOI: https://doi.org/10.32782/2524-0374/2022-4/88.
10. Boss P. Ambiguous Loss: Learning to Live with Unresolved Grief. Cambridge, MA : Harvard University Press, 1999.
11. Boss P. Loss, Trauma, and Resilience: Therapeutic Work with Ambiguous Loss. New York : W. W. Norton & Company, 2006.
12. International Committee of the Red Cross. Accompanying the Families of Missing Persons: A Practical Handbook. Geneva : ICRC, 2015.
13. INTERPOL. *Disaster Victim Identification Guide*. Lyon : INTERPOL, 2023.
14. United Nations. The Minnesota Protocol on the Investigation of Potentially Unlawful Death (2016). New York; Geneva : Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights, 2017.

Романська Валерія Ігорівна,
здобувач ступеня вищої освіти магістра
інституту заочного та дистанційного
навчання Національної академії
внутрішніх справ
Науковий керівник:
старший викладач кафедри
криміналістики навчально-наукового
інституту права та психології
Національної академії внутрішніх справ
Нагайник Т. Г.

ДИФЕРЕНЦІАЦІЯ ТА ОСОБЛИВОСТІ ВІДНОВЛЕННЯ ПАПІЛЯРНИХ УЗОРІВ ЕКСТРЕМАЛЬНО ЗМІНЕНИХ ТРУПІВ (НА ПРИКЛАДІ МУМІФІКАЦІЇ, САПОНІФІКАЦІЇ ТА ГНИТТЯ)

Процесуальне документування воєнних злочинів та ідентифікація ексгумованих чи репатрійованих тіл висувають підвищені вимоги до надійності використовуваних судово-експертних методик. Специфіка біологічного матеріалу, що передається в межах гуманітарних місій або вилучається з масових поховань, полягає у наявності глибоких незворотних трансформацій, зумовлених тривалим перебуванням під впливом критичних чинників навколишнього середовища. Попри домінування ДНК-типування як сучасного ідентифікаційного стандарту, його практична реалізація часто нівелюється відсутністю референтних генетичних профілів безпосередніх родичів загиблих, значною вартістю та тривалістю процедур. У зв'язку з цим виникає потреба в оптимізації та ширшому впровадженні дактилоскопічних методів дослідження екстремально змінених трупних залишків, що дозволяє проводити швидку та автономну верифікацію осіб через наявні державні інформаційні масиви. Ефективність такої роботи безпосередньо залежить від чіткої диференціації пізніх трупних явищ судово-медичними експертами та криміналістами на початковому етапі огляду [1].

Теоретичний фундамент відновлення папілярного рисунка базується на гістологічній стійкості структурних шарів шкіри людини. Згідно з базовими анатомічними дослідженнями, шкірний покрив утворюють два засадничі пласти: епідерміс та безпосередньо дерма [3]. Нижній, базальний (ростковий) шар епідермісу виконує роль структурної матриці й щільно прилягає до сосочкового пласта дерми, повторюючи його архітектоніку. Оскільки анатомічні особливості формування папілярних гребінців та борозен детерміновані саме на рівні дермальних сосочків, морфологічна інформація про індивідуальний узор зберігається навіть за умови повної деструкції або мацерації поверхневого зроговілого епітелію [8]. Це створює об'єктивні передумови для успішного копіювання ліній у випадках значних деструктивних змін біологічної тканини [6].

Методологія підготовки об'єктів до копіювання папілярних ліній вимагає від експерта чіткого розподілу зафіксованих деструктивних процесів на «тверді» та «м'які» форми трансформації. До категорії твердих явищ належать локальне

висихання та загальна муміфікація тканин [4]. Під час муміфікації відбувається інтенсивне зневоднення клітин, що зупиняє автоліз та бактеріальний розпад, проте призводить до стрімкого зморщування шкіри, ущільнення м'яких тканин фаланг пальців та утворення глибоких, ригідних складок, які унеможливлюють класичний контактний відбір відбитків [5].

З метою відновлення природного об'єму та еластичності муміфікованих тканин застосовують хімічний метод регідратації за допомогою гліцериново-мильних сумішей, що діють як поверхнево-активні речовини (ПАР). Відокремлені під час огляду трупа кисті або безпосередньо нігтьові фаланги поміщають у розчин, що містить 15 грамів чистого гліцерину та 20 грамів рідкого мила на 1 літр дистильованої води [1]. Зазначений склад забезпечує поступову дифузію рідини у зневоднені клітинні структури, розм'якшуючи затверділі шари шкіри. Процес регідратації здійснюється у термостаті за стабільної температури близько 40 °С протягом 24–48 годин. Ефективність процесу контролюється експертом візуально та пальпаторно; після повного розправлення шкірних складок об'єкт осушують, знежирюють органічними розчинниками (спирт, ацетон) та проводять фіксацію папілярного узору за допомогою стандартної дактилоскопічної фарби [2]. Світова практика forensic dermatology підтверджує, що саме гліцеринове насичення забезпечує оптимальний баланс між відновленням еластичності та збереженням цілісності епітеліальних гребінців [7].

На противагу процесам дегідратації, «м'які» форми трупних змін, такі як: сапоніфікація (жировіск) та гниття супроводжуються гідролітичним розпадом білків і розрідженням тканинної структури [4]. За умов тривалого перебування тіла у вологому середовищі або замкненому просторі розвивається мацерація, внаслідок якої епідерміс втрачає зв'язок із базальною мембраною, пузириться і легко відшаровується під механічним впливом [5]. Стратегія експерта у такому випадку полягає у терміновому припиненні автолітичних процесів, слабкій консервації та штучному дубленні тканин з метою повернення їм необхідної пружності.

Для реалізації цього завдання біологічні об'єкти занурюють у 3%-й водний розчин оцтової кислоти або спеціалізовану рідину Ратневського, що складається з 10 мл 5 %-ї оцтової кислоти, 20 мл 96 %-го етилового спирту та 70 мл дистильованої води [1]. Завдяки спиртовій та кислотній дифузії відбувається дегідратація та коагуляція розм'якшених білків. Після добової експозиції спеціаліст диференціює стан епідермального пласта за такими критеріями:

1. Епідерміс зберіг відносну цілісність та набув пружності – дактилоскопіювання здійснюють традиційним способом безпосередньо з фаланги трупа [2].

2. Епідерміс повністю мацерований і рухомий – виконують його акуратне зняття у вигляді так званої «рукавички смерті». Якщо її зовнішній робочий шар пошкоджено, «рукавичку» вивертають внутрішньою стороною навиворіт і здійснюють копіювання дзеркального відображення узору, що обов'язково фіксується у протоколі для подальшої програмної інверсії під час перевірки за базами АДІС [1].

3. Поверхневий епідермальний шар повністю втрачено, проте базальний пласт щільно прилягає до сосочкового шару дерми, тоді проводиться механічне очищення залишків рогових наслоєнь за допомогою жорсткої щітки та скальпеля до оголення рівної робочої поверхні [6].

У випадках екстремальних гнильних трансформацій, коли епідерміс знищено повністю, а сосочковий шар дерми зазнав розм'якшення і втратив природну рельєфність, ефективним є метод термічної фіксації у гарячому тваринному жирі [1]. Дана технологія передбачає розігрівання очищеного смальцю у металевому лабораторному посуді на електричній плитці до стабільної температури 130 °С. Нігтьові фаланги пальців трупа почергово опускають у розплавлений жир на строго диференційований час: 3, 6 або 10 секунд, залежно від початкового ступеня деструкції матеріалу. Висока температура викликає миттєву коагуляцію білків сосочкового шару дерми, фіксуючи папілярні лінії у твердому стані. Термічний вплив також зумовлює контрольоване стягування шкіри, внаслідок чого борозенки заглиблюються, а гребінці чіткіше виступають над загальною поверхнею. Після вилучення об'єкта з жирового середовища фаланги охолоджують, ретельно знежирюють спиртом або ацетоном для видалення плівки смальцю й здійснюють фарбування та прокат на паперових стрічках [1].

При сапоніфікації (розвитку жировоску), коли шкіра перетворюється на крихку сірувато-білу масу з високим вмістом жирних кислот, застосування гарячих розчинів є деструктивним. На ранніх етапах сапоніфікації, за умови щільного прилягання епідермісу до дерми, ефективним є тривале витримування кистей у розчині Ратневського з обов'язковим попереднім знежиренням ацетоном для видалення поверхневих сальних наслоєнь, які забивають міжпапілярні проміжки [1].

Емпіричною базою дослідження слугували результати ідентифікаційної роботи з репатрійованими тілами станом на першу половину 2025 року [1]. У межах судово-медичних оглядів було досліджено 250 тіл, з яких 135 (54%) мали збережені кисті рук. Завдяки впровадженню диференційованих методик регідратації та дублення, із 135 випадків наявних кистей успішно дактилоскопійовано 130 осіб, що становить 96 % ефективності відновлення папілярних узорів. Проведені за результатами відновлення експертизи та перевірки за автоматизованими дактилоскопічними системами (АДІС) дозволили безпомилково встановити особи 41 загиблого військовослужбовця, що підтверджує високу верифікаційну спроможність методу відповідно до рекомендацій та стандартів міжнародних протоколів [9].

Отже, диференційований підхід до експертної підготовки екстремально змінених шкірних покривів рук, що базується на суворому розмежуванні фізико-хімічного впливу на тверді (муміфікація) та м'які (гниття) форми трупних трансформацій, забезпечує збереження та якісне копіювання папілярного узору. Науково обґрунтоване поєднання методів регідратації гліцериново-мильними розчинами, дублення в оцтово-спиртових сумішах та термічної коагуляції дерми гарячим жиром дозволяє максимізувати відсоток успішної ідентифікації осіб, знижуючи навантаження на систему ДНК-моніторингу та забезпечуючи невідворотність документування злочинів проти людяності.

Список використаних джерел

1. Особливості дактилоскопіювання трупів, шкірні покриви яких зазнали пізніх трупних змін (на прикладі практичного досвіду роботи з репатрійованими тілами) : наук.-метод. посіб. / І. Ю. Кожакарь, В. В. Гринюк, М. С. Гараздюк. Чернівці ; Київ : ДНДЕКЦ МВС України, 2025. 40 с.
2. Кушніренко Н. В., Щавелєв А. В., Димитрова Ю. В. Дактилоскопіювання осіб : метод. посіб. Київ : ДНДЕКЦ МВС України, 2025. 29 с.
3. Glenn Langenburg, Carey HallFriction Ridge Skin: Comparison and Identification. Wiley Encyclopedia of Forensic Science. DOI:10.1002/9780470061589.fsa355.pub2
4. Судова медицина : підручник / В. Д. Мішалов та ін. Чернівці : Місто, 2018. 574 с. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/sme_2018_2_35.
5. Кожакарь І. Ю. Види трупних змін і руйнуючих чинників та їх вплив на стан шкірних покривів рук трупів. *Криміналістичний вісник*. 2010. № 1 (13). С. 178–185.
6. Кожакарь І. Ю. Теоретичний та практичний аспекти можливості дактилоскопіювання трупів, які зазнали трупних змін. *Криміналістичний вісник*. 2007. № 2 (8). С. 133–142.
7. Identification of Decedents by Restoring Mummified Fingerprints: Forensic Dermatology in the Investigation of Mummy Dermatoglyphics / P. R. Cohen et al. *Clinics in Dermatology*. 2024. Vol. 42, no. 6. P. 602–615. DOI: https://doi.org/10.1016/j.clindermatol.2024.09.016.
8. Kolarsick P. A. J., Kolarsick M. A., Goodwin C. Anatomy and Physiology of the Skin. *Journal of Dermatology Nurses' Association*. 2011. Vol. 3, no. 4. P. 203–213. DOI: https://doi.org/10.1097/JDN.0b013e3182274a98.
9. Disaster Victim Identification (DVI). INTERPOL : веб-сайт. URL: https://www.interpol.int/en/How-we-work/Forensics/Disaster-Victim-Identification-DVI.

Мошенчич Наталія Ігорівна,
студентка навчально-наукового інституту права та психології Національної академії внутрішніх справ
Науковий керівник:
професор кафедри криміналістики навчально-наукового інституту права та психології Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент ***Лісогор В. Г.***

СУЧАСНА СУДОВА МЕДИЦИНА В УМОВАХ ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ

Повномасштабна збройна агресія рф проти України спричинила значне зростання кількості випадків насильницької смерті, зникнення осіб безвісти, масових поховань та необхідності проведення ідентифікації невпізнаних тіл. У таких умовах особливого значення набуває судова медицина, яка виконує важливу роль у документуванні воєнних злочинів, встановленні причин смерті, механізму тілесних ушкоджень та забезпеченні доказової бази для кримінальних проваджень.

Судово-медична експертиза відіграє одну з вирішальних ролей у розслідуванні воєнних злочинів [1]. Саме завдяки роботі судово-медичних

експертів можливо встановити характер ушкоджень, вид зброї, приблизний час настання смерті, а також ідентифікувати загиблих осіб. В умовах бойових дій робота експертів значно ускладнюється через постійну небезпеку, руйнування інфраструктури, значну кількість жертв та характер ушкоджень тіл загиблих [2].

Наразі особливої актуальності набувають питання ідентифікації загиблих осіб. У сучасній практиці найбільш ефективним методом ідентифікації загиблих осіб є ДНК-типування, яке дозволяє встановити особу навіть за наявності незначних біологічних зразків або фрагментованих останків.

ДНК-дослідження широко застосовуються під час розслідування масових загибелей, авіакатастроф, терористичних актів та наслідків бойових дій. Крім генетичної експертизи, використовуються й інші сучасні методи ідентифікації: дактилоскопія, дентальна ідентифікація, антропологічні дослідження, цифрова реконструкція обличчя та фотограмметрія.

Упровадження цифрових технологій та автоматизованих баз даних значно підвищує ефективність пошуку та встановлення осіб, які вважаються зниклими безвісти. Важливе значення має міжнародне співробітництво у сфері судової медицини. Україна активно взаємодіє з міжнародними організаціями, зокрема Міжнародним комітетом Червоного Хреста, Інтерполом та міжнародними експертними групами. У роботі експертів застосовуються міжнародні стандарти Disaster Victim Identification (DVI), які регламентують порядок проведення масової ідентифікації жертв [3].

Одним із сучасних напрямів розвитку судової медицини є використання технологій штучного інтелекту та цифрових систем аналізу даних. Такі технології сприяють автоматизації процесів порівняння генетичних профілів, аналізу великих масивів інформації, цифровій реконструкції зовнішності загиблих, а також суттєво пришвидшують процес ідентифікації осіб. Застосування алгоритмів штучного інтелекту у судово-медичній практиці підвищує точність експертних досліджень, мінімізує ризик людської помилки та забезпечує більш ефективне опрацювання даних у складних умовах масового надходження біологічного матеріалу, зокрема під час розслідування воєнних злочинів і наслідків збройних конфліктів [4].

Як зазначають Вознюк А. А. та Грига М. А., сучасний рівень розвитку судово-медичної науки є достатньо високим і дозволяє ефективно забезпечувати потреби досудового розслідування, зокрема у кримінальних провадженнях щодо воєнних злочинів. Водночас належному впровадженню інноваційних методів і технологій у діяльність правоохоронних органів перешкоджає низка проблем. Однією з ключових є недостатній рівень обізнаності працівників органів досудового розслідування щодо можливостей судових експертиз, їхнього потенціалу та кола питань, які можуть бути вирішені експертами. Унаслідок цього нерідко не формулюються або формулюються некоректно важливі для розслідування питання, експертні дослідження проводяться не в повному обсязі або взагалі не призначаються, що, своєю чергою, істотно звужує можливості формування належної доказової бази у кримінальному провадженні [5, с. 14].

Під час перебування на заняттях у Навчально-науковому експертно-криміналістичному інституті здобувачам освіти було продемонстровано сучасну систему Rapid DNA – апарат ANDE, який використовується для швидкісного проведення ДНК-аналізу. Фахівці управління криміналістичного забезпечення Головного слідчого управління Національної поліції України ознайомили здобувачів із принципами роботи обладнання та особливостями його застосування під час молекулярно-генетичного аналізу. Система ANDE дозволяє автоматизовано отримувати генетичний профіль особи у значно коротші строки порівняно з традиційними лабораторними дослідженнями. Використання таких технологій має особливе значення в умовах збройного конфлікту рф проти України, оскільки сприяє оперативній ідентифікації загиблих, встановленню осіб, зниклих безвісти, та підвищенню ефективності розслідування воєнних злочинів.

Отже, сучасна судова медицина в умовах збройного конфлікту є важливим інструментом документування воєнних злочинів, встановлення осіб загиблих та забезпечення ефективного розслідування кримінальних правопорушень. Подальший розвиток ДНК-технологій, цифровізації та міжнародної співпраці сприятиме вдосконаленню механізмів ідентифікації та захисту прав людини в умовах війни. Також слід зазначити про необхідність запровадження системної просвітницької роботи щодо можливостей використання знань судової медицини під час розслідування воєнних злочинів, принаймні серед осіб, які безпосередньо здійснюють такі розслідування.

Список використаних джерел

1. Войчишена М. В. Судові експертизи під час розслідування воєнних злочинів: види і значення. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*. *Серія «Право».* 2025. Вип. 92: ч. 4. С. 262–268.

2. Василенко В., Твердохліб В. Судово-медичні експертизи в розслідуванні воєнних злочинів. *Наука і правоохорона.* 2026. Вип. 1 (71). С. 25–35. URL: https://naukaipravoohorona.navs.edu.ua/index.php/naukaipravoohorona/article/view/1982/1956.

3. Лазебний, А. М., Лазебна, О. О., Батюк, Л. В. ДНК-аналіз як інструмент встановлення істини в умовах воєнних дій: криміналістичний підхід. *Ірпінський юридичний часопис :* науковий журнал. 2025. Вип. 4 (21). С. 187–195. URL: https://doi.org/10.33244/2617-4154-4(21)-2025-187-195.

4. Савченко І., Сидоренко О. Штучний інтелект як інструмент у вирішенні завдань судової експертизи. *Forensic Science,* 2’2025. С. 89–96. URL: https://journal.srcif.com.ua/index.php/main/article/view/37/46.

5. Vozniuk A., Hryha M. Topical issues of forensic medical examination in the investigation of war crimes. *Scientific Journal of the National Academy of Internal Affairs*. 2023. No 28 (2). P. 9–18. DOI: https://doi.org/10.56215/naia-herald/2.2023.09.

Нагайник Тарас Григорович,
старший викладач кафедри
криміналістики навчально-наукового
інституту права та психології
Національної академії внутрішніх справ

DVI-ПІДХІД У СИСТЕМІ ІДЕНТИФІКАЦІЇ НЕВПІЗНАНИХ ТРУПІВ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ ВОЄННИХ ЗЛОЧИНІВ

Повномасштабна збройна агресія Російської Федерації проти України спричинила появу значної кількості кримінальних проваджень, пов'язаних із порушенням законів та звичаїв війни. Одним із найбільш складних напрямів таких проваджень є ідентифікація невпізнаних трупів, тілесних останків і фрагментів тіл, виявлених на місцях бойових дій, у деокупованих населених пунктах, місцях масових поховань, під завалами будівель, у спаленому транспорті або на територіях, де відбувалися обстріли, катування чи позасудові страти. У таких умовах традиційні способи впізнання часто є недостатніми, а тому особливої ваги набуває застосування міжнародно визнаного DVI-підходу – Disaster Victim Identification (Цифровий візуальний інтерфейс).

DVI-підхід сформувався у міжнародній практиці як система дій, спрямованих на ідентифікацію жертв масових катастроф, терористичних актів, збройних конфліктів та інших подій із великою кількістю загиблих. Його методологічною основою є настанови INTERPOL, які передбачають поетапну організацію ідентифікаційного процесу, уніфіковане документування ante-mortem (передсмертний) і post-mortem (посмертний) даних, використання надійних первинних ідентифікаторів та міждисциплінарну взаємодію фахівців. До первинних ідентифікаторів у DVI-системі належать ДНК-профіль, дактилоскопічні дані та стоматологічна інформація. Допоміжне значення мають одяг, особисті речі, документи, татуювання, рубці, імпланти, медичні втручання, антропологічні ознаки та інші індивідуалізуючі характеристики.

Для розслідування воєнних злочинів DVI-підхід має особливе значення, оскільки дозволяє поєднати гуманітарну мету встановлення особи загиблого з криміналістичним і процесуальним завданням формування доказової бази.

Ідентифікація невпізнаного трупа в таких провадженнях не є суто технічною процедурою. Вона впливає на встановлення статусу потерпілої особи, визначення обставин її смерті, з'ясування зв'язку між діями представників держави-агресора та наслідками, а також на кваліфікацію діяння як воєнного злочину. Встановлення особи може підтвердити, що загиблий був цивільною особою, військовополоненим, медичним працівником, дитиною, літньою людиною або іншою захищеною категорією відповідно до норм міжнародного гуманітарного права.

У вітчизняній науковій літературі процес ідентифікації невпізнаних трупів в умовах бойових дій розглядається як поетапна діяльність, що включає первинне виявлення тіла, огляд, фіксацію зовнішніх ознак, дослідження одягу,

документів, особистих речей, знаків розрізнення, особливих прикмет, а також подальше застосування спеціальних методів – дактилоскопії, дослідження зубів, анатомічних особливостей, патологічних змін, біологічної експертизи та ДНК-профілювання. Е. І. Оржинська та В. О. Сеніна підкреслюють, що в умовах бойових дій ідентифікація невпізнаних трупів має здійснюватися із застосуванням не одного, а кількох способів, оскільки масовість втрат, пошкодження тіл і складність обстановки істотно ускладнюють встановлення особи.

DVI-підхід дає змогу систематизувати цей процес через чотири взаємопов'язані блоки. Перший блок – робота на місці виявлення тіл або останків. На цьому етапі важливими є безпека місця події, участь вибухотехніків, криміналістів і судово-медичних фахівців, зонування території, фото- та відеофіксація, опис положення тіл, фрагментів, речей і слідів. Другий блок – post-mortem дослідження, тобто збирання посмертних даних: огляд тіла, опис ушкоджень, дактилоскопія, відбір біологічних зразків, стоматологічне дослідження, рентгенографія, антропологічна оцінка. Третій блок – ante-mortem робота, яка передбачає збирання інформації про зниклу особу: медичних документів, стоматологічних карток, фотознімків, даних про операції, переломи, імпланти, татуювання, особисті речі, а також біологічних зразків родичів. Четвертий блок – зіставлення ante-mortem і post-mortem даних, за результатами якого ухвалюється ідентифікаційне рішення.

Криміналістичне значення DVI-підходу полягає в тому, що він забезпечує стандартизовану фіксацію не лише самого тіла, а й усього контексту його виявлення. У справах про воєнні злочини це має принципове значення. Положення тіла, наявність зв'язаних рук, сліди волочіння, гільзи, уламки, засоби зв'язування, особисті речі, документи, характер поховання або приховування тіла можуть свідчити про спосіб учинення злочину, кількість потерпілих, системність насильства, спроби приховати сліди злочину. Тому DVI-підхід не повинен розглядатися лише як ідентифікаційна процедура; він є частиною ширшої криміналістичної методики документування воєнних злочинів.

Судово-медичний аспект DVI-підходу полягає у комплексному дослідженні тіла або останків із метою встановлення біологічного профілю особи, причини смерті, характеру тілесних ушкоджень, їх давності та механізму утворення. У випадках воєнних злочинів судово-медичний експерт повинен не лише описати ушкодження, а й оцінити їх доказове значення. Вогнепальні поранення, вибухові травми, ознаки катувань, термічні ушкодження, сліди зв'язування або прижиттєвого насильства можуть мати значення для розмежування загибелі внаслідок бойових дій і умисного вбивства, позасудової страти чи жорстокого поводження.

Одним із ключових елементів DVI-системи є ДНК-ідентифікація. Вона дозволяє встановити особу загиблого шляхом порівняння генетичного профілю невпізнаного тіла або фрагмента останків із біологічними зразками родичів чи даними відповідних баз. Проте ефективність ДНК-ідентифікації залежить від належного відбору, пакування, маркування, транспортування та зберігання біологічного матеріалу. У випадках масових поховань особливо важливо

уникнути змішування зразків, помилкового присвоєння номерів або втрати інформації про місце вилучення конкретного фрагмента.

Не менш важливим елементом DVI-підходу є судово-стоматологічна ідентифікація. Зубощелепна система має високу стійкість до термічних, механічних і посмертних змін, тому стоматологічні ознаки можуть зберігатися навіть тоді, коли візуальне впізнання або дактилоскопія є неможливими. Судово-стоматологічне дослідження передбачає опис зубної формули, пломб, коронок, імплантів, протезів, особливостей прикусу, рентгенологічних ознак і зіставлення цих даних із прижиттєвою стоматологічною документацією. У працях Т. Г. Нагайника обґрунтовано, що судова стоматологія в умовах воєнного стану стає одним із важливих напрямів спеціальних медичних знань, оскільки дозволяє ідентифікувати тіла в разі обвуглення, фрагментації або значного руйнування м'яких тканин.

Практична цінність DVI-підходу полягає також у тому, що він забезпечує єдину логіку роботи різних суб'єктів: слідчого, прокурора, судово-медичного експерта, криміналіста, ДНК-фахівця, судового стоматолога, антрополога, представників пошукових груп і гуманітарних місій. Без такої координації ідентифікація може втратити системність, а її результати – доказову надійність. У цьому аспекті DVI-підхід є не лише методикою, а й організаційною моделлю міждисциплінарної взаємодії.

Особливе значення DVI має під час дослідження масових поховань. У таких випадках кожне тіло або фрагмент останків має бути індивідуалізоване, пронумероване, описане, сфотографоване та вилучене із збереженням інформації про точне місце знаходження. Неприпустимим є спільне пакування останків різних осіб, змішування речей, документів або біологічних зразків. Помилки на цьому етапі можуть призвести до хибної ідентифікації, втрати доказів і порушення прав родичів загиблих.

Застосування DVI-підходу в Україні має спиратися також на положення постанови Кабінету Міністрів України від 17 червня 2022 року № 698, якою врегульовано питання вилучення, передачі та репатріації тіл осіб, загиблих у зв'язку зі збройною агресією проти України. Цей нормативний акт має організаційне значення, однак його положення потребують практичного наповнення криміналістичними й судово-медичними алгоритмами, сумісними з міжнародними DVI-стандартами.

Проблемними аспектами впровадження DVI-підходу в Україні залишаються нерівномірність технічного забезпечення експертних установ, обмежена кількість фахівців із судової антропології та судової стоматології, значне навантаження на ДНК-лабораторії, відсутність повної цифрової інтеграції даних про невпізнані тіла, зниклих безвісти, стоматологічні ознаки, медичні особливості та результати молекулярно-генетичних досліджень. Окремою проблемою є неповнота прижиттєвої медичної та стоматологічної документації, що ускладнює зіставлення ante-mortem і post-mortem даних.

Перспективним напрямом удосконалення національної практики є створення єдиної міжвідомчої системи ідентифікаційної інформації, що

дозволяла б поєднувати дані органів досудового розслідування, судово-медичних установ, ДНК-лабораторій, медичних закладів, стоматологічних баз, реєстрів зниклих безвісти та інформацію, отриману від родичів. Така система має функціонувати з дотриманням вимог захисту персональних даних, доказової надійності, міжнародної сумісності та процесуальної допустимості.

Отже, DVI-підхід у системі ідентифікації невпізнаних трупів під час розслідування воєнних злочинів є важливим інструментом поєднання криміналістичної фіксації, судово-медичного дослідження, ДНК-аналізу, судової стоматології, антропології та процесуального доказування. Його значення полягає не лише у встановленні імені загиблого, а й у забезпеченні належної кваліфікації злочину, встановленні статусу потерпілого, документуванні масштабів насильства, реалізації прав родичів і формуванні доказової бази для національного та міжнародного правосуддя.

У підсумку слід зазначити, що впровадження DVI-підходу в українську практику розслідування воєнних злочинів є складовою зміцнення інституційної спроможності держави. Він сприяє протидії безкарності, підвищенню якості доказування, гармонізації національних процедур із міжнародними стандартами та відновленню справедливості щодо жертв збройної агресії.

Список використаних джерел

1. Оржинська Е. І., Сеніна В. О. Процес ідентифікації невпізнаних трупів військовослужбовців в умовах ведення бойових дій. *Південноукраїнський правничий часопис.* 2023. № 2, т. 1. С. 52–57. DOI: https://doi.org/10.32850/sulj.2023.2.8.
2. Дуфенюк О. М. Розслідування воєнних злочинів: логістичні, криміналістичні та судово-медичні питання. *Юридичний науковий електронний журнал.* 2022. № 4. С. 369–374. DOI: https://doi.org/10.32782/2524-0374/2022-4/88.
3. Гудков І. І. Поняття спеціальних медичних знань, які використовують під час розслідування вбивств. *Юридична психологія.* 2022. № 2 (31). С. 130–137. DOI: https://doi.org/10.33270/03223102.130.
4. Нагайник Т. Г. Судова стоматологія як складова спеціальних медичних знань у кримінальному провадженні України. URL: https://lsej.org.ua/2_2026/72.pdf
5. INTERPOL. Disaster Victim Identification Guide. Lyon : INTERPOL, 2023.
6. United Nations. The Minnesota Protocol on the Investigation of Potentially Unlawful Death (2016). New York; Geneva : Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights, 2017.
7. International Committee of the Red Cross. Management of Dead Bodies after Disasters: A Field Manual for First Responders. 2nd ed. Geneva : ICRC, 2016.
8. Klinkner M., Smith E. The Bournemouth Protocol on Mass Grave Protection and Investigation. Bournemouth : Arts and Humanities Research Council, 2020.
9. Fondebrider L. Forensic Guide to the Investigation, Recovery and Analysis of Human Skeletal Remains. Buenos Aires : Argentine Forensic Anthropology Team, 2020.
10. Деякі питання забезпечення вилучення, передачі та репатріації тіл (останків) осіб, загиблих (померлих) у зв'язку із збройною агресією проти України : постанова Кабінету Міністрів України від 17 червня 2022 р. № 698.

Несен Ольга Олександрівна,
завідувач кафедри криміналістики навчально-наукового інституту права та психології Національної академії внутрішніх справ, кандидат медичних наук, доцент

КРИМІНАЛІСТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІДЕНТИФІКАЦІЇ ТІЛ РЕПАТРІЙОВАНИХ ОСІБ: ВЗАЄМОДІЯ ОРГАНІВ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ ТА ЕКСПЕРТНОЇ СЛУЖБИ МВС УКРАЇНИ

Процесуальне документування воєнних злочинів та ідентифікація тіл осіб, повернутих у порядку репатріаційних заходів в Україну, становлять один із найбільш складних і багатоаспектних напрямів сучасної криміналістичної та судово-медичної практики [6]. Специфіка біологічного матеріалу, який тривалий час перебував у зонах активних бойових дій або у масових стихійних похованнях на тимчасово окупованих територіях, полягає у наявності глибоких, поєднаних і незворотних трансформацій: деструктивного термічного обвуглення, гнильного розрідження тканин, автолітичного розпаду, вираженої фрагментації та хаотичного перемішування останків, що суттєво ускладнює або повністю унеможливлює використання класичних біометричних методів реєстрації [1; 10].

Судова практика фіксації тіл загиблих в умовах повномасштабної збройної агресії виявила низку системних деструктивних чинників, серед яких організаційно-правові складнощі взаємодії, гострий дефіцит спеціалізованого криміналістичного обладнання в регіональних моргах та об’єктивні труднощі у суворому дотриманні стандартів ланцюжка зберігання доказів (chain of custody) безпосередньо у прифронтових зонах [4]. За даними емпіричних клініко-експертних досліджень, до 75,6 % первинних судово-медичних описів трупів і наявних тілесних ушкоджень, виконаних у районах безпосереднього ведення бойових дій, містили критичну неповноту даних або суттєві помилки, що надалі значно ускладнювало остаточну судово-медичну оцінку й верифікацію механізму смерті [2]. Подолання зазначених криміналістичних викликів потребує розробки та впровадження єдиного уніфікованого підходу, а також радикальної оптимізації міжвідомчої координації між органами досудового розслідування Національної поліції України, Служби безпеки України, Уповноваженим з питань осіб, зниклих безвісти за особливих обставин, Координаційним штабом з питань поводження з військовополоненими та підрозділами Експертної служби МВС України [6].

Процесуальний базис залучення судових експертів як спеціалістів до проведення огляду місця події та трупа чітко регламентований ст. 71 та 237 Кримінального процесуального кодексу України, а також Положенням про Експертну службу МВС України й нормативно-правовими актами, що регулюють діяльність слідчих підрозділів [7; 8]. Ефективність початкового етапу ідентифікаційного процесу репатрійованих останків безпосередньо залежить від швидкості та правової точності винесення слідчим постанов про призначення комплексних експертиз, а також від оперативності залучення фахівців управлінь

криміналістичного забезпечення для первинного збору, систематизації та реєстрації постмортальних даних [3; 6]. Згідно з керівними принципами Інтерполу з ідентифікації жертв масових катастроф (INTERPOL DVI) та положеннями Міннесотського протоколу ООН щодо розслідування потенційно незаконних смертей, науково-методичне забезпечення масової ідентифікації має ґрунтуватися на комплексному, взаємодоповнюючому поєднанні трьох автономних первинних методів: молекулярно-генетичного аналізу, судово-дактилоскопічного дослідження та судової одонтології [1; 5].

Провідним високотехнологічним стандартом криміналістичної ідентифікації в умовах сучасних збройних конфліктів виступає експрес-технологія Rapid DNA (Fast-Track DNA profiling), яка дозволяє здійснювати повністю автоматизоване вилучення нуклеїнових кислот, ампліфікацію коротких тандемних повторів (STR-маркерів) та капілярний електрофорез безпосередньо у мобільних криміналістичних лабораторіях або на базі експертних установ за допомогою сертифікованих приладів *ANDE* (із мікрофлюїдними касетами *I-Chip*) або систем *RapidHIT ID* [3; 10]. Впровадження зазначених систем скорочує час отримання валідного генетичного профілю з кісткової тканини, нігтьових платівок або збережених зубів до 110–120 хвилин, що у 50–75 % швидше порівняно з класичними стаціонарними лабораторними методиками [10].

Проте світовий досвід ліквідації наслідків масових фатальних інцидентів, зокрема детальний аналіз масштабної операції Ізраїльського геномного центру для ідентифікації жертв після терактів 7 жовтня 2023 року, доводить, що сама по собі технологія *Rapid DNA* не здатна вирішити проблему ідентифікації у складних випадках без впровадження жорстких протоколів сортування та пріоритезації зразків (triage) [10]. Криміналістичний алгоритм сортування вимагає обов’язкового залучення до складу експертної групи судового антрополога. Першочерговий відбір біологічного матеріалу для експрес-тестів *Rapid DNA* має здійснюватися виключно з поодиноких, анатомічно цілісних життєво важливих органів трупа (фрагменти склепіння черепа, атланто-аксіального комплексу хребта, серця, печінки), які гарантовано репрезентують одну конкретну особу [10]. Менш пріоритетні анатомічні фрагменти (відокремлені м’які тканини кінцівок) спрямовуються у загальний довготривалий лабораторний робочий потік. Такий підхід запобігає блокуванню обмежених потужностей експрес-аналізаторів змішаними профілями, оскільки системи *Rapid DNA* технологічно не оптимізовані для деконволюції (розділення) сумішей ДНК кількох індивідів [10]. Генетична ідентифікація координується слідчим шляхом порівняння отриманих постмортальних профілів із антемортальними зразками, відібраними у родичів зниклих безвісти осіб або вилученими з особових справ військовослужбовців (картки *QIAcard FTA*) [3; 10].

Другим автономним напрямом, який в умовах репатріації демонструє високу практичну ефективність за умов наявності прижиттєвої інформації в державних реєстрах, є судово-дактилоскопічне дослідження [1]. Отримання якісних, придатних для ідентифікації відбитків з екстремально змінених об’єктів забезпечується чіткою лабораторною диференціацією «твердих» та «м’яких» форм пізніх трупних явищ. При муміфікації (інтенсивній дегідратації) тканин застосовують хімічний метод регідратації у розчині, що містить 15 г чистого гліцерину та 20 г рідкого мила на 1 л дистильованої води, у термостатах за

температури 40 °С, що дозволяє повністю розправити ригідні складки шкіри протягом 24–48 годин. При гнильному розм'якшенні й мацерації об'єкти консервують та штучно дублять у рідині Ратневського або 3%-му розчині оцтової кислоти для повернення дермальному пласту необхідної пружності [1].

У випадках повної втрати епідермального шару криміналісти Експертної служби МВС реалізують метод термічної коагуляції білків сосочкового шару дерми: нігтьові фаланги занурюють у розплавлений тваринний жир (смалець) за температури 130 °С на 3–10 секунд, що миттєво робить папілярні лінії рельєфними й чіткими для подальшого традиційного фарбування й прокату. Якщо ж кінцівки зазнали повного термічного обвуглення, криміналістичне забезпечення трансформується у безконтактну контрастну макрофотозйомку з цифровою пост-обробкою знімків (інверсія в негатив, дзеркальне обернення, переведення в градації сірого) для адаптації зображень під алгоритми розпізнавання автоматизованих дактилоскопічних інформаційних систем (АДІС). Практичний досвід Чернівецького НДЕКЦ МВС свідчить, що комплексне використання таких методик дозволило успішно дактилоскопіювати 96 % наявних кистей репатрійованих осіб (130 зі 135 випадків), забезпечивши швидке встановлення особи 41 загиблого військовослужбовця [1].

Третім обов'язковим елементом міждисциплінарної системи є судова одонтологія (стоматологія), яка за критеріями стійкості біологічної матриці до агресивних чинників часто перевищує можливості дактилоскопії та ДНК [2; 5]. Зубощелепний апарат людини є найбільш захищеною анатомічною структурою, здатною тривалий час витримувати мацерацію, автоліз, тривале перебування у воді, ґрунті, а також вплив надвисоких температур при вибухах боєприпасів, які повністю нищать м'які тканини та епідерміс [2; 4]. Одонтологічний метод криміналістичного забезпечення полягає у детальному фіксуванні стоматологічного статусу решток (архітектоніка пломб, наявність і тип ортодонтичних та ортопедичних конструкцій, індивідуальні особливості прикусу, наявність імплантатів, специфіка кореневих каналів) та його подальшому порівнянні з прижиттєвою медичною документацією, рентгенограмами та ортопантомограмами, що вилучаються слідчими в порядку тимчасового доступу до речей і документів у стоматологічних закладах [5].

У тактико-організаційному аспекті взаємодія безпосередньо у приміщеннях судово-медичних моргів вимагає впровадження жорсткого внутрішнього мікро- та макроменеджменту: обов'язкового подвійного кодування лабораторного посуду стікерами-дублікатами згідно з єдиною реєстраційною базою кримінального провадження, а також розподілу функцій експертів за тактичним принципом «чисті руки» (або використання методу подвійних рукавичок при одноособовому виконанні маніпуляцій) [4]. Це повністю виключає ризик штучного перехресного забруднення біологічного матеріалу та криміналістичних бланків [1]. Перспективи розвитку даної сфери пов'язані з інтеграцією систем штучного інтелекту (*AI-driven ranking algorithms*), здатних автоматично оцінювати ступінь деградації зразка, його анатомічне походження та розраховувати ймовірність успішного виділення повного STR-профілю, що знизить навантаження на антропологів на 20–30 % [10].

Отже, комплексне криміналістичне забезпечення ідентифікації тіл репатрійованих осіб має базуватися на міждисциплінарній тріаді первинних методів: ДНК-типуванні, дактилоскопії та судовій одонтології. Організація системної взаємодії між органами досудового розслідування та судовими експертами Експертної служби МВС України, побудована на жорсткому дотриманні протоколів ланцюжка збереження доказів, правил маркування та впровадженні інноваційних технологій сортування зразків, дозволяє максимізувати швидкість встановлення особи загиблих, забезпечуючи безумовну доказову базу для національних та міжнародних судових інстанцій під час документування воєнних злочинів.

Список використаних джерел

1. Особливості дактилоскопіювання трупів, шкірні покриви яких зазнали пізніх трупних змін : метод. рекомендації / І. Ю. Кожакарь, В. В. Гринюк, М. С. Гараздюк. Чернівці : Чернівец. нац. ун-т ім. Ю.Федьковича, 2025. 52 с.

2. Pletenetska A. O. Features of documenting the bodies of victims: legal and forensic medical challenges under conditions of armed aggression. *Право*. 2025. Vol. 2, no. 2. P. 103–110. DOI: https://doi.org/10.31612/3041-1548.2.2025.07.

3. Кавєріна Т. П., Кривонос М. В. Нові виклики оперативного встановлення (ідентифікації) особи невпізнаного трупа за ДНК. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. Серія «Право»*. 2025. Вип. 89, ч. 3. С. 251–256. DOI: https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.89.3.52.

4. Афтанасів В. М., Лісіцина Ю. О. Репатріація тіл загиблих військовослужбовців як виклик для судово-медичної експертизи: криміналістична оцінка трупних змін і відтворення механізму смерті. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. Серія «Право»*. 2026. Вип. 93, ч. 5. С. 11–17. DOI: https://doi.org/10.24144/2307-3322.2026.93.5.2.

5. Shevchuk V., Dunaev O., Tyshchenko O., Biletska G., Nehrebetskyi V. Innovative Methods in the Identification of Deceased Persons during Armed Conflicts and Disasters: Criminalistic and Forensic Medical Issues. *International Annals of Criminology*. 2025. Vol. 63. P. 646–665. DOI: https://doi.org/10.1017/cri.2025.10094.

6. Левицький А. О., Юсупов В. В. Актуальні питання ідентифікації невпізнаних тіл осіб, повернутих у порядку репатріації в Україну. *Актуальні питання судової експертизи і криміналістики :* зб. мат-лів Міжнар. наук.-практ. конф. (Харків, 28 листоп. 2025 р.). Харків : ННЦ «ІСЕ ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса», 2025. С. 127–132.

7. Положення про Експертну службу Міністерства внутрішніх справ України: затв. наказом МВС України від 03.11.2015 № 1343. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1390-15#Text.

8. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 9–10, № 11–12, № 13. Ст. 88. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text.

9. Судова медицина : підручник / В. Д. Мішалов та ін. Чернівці : Місто, 2018. 574 с.

10. Weinthal D. M., Blumberg A., Ziv E., Shuman H., Waingrod D., Berdugo R., Shore D., Shomron N., Oz A. From battlefield to burial: Complex casualty identification using rapid DNA analysis in 21st century warfare. *Forensic Science International: Reports*. 2025. Vol. 11. Article 100439. DOI: https://doi.org/10.1016/j.fsir.2025.100439.

Полив'яний Вадим Миколайович,
старший викладач кафедри
криміналістики та судової медицини
Національної академії внутрішніх справ

ІДЕНТИФІКАЦІЯ ЗАГИБЛИХ УНАСЛІДОК ВОЄННИХ ЗЛОЧИНІВ: СУДОВО-МЕДИЧНІ ТА КРИМІНАЛІСТИЧНІ АСПЕКТИ

Розслідування воєнних злочинів в умовах воєнного стану характеризується безпрецедентною складністю. На відміну від загальнокримінальних проваджень, діяльність правоохоронних органів ускладнюється масовістю злочинів, тривалим проміжком часу між їх учиненням і виявленням наслідків, нестабільністю слідчої ситуації та руйнівним впливом факторів середовища на докази. Ефективність досудового розслідування безпосередньо залежить від синергії кримінального процесу, норм міжнародного гуманітарного права, криміналістичної тактики та судової медицини [1; 2].

Спеціальні медичні знання дозволяють слідчому правильно зорганізувати огляд, розпізнати медично значущі ознаки, своєчасно залучити фахівців і забезпечити належне збереження доказової бази. Особливого значення набувають молекулярно-генетична (ДНК) та судово-стоматологічна ідентифікація, які є найнадійнішими способами встановлення особи в разі гнилісної трансформації, скелетування, обвуглення або фрагментації тіла [3; 4].

Функції спеціальних медичних знань. У практичній діяльності слідчого медичні знання реалізуються через такі взаємопов'язані функції:

1. Орієнтуюча – забезпечує первинний аналіз на місці виявлення тіла, дозволяючи попередньо оцінити характер і прижиттєвість ушкоджень, виявити сліди катувань (зв'язування, асфіксія, опіки), виснаження чи сексуального насильства [2; 3].
2. Тактична – визначає архітектоніку слідчої дії – послідовність огляду, момент залучення експертів (судово-медичних експертів, антропологів), обсяги і ракурси фото- та відеофіксації, перелік об'єктів для вилучення [1; 2].
3. Пізнавальна – полягає у розумінні доказового значення виявлених тілесних ушкоджень і біологічних слідів, що дозволяє правильно сформулювати питання для експерта та чітко визначити вектор досліджень [4; 5].
4. Верифікаційна – забезпечує зіставлення й аналіз показань потерпілих чи свідків з об'єктивними медичними даними для перевірки сумісності механізму травми та часу її завдання [2; 3].

Судово-медичні аспекти ідентифікації. Практична реалізація ідентифікаційних заходів починається з огляду місць учинення воєнних злочинів (масових поховань, катівень, зруйнованих будівель). Слідчий разом із судово-медичним експертом детально фіксує розташування тіл, позу, наявність сторонніх предметів (клейкої стрічки, мотузок), характер руйнувань одягу та специфіку ушкоджень [1; 2; 3].

При ексгумації масових поховань процедура вимагає суворого дотримання стандартів для недопущення контамінації (забруднення) біоматеріалу. Труп у таких провадженнях є головним джерелом інформації для встановлення причини

й часу смерті, тривалості насильства та черговості отримання травм [3; 4]. Оскільки традиційні методи (впізнання, дактилоскопія) через гнильні зміни часто неможливі, застосовується комплексний підхід: комбінація антропологічних методів, дактилоскопії, ДНК-профілювання та судово-стоматологічного аналізу [3; 4; 5].

Особливості судової стоматології та ДНК-аналізу. Методи судової стоматології демонструють високу ефективність при значній руйнації м'яких тканин. Зубощелепна система завдяки високій мінералізації емалі та дентину є найстійкішою анатомічною структурою до дії високих температур, хімічних чинників і тривалого гнильного розпаду. Коли виділення якісної ДНК є утрудненим через деградацію кісток, саме стоматологічний статус стає головною альтернативою для ідентифікації [4; 5]. Слідчий повинен зафіксувати анатомічні особливості щелеп, наявність пломб чи протезів, забезпечити їх вилучення, а також організувати пошук прижиттєвої медичної документації ймовірної жертви (амбулаторних карт, рентген-знімків) [4].

Попри цінність стоматологічного методу, «золотим стандартом» залишається молекулярно-генетичний аналіз (ДНК-профілювання). Роль слідчого полягає в забезпеченні бездоганного забору біологічного матеріалу (кісток чи зубів), його стерильного пакування та транспортування до лабораторій [4]. Надалі слідчий організовує відбирання зразків у біологічних родичів зниклих безвісти, забезпечує внесення даних до національних баз ДНК (геномних реєстрів Єдиної інформаційної системи МВС) та здійснює координацію для виявлення генетичних збігів [5].

Криміналістичні та гуманітарні аспекти. Криміналістичний блок охоплює виявлення й вилучення супутніх матеріальних об'єктів: елементів форми, шевронів, особистих речей, документів, уламків боєприпасів, гільз та куль [1; 2]. Всі ці дані у взаємодії з реєстрами зниклих безвісти осіб дозволяють суттєво звузити коло пошуку.

Окремим вектором є робота з живими особами – потерпілими, які вижили після полону чи катувань. Їхні допити спрямовані на з'ясування часу, місця та обставин завдання травм, механізму катувань (застосування струму, хімічних речовин тощо) та анатомічної локалізації ушкоджень [2; 3]. Отримані дані верифікуються слідчими експериментами та призначенням експертиз. До гуманітарного аспекту відносять обов'язок слідчого забезпечити гідне поводження з тілами загиблих, збереження їхніх речей для передачі родичам і дотримання етичних норм відповідно до міжнародних стандартів [1; 5].

Ідентифікація жертв воєнних злочинів є інтегративним процесом, який вимагає від слідчого високого рівня міждисциплінарних знань. Застосування методів судової стоматології та ДНК-профілювання в поєднанні з належним процесуальним закріпленням слідів є єдиним надійним механізмом встановлення осіб загиблих. Дотримання національних стандартів і гуманітарних протоколів забезпечує не лише ефективність кримінального переслідування, а й виконує важливу місію щодо відновлення прав потерпілих та встановлення долі кожної зниклої безвісти особи.

Список використаних джерел

1. Авдєєва Г. К. Проблеми використання спеціальних знань у кримінальному провадженні в умовах воєнного стану в Україні. *Питання боротьби зі злочинністю.* 2022. Вип. 43. С. 70–76. DOI: 10.31359/2079-6242-2022-43-70.
2. Дуфенюк О. М. Розслідування воєнних злочинів: логістичні, криміналістичні та судово-медичні питання. *Юридичний науковий електронний журнал.* 2022. № 4. С. 369–374. DOI: 10.32782/2524-0374/2022-4/88.
3. Мішалов В. Д., Войченко В. В., Ворошилов К. Ф. та ін. Прояви катувань громадян України російськими воєнними на деяких деокупованих територіях за результатами судово-медичних експертиз та ідентифікації жертв насильства й ексгумованих трупів. *Forensic-medical examination.* 2023. № 1. DOI: 10.24061/2707-8728.1.2023.13.
4. Нагайник Т. Г. Судова стоматологія: використання та можливості під час воєнного стану. URL: https://lsej.org.ua/2_2026/72.pdf.
5. Міжнародний Комітет Червоного Хреста (ICRC). Forensic identification in conflict zones: Best practices. Женева : ICRC, 2023. 68 p.

Савело Мар'яна Сергіївна,
здобувач ступеня вищої освіти магістра
навчально-наукового інституту права
та психології Національної академії
внутрішніх справ
Науковий керівник:
доцент кафедри криміналістики
навчально-наукового інституту права
та психології Національної академії
внутрішніх справ, кандидат юридичних
наук, доцент ***Семенов В. В.***

ЦИФРОВІЗАЦІЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В ПРОЦЕСАХ ІДЕНТИФІКАЦІЇ

Сучасні збройні конфлікти, що характеризуються високою інтенсивністю бойових дій, масовими переміщеннями населення та систематичним порушенням норм міжнародного гуманітарного права, поставили перед криміналістикою та судовою медициною завдання, які традиційними методами вирішити практично неможливо. Ідентифікація невпізнаних трупів у контексті розслідування воєнних злочинів давно перестала бути суто технічною процедурою – вона стала фундаментальним елементом відновлення історичної та правової справедливості, актом поваги до гідності загиблих та засобом захисту прав їхніх родин [2]. В умовах, коли тисячі тіл потребують обробки, а поховання часто є фрагментованими, зруйнована інфраструктура ускладнює доступ до медичних архівів, а час неминуче стирає посмертні маркери, класичні підходи, такі як візуальне впізнання, паперові реєстри чи ручне порівняння антропометричних даних, демонструють свою недостатність. Саме тому цифровізація та інтеграція штучного інтелекту в судово-медичну та криміналістичну практику стають не просто інноваційним трендом, а стратегічною необхідністю. Перехід до цифрових екосистем ідентифікації дозволяє створити єдиний простір обміну даними, де посмертна інформація – від генетичних профілів та стоматологічних карт до особливих прикмет і цифрових

артефактів – об’єднується з антесмертними відомостями у структурованому, захищеному та стандартизованому форматі. Адаптація міжнародних протоколів DVI до умов воєнного часу вимагає не просто оцифрування архівів, а побудови інтероперабельних платформ, здатних миттєво ранжувати ймовірні співпадіння, мінімізувати людський фактор помилки та забезпечувати повну аудиторську прозорість кожного кроку ідентифікації, що є критично важливим для подальшого судового використання цих даних [1].

Серцевиною цифрової трансформації виступає застосування алгоритмів штучного інтелекту, які радикально прискорюють та поглиблюють аналітичні процеси, особливо у сфері генетичної ідентифікації. У воєнних умовах біологічні зразки нерідко надходять у стані сильної деградації через вплив вологи, температури, мікроорганізмів або механічних пошкоджень, що робить традиційні STR-аналізи неефективними або надзвичайно трудомісткими. Сучасні моделі машинного навчання здатні автоматично фільтрувати контамінацію, відновлювати фрагментовані генетичні послідовності та прогнозувати ступінь спорідненості навіть за неповними профілями, використовуючи референтні бази даних родичів. Як зазначають міжнародні експерти в галузі судової генетики, інтеграція ШІ у лабораторні процеси скорочує час отримання результатів у кілька разів, не знижуючи при цьому рівень наукової достовірності, що є безальтернативною вимогою кримінального провадження [4]. Паралельно нейромережі активно використовуються у криміналістичній антропології та посмертній реконструкції. Алгоритми комп’ютерного зору та тривимірного моделювання здатні відтворювати прижиттєвий вигляд особи за черепом або навіть фрагментами кісткової тканини, враховуючи етнічні, вікові та статеві маркери, анатомічні особливості та посмертні зміни м’яких тканин [4]. Це не лише значно звужує коло пошуку, а й дозволяє родичам отримати візуальне підтвердження, яке часто є необхідним для психологічного закриття та офіційного визнання факту смерті. Крім того, штучний інтелект демонструє високу ефективність у аналізі травматологічних патернів: алгоритми автоматично класифікують кульові, осколкові, термічні та вибухові пошкодження, розрізняють прижиттєві та посмертні травми, а також виявляють специфічні ознаки, що вказують на застосування заборонених засобів ураження або порушення міжнародного гуманітарного права [1]. Такі дані безпосередньо інтегруються у криміналістичну картину злочину, допомагаючи слідчим встановити механізм подій, ідентифікувати потенційних виконавців та підготувати матеріали для міжнародних судових інстанцій.

Окрім біомедичних даних, цифровізація охоплює комплексне використання допоміжних інформаційних масивів, де штучний інтелект виступає у ролі інтелектуального інтегратора. Нейромережі здатні одночасно аналізувати стоматологічні архіви, біометричні відбитки з мобільних пристроїв, зображення одягу, татуювань, імплантів, медичних картонів та навіть цифрових слідів у соціальних мережах, формуючи багатовимірний ідентифікаційний профіль. Завдяки алгоритмам нечіткої логіки та семантичного пошуку система здатна виявляти приховані зв’язки між, наприклад, фрагментом металевої пластини на останках та записом про операцію в електронній медичній карті, або між унікальним візерунком на годиннику та фотографією у особистому архіві зниклого [4]. Проте, попри очевидні переваги, інтеграція таких технологій у кримінальний процес породжує низку принципових правових та етичних

викликів, які потребують чіткого регулювання. Насамперед це стосується допустимості алгоритмічних висновків як судового доказу. Відповідно до вимог Кримінального процесуального кодексу України та практики Європейського суду з прав людини, будь-який доказ має бути перевіряємим, відтворюваним та зрозумілим для учасників процесу [3]. Проблема «чорної скриньки», притаманна глибоким нейромережам, ускладнює виконання цієї вимоги, оскільки експерт чи суд не завжди можуть простежити логічний ланцюжок, який призвів до конкретного висновку. Тому міжнародне експертне співтовариство наполягає на розробці та сертифікації виключно «пояснюваних» моделей ШІ, спеціалізованих для судово-медичної практики, з обов'язковим фіксуванням усіх етапів обробки даних, параметрів навчання та меж похибки [4]. Як підкреслюється у дослідженнях з питань цифрової криміналістики та регуляторних актах ЄС, лише за умови прозорості алгоритмів, валідації на репрезентативних вибірках та можливості їх незалежного верифікаційного аудиту результати штучного інтелекту можуть набути статусу повноцінних доказів у справах про воєнні злочини [3].

Не менш гострою залишається проблема захисту персональних даних та дотримання етичних стандартів під час роботи з біометричною інформацією загиблих та їхніх родин. Обробка генетичних, анатомічних та цифрових відомостей вимагає суворого дотримання національного законодавства, зокрема Закону України «Про захист персональних даних», а також міжнародних рекомендацій, зокрема позиції Міжнародного комітету Червоного Хреста щодо поваги до гідності померлих та принципу інформованої згоди родичів на використання їхніх біологічних зразків [2]. Цифрові системи мають бути спроектовані за принципом privacy by design, з обов'язковим шифруванням даних на всіх етапах, обмеженням доступу за рівнями авторизації та автоматичним логуванням будь-яких операцій з інформацією [4]. Паралельно виникає інфраструктурний та кадровий виклик: без захищених державних хмарних рішень, високошвидкісних каналів зв'язку для передачі великих масивів даних, сертифікованого програмного забезпечення та підготовки експертів у сфері digital forensics та AI-аналітики навіть найпередовіші технології залишаться локальними експериментами. Міжнародна кооперація, спільні навчальні програми, обмін відкритими алгоритмами та грантова підтримка розвитку вітчизняних судово-медичних платформ стають критично необхідними для масштабування рішень [4]. Висновки з цієї проблематики вказують на те, що цифровізація та штучний інтелект кардинально трансформують ландшафт ідентифікації невпізнаних трупів у справах про воєнні злочини, забезпечуючи швидкість, точність та можливість обробки колосальних масивів інформації, які раніше були недоступні для ручного аналізу. Однак технології мають функціонувати виключно в межах чіткого правового поля, з гарантіями допустимості доказів, прозорістю алгоритмів, захистом конфіденційності та збереженням провідної ролі людини-експерта як фінального арбітра ідентифікаційного процесу [2]. Для України пріоритетами на найближче десятиліття мають стати уніфікація цифрових реєстрів за міжнародними стандартами, створення національного центру сертифікації судово-медичних ШІ-рішень, інвестиції в захищену інформаційну інфраструктуру та активна участь у формуванні глобальних норм використання штучного інтелекту у

кримінальному правосудді [3]. Лише поєднання технологічної потужності, правової чіткості та етичної відповідальності дозволить перетворити ідентифікацію з суто технічної процедури на надійний інструмент відновлення історичної пам'яті та правової справедливості, що є фундаментальною умовою подолання наслідків воєнних злочинів та побудови стійкого суспільства в післявоєнний період [6].

Список використаних джерел

1. Interpol. (2023). *Disaster Victim Identification (DVI) Guide: Adaptation for Armed Conflict Scenarios*. Lyon: Interpol General Secretariat. URL: file:///C:/Users/horba_h43a7ce/Desktop/DVI_DVI%20Guide%202023.pdf.

2. International Committee of the Red Cross (ICRC). (2024). *Management of the Dead in Armed Conflict: Forensic, Legal and Humanitarian Guidelines*. Geneva: ICRC. URL: https://www.icrc.org/sites/default/files/document/file_list/english_version_-_call_for_comments_-_dignified_management_of_the_dead.pdf.

3. European Commission. (2025). *AI Act and Forensic Applications: Regulatory Framework for Judicial and Investigative Use*. Brussels: Publications Office of the EU. URL: https://ai-act-service-desk.ec.europa.eu/sites/default/files/202508/guidelines_on_prohibited_artificial_intelligence_practices_established_by_regulation_eu_20241689_ai_act_english_ied3r5nwo50xggpcfmwckm3nuc_112367-1.PDF.

4. Мішалов В. Д., Войченко В. В., Мамедов Ш. М. та ін. Комплексний підхід при проведенні судово-медичної ідентифікації загиблих під час збройних конфліктів та катастроф // Судово-медична експертиза. 2022. № 1. URL: file:///C:/Users/horba_h43a7ce/Desktop/243840-%D0%A2%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%82%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%96-560480-1-10-20211110.pdf.

5. Закон України «Про захист персональних даних» від 01 черв. 2010 р. № 2297-VI (із змінами, станом на 2025 р.). Офіційний вісник України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2297-17#Text.

Савіцька Анастасія Вікторівна,
здобувач кафедри права
Університету сучасних знань

ТИПОВІ СЛІДЧІ СИТУАЦІЇ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ У СФЕРІ ЗЕМЕЛЬНИХ ВІДНОСИН

На сучасному етапі розвитку України питання охорони земельних ресурсів набуває особливого значення, оскільки земля є одним із найважливіших об'єктів права власності та основою економічного розвитку держави. Умови реформування земельного законодавства, цифровізації земельного кадастру, відкриття ринку землі та впровадження нових механізмів управління земельними ресурсами зумовлюють появу нових способів вчинення правопорушень і ускладнюють процес їх виявлення та розслідування. За таких обставин особливого значення набуває розроблення ефективних методик досудового розслідування, що враховують типові слідчі ситуації, які виникають на початковому та наступних етапах кримінального провадження.

Дослідження типових слідчих ситуацій у розслідуванні кримінальних правопорушень у сфері земельних відносин сприяє оптимізації діяльності органів досудового розслідування, правильному визначенню напрямів збору доказів, своєчасному висуненню та перевірці слідчих версій, а також підвищенню ефективності протидії злочинності у земельній сфері.

У криміналістичній науці слідча ситуація розглядається як сукупність об'єктивних та суб'єктивних обставин, які складаються на певному етапі досудового розслідування і визначають можливості та напрями подальшого встановлення істини у кримінальному провадженні. Вона відображає фактичний стан розслідування, рівень інформаційної забезпеченості слідчого, характер взаємодії учасників кримінального процесу, наявність доказової бази та інших чинників, що впливають на прийняття процесуальних рішень [1, с. 125–126]. Правильне визначення слідчої ситуації дозволяє своєчасно скоригувати план розслідування, оптимізувати використання сил і засобів, а також забезпечити ефективне проведення слідчих (розшукових) дій.

Формування слідчих ситуацій у кримінальних провадженнях щодо правопорушень у сфері земельних відносин обумовлюється низкою факторів. До об'єктивних факторів належать характер та обсяг наявної доказової інформації, кількість встановлених учасників кримінального правопорушення, особливості механізму його вчинення, наявність матеріальних слідів, документів та інших джерел доказів. Важливе значення має також специфіка земельних правовідносин, складність процедури оформлення прав на земельні ділянки, особливості функціонування державних реєстрів та системи державного контролю у сфері використання земельних ресурсів. До суб'єктивних факторів належать професійна підготовка слідчого, його досвід, рівень взаємодії з оперативними підрозділами, прокурором та експертами, а також поведінка підозрюваних, свідків і потерпілих [2, с. 107–108].

Для кримінальних правопорушень у сфері земельних відносин характерною є наявність декількох типових слідчих ситуацій на початковому етапі розслідування. Найпоширенішою є ситуація, коли інформація про кримінальне правопорушення надходить за результатами оперативно-розшукової діяльності правоохоронних органів. У таких випадках зазвичай вже зібрано певний обсяг відомостей щодо механізму вчинення кримінального правопорушення, встановлено окремих учасників протиправної діяльності, зафіксовано документи або інші джерела доказової інформації [3, с. 111–112]. Основним завданням слідчого стає процесуальне закріплення отриманих матеріалів та їх трансформація у допустимі докази. Особливого значення набувають обшуки, тимчасовий доступ до речей і документів, огляди, допити та проведення експертних досліджень.

Інша типова ситуація виникає тоді, коли відомості про кримінальне правопорушення надходять від контролюючих органів за результатами проведених перевірок, ревізій або аудиторських заходів. У цьому випадку, як правило, вже встановлено факт порушення земельного законодавства, розмір заподіяної шкоди та вилучено відповідну документацію. Проте особи, причетні

до вчинення кримінального правопорушення, часто залишаються невстановленими або потребують додаткової перевірки їх ролі у механізмі протиправної діяльності. У таких умовах першочергового значення набуває аналіз документів землеустрою, рішень органів місцевого самоврядування, даних державних реєстрів, договорів оренди земельних ділянок та іншої документації, яка може свідчити про незаконність відповідних дій [4, с. 125–126].

Залежно від ступеня інформаційної визначеності можна виділити три основні ситуації початкового етапу розслідування. Перша ситуація характеризується наявністю відомостей про сам факт кримінального правопорушення, однак особа правопорушника залишається невідомою. У такому випадку діяльність слідчого спрямовується на встановлення кола осіб, які могли бути причетними до прийняття незаконних рішень або оформлення відповідної документації. Друга ситуація полягає у тому, що особа, ймовірно причетна до кримінального правопорушення, відома, однак необхідно довести кримінально-протиправний характер її дій та наявність усіх елементів складу кримінального правопорушення. Третя ситуація виникає тоді, коли встановлено як подію кримінального правопорушення, так і особу, яка його вчинила [5, с. 214–215]. У цьому випадку основним завданням є повне та всебічне встановлення обставин вчинення діяння, визначення розміру шкоди та інших обставин.

Особливістю розслідування кримінальних правопорушень у сфері земельних відносин є необхідність вивчення великого масиву документів. Найчастіше доказове значення мають заяви про надання земельних ділянок, рішення органів місцевого самоврядування, технічна документація із землеустрою, договори оренди, державні акти, витяги з державних реєстрів, судові рішення, експертні висновки, акти перевірок контролюючих органів та інші документи. Саме їх дослідження дозволяє встановити механізм незаконного набуття прав на земельні ділянки, виявити ознаки підроблення документів, перевищення службових повноважень або інших кримінально караних дій [6, с. 213–214].

Отже, типові слідчі ситуації є важливим елементом методики розслідування кримінальних правопорушень у сфері земельних відносин. Їх своєчасне визначення дозволяє обрати найбільш ефективний алгоритм дій, правильно спланувати розслідування та забезпечити належне збирання доказової інформації. Найбільш поширеними є ситуації, коли на початковому етапі розслідування відомий факт правопорушення, але не встановлено особу правопорушника, або коли наявні відомості щодо причетних осіб потребують додаткового доказового підтвердження.

Водночас ефективність розслідування значною мірою залежить від належної взаємодії слідчого з оперативними підрозділами, прокурором, експертами та контролюючими органами, а також від своєчасного проведення слідчих (розшукових) дій, спрямованих на вилучення та дослідження документів, встановлення механізму вчинення правопорушення і розміру завданої шкоди. Таким чином, врахування типових слідчих ситуацій сприяє підвищенню ефективності досудового розслідування та забезпеченню належного захисту земельних ресурсів як важливого національного багатства України.

Список використаних джерел

1. Запотоцький А. П. Основи методики розслідування злочинів у сфері будівництва : монографія. Київ : Освіта України, 2018. 320 с.
2. Андрусенко С. В., Бандурка О. М., Рябченко М. С. та ін. Протидія злочинам у сфері земельних відносин : навч. посіб. Харків : ХНУВС, 2013. 170 с.
3. Андрусенко С. В. Виявлення та розслідування злочинів у сфері земельних відносин : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Одеса, 2012. 196 с.
4. Лупашку С. В. Процесуальне керівництво досудовим розслідуванням кримінальних правопорушень у сфері земельних відносин : дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2019. 222 с.
5. Криміналістика : підручник / за ред. В. В. Тіщенка. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2017. 556 с.
6. Салтевський М. В. Криміналістика (у сучасному викладі) : підручник. Київ : Кондор, 2008. 588 с.

Степанець Олександр Олександрович,
здобувач ступеня вищої освіти бакалавра
навчально-наукового інституту
поліцейської діяльності Національної
академії внутрішніх справ
Науковий керівник:
завідувач кафедри криміналістики
та судової медицини Національної
академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент
Антощук А. О.

ВИКОРИСТАННЯ 3D-СКАНУВАННЯ ПІД ЧАС ОГЛЯДУ МІСЦЯ ПОДІЇ

Стрімкий розвиток цифрових технологій та їх активне впровадження у сферу кримінального судочинства зумовлюють необхідність удосконалення методів фіксації доказової інформації. Використання 3D-сканування під час огляду місця події дозволяє забезпечити повну, об’єктивну та високоточну фіксацію просторової обстановки, взаємного розташування об’єктів і слідів, що мінімізує ризик втрати або спотворення доказів. З огляду на зростання вимог до якості доказування та потребу у впровадженні інноваційних криміналістичних засобів, дослідження можливостей і особливостей застосування 3D-сканування є актуальним та своєчасним.

В умовах сучасних викликів, зокрема пов’язаних з війною та документуванням воєнних злочинів, ця технологія надає незамінні інструменти для швидкої, точної та об’єктивної фіксації доказів [8, с. 299].

Традиційні методи, такі як фото- та відеозйомка, складання схем і протоколів, попри свою фундаментальність, мають певні обмеження, адже вони передають тривимірний простір у двовимірній проєкції, що неминуче

призводить до втрати частини інформації, особливо щодо просторових взаємозв'язків між об'єктами, їхніх істинних розмірів та об'єму [3].

Саме тому технологія 3D-сканування пропонує якісно новий підхід, дозволяючи створити цифрову копію місця події з безпрецедентною точністю та деталізацією, що відкриває широкі перспективи для подальшого аналізу, моделювання та використання отриманих даних у судочинстві.

Принцип роботи сучасних 3D-сканерів, що застосовуються в криміналістиці, ґрунтується на безконтактному вимірюванні відстаней до тисяч точок на поверхні об'єктів за допомогою лазерного променя або структурованого світла. В результаті формується так звана «хмара точок» (point cloud), яка з високою щільністю покриває всі елементи обстановки, від великих архітектурних форм до найдрібніших слідів, наприклад, слідів взуття чи знарядь злому. Цей процес є надзвичайно швидким порівняно з ручними обмірами, що є критично важливим в умовах обмеженого часу огляду, особливо на відкритій місцевості чи в місцях з інтенсивним рухом [1, с. 45].

Сканування дозволяє за лічені хвилини отримати вичерпний масив даних, який зберігає не лише геометрію, але й, завдяки вбудованій фотокамері, колір та текстуру поверхонь [7, с. 86]. Таким чином, створюється віртуальна копія місця події, яку згодом можна досліджувати на комп'ютері з будь-якого ракурсу, вимірювати відстані між будь-якими точками з міліметровою точністю, будувати перерізи та плани приміщень. Це фактично означає, що слідчий або експерт отримує можливість повертатися на місце події знову і знову, не ризикуючи втратити або змінити докази, що є колосальною перевагою перед класичними методами фіксації [4, с. 34].

Практичне значення використання 3D-сканування під час огляду місця події виходить далеко за межі простої фіксації. Отримана тривимірна модель стає основою для проведення складних криміналістичних досліджень та реконструкції події злочину. Наприклад, у справах про дорожньо-транспортні пригоди сканування дозволяє з високою точністю відтворити взаємне розташування транспортних засобів після зіткнення, сліди гальмування, осипу ґрунту та уламків, а також рельєф місцевості [1, с. 47]. На основі цих даних експерти-автотехніки можуть змоделювати механізм зіткнення, визначити швидкість руху автомобілів та траєкторії їхнього переміщення [5, с. 28].

Окрім суто технічних переваг, впровадження 3D-сканування має значний вплив на процесуальний аспект доказування. Традиційний протокол огляду місця події, схеми та навіть фотографії часто є складними для сприйняття учасниками судового процесу, які не мають спеціальних знань, тобто присяжними засідателями, позивачами чи свідками [2, с. 55]. Суд та присяжні можуть безпосередньо побачити обстановку місця події в тому вигляді, в якому її зафіксував слідчий одразу після злочину, що сприяє кращому розумінню обставин справи та формуванню внутрішнього переконання [7, с. 91].

Встановлено, що незважаючи на значні переваги, в застосуванні 3D-сканерів існує ряд викликів, таких як: необхідність державного фінансування на придбання більшої кількості тривимірних технологій для більш

широкого впровадження їхнього використання правоохоронними органами, необхідність спеціалізованого навчання, правові та етичні аспекти, а також інтеграція з іншими технологіями [6, с. 31].

Отже, упровадження технології тривимірного сканування в практику огляду місця події знаменує собою перехід криміналістики на принципово новий рівень фіксації та дослідження доказової інформації. Забезпечуючи безпрецедентну точність, повноту та наочність відображення обстановки, 3D-сканування не лише підвищує якість первинної слідчої дії, а й створює надійне підґрунтя для проведення експертиз, слідчих експериментів та судового розгляду.

Список використаних джерел

1. Баранчук В. В. 3D сканування як спосіб фіксації на місці злочину: переваги й недоліки. *Юридичний бюлетень*. № 16. 2020. С. 280–286. DOI: https://doi.org/10.32850/LB2414-4207.2020.16.01

2. Баранчук В. В. Гусейнова К. А. Особливості застосування БПЛА під час огляду місця дорожньо-транспортної пригоди. *Modern Directions and Movements in Science: Proceedings of the 3rd International Scientific and Practical* Conference. Luxembourg. 2023. С. 106–112. URL: https://www.neliti.com/publications/626878/osoblivosti-zastosuvannia-bpla-pid-chas-ogliadu-mistsia-dorozhno-transportnoi-pr

3. Басюк Л. Антощук А. Організація та тактика використання 3D-сканування під час огляду місця події. *Український політико-правовий дискурс*. (8). 2025. DOI: https://doi.org/10.5281/zenodo.14982555

4. Буякова І. В. Чепурко В. М. Проведення та фіксація результатів огляду із використанням цифрових технологій. *Інноваційні методи та цифрові технології в криміналістиці та судовій експертизі* : матеріали круглого столу. Харків, 2019. С. 52–56. URL: https://ivpz.kh.ua/wp-content/uploads/2020/01/Збірн-Круглий-стіл_Інноваційні-методи_2019-Збірник.pdf

5. Ганжа Т. В. Петраков І. В. Про здобутки та перспективу використання новітніх технологій під час розслідування злочинів. *Сучасні тенденції розвитку криміналістики та кримінального процесу в умовах воєнного стану*. Харків, 2022. С. 42–46. URL: https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/741260e4-2fec-47f1-959c-917b59f06c1f/content

6. Коваленко А. В. Концептуальні засади використання цифрової 3D моделі як засобу пізнання та відображення ознак кримінального правопорушення. Київ, 2021. 45 с. URL: http://repository.ukd.edu.ua/bitstream/handle/123456789/1767/Kovalenko.pdf

7. Коваленко А. В. Криміналістичне сигналетичне 3D-сканування зовнішності людини. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка*. № 3 (99). 2022. С. 253–262. URL: https://www.researchgate.net/profile/Artem-Kovalenko-5/publication/365421829

8. Макарова О. П. Мараховець А. С. Лисюк А. М. 3D-сканування місця події: революція у фіксації доказів та реконструкції обставин злочину. *Вісник Кримінологічної асоціації України*. Т. 36. № 3 (2025). С. 288–301. DOI: https://doi.org/10.32631/vca.2025.3.22

Стрельцова Кіра Юріївна,
здобувач ступеня вищої освіти магістра
навчально-наукового інституту права
та психології Національної академії
внутрішніх справ
Науковий керівник:
доцент кафедри криміналістики
навчально-наукового інституту права
та психології Національної академії
внутрішніх справ, кандидат юридичних
наук, доцент ***Семенов В. В.***

ДНК ПІСЛЯ СМЕРТІ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ІДЕНТИФІКАЦІЇ ФРАГМЕНТОВАНИХ ТІЛ В УМОВАХ ВОЄННИХ ЗЛОЧИНІВ

Повномасштабна збройна агресія Російської Федерації проти України актуалізувала одну з найскладніших проблем сучасної судової медицини, криміналістики та міжнародного гуманітарного права – ідентифікацію загиблих осіб унаслідок воєнних злочинів. Масові поховання, застосування вибухової зброї, ракетні удари, пожежі, катування, тривале перебування тіл у несприятливих умовах, а також навмисне приховування слідів злочинів значно ускладнюють процес встановлення особи загиблого. У таких умовах ДНК-аналіз стає не лише інструментом криміналістики, а й важливим гуманітарним механізмом відновлення справедливості, реалізації права родичів на правду та забезпечення гідного поховання загиблих.

Проблема ідентифікації тіл загиблих унаслідок воєнних конфліктів має не лише національний, а й міжнародний характер. Міжнародне гуманітарне право покладає на державу обов'язок забезпечити належний облік загиблих, їх ідентифікацію та повідомлення родичів про долю близьких осіб. Відповідно до ст. 2 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року держава зобов'язана забезпечувати ефективне розслідування випадків насильницької смерті [1]. Крім того, Женевські конвенції 1949 року передбачають обов'язок сторін конфлікту вживати всіх можливих заходів для пошуку, збору та ідентифікації загиблих. У контексті сучасної війни в Україні ці положення набувають особливої актуальності, оскільки результати молекулярно-генетичних досліджень можуть виступати доказами у міжнародних кримінальних провадженнях та використовуватися для документування злочинів проти людяності і воєнних злочинів.

Однією з головних проблем сучасної судово-медичної практики є ідентифікація саме фрагментованих тіл. Використання артилерії, авіабомб, ракетної зброї, касетних боєприпасів та вибухових пристроїв призводить до значного руйнування тканин і кісткових структур людини. У багатьох випадках тіло може бути представлене лише окремими анатомічними фрагментами, які складно співвіднести між собою. Традиційні методи впізнання – візуальна ідентифікація, дактилоскопія або стоматологічне дослідження – часто стають

неможливими через значний ступінь ушкодження тканин [2, с. 108]. В окремих випадках унаслідок термічного впливу чи вибухової хвилі повністю руйнуються м'які тканини, що практично унеможливлює використання класичних криміналістичних методів. За таких умов молекулярно-генетична експертиза фактично залишається єдиним надійним способом встановлення особи.

Особливого значення у процесі післясмертної ідентифікації набуває дослідження короткотандемних повторів (STR-аналіз), яке дозволяє встановлювати генетичний профіль навіть за наявності мінімальної кількості біологічного матеріалу [3, с. 27]. STR-маркери характеризуються високим рівнем поліморфізму, що забезпечує значну точність ідентифікації. Саме цей метод нині є основним стандартом судово-генетичних досліджень у більшості країн світу. Водночас у випадках сильного термічного ушкодження, тривалого перебування тіл у землі, воді чи під відкритим небом ефективність STR-аналізу істотно знижується через деградацію ДНК. Руйнування нуклеотидних ланцюгів ускладнює отримання повного генетичного профілю та збільшує ризик помилок або неповних результатів.

Саме тому сучасна судова генетика дедалі частіше використовує дослідження мітохондріальної ДНК, яка є стійкішою до зовнішніх впливів та краще зберігається у кістках і зубах загиблих [4, с. 189]. Перевагою мітохондріальної ДНК є велика кількість її копій у клітині, що підвищує ймовірність успішного дослідження навіть у випадках значної деградації матеріалу. Особливу цінність такий метод має під час дослідження давніх поховань, обгорілих тіл або дрібних фрагментів кісток. Однак використання мітохондріальної ДНК має й певні обмеження, оскільки вона передається лише по материнській лінії та має нижчий рівень індивідуалізації порівняно з ядерною ДНК.

Складність ДНК-ідентифікації значно зростає у випадках масових поховань та колективних захоронень. Після деокупації Бучі, Ізюма, Лимана та інших українських міст міжнародна спільнота отримала докази масових поховань цивільного населення. Значна частина тіл перебувала у стані сильного розкладу або мала ознаки фрагментації, що суттєво ускладнювало проведення експертиз [5, с. 99]. Крім того, у багатьох випадках тіла були поховані без дотримання будь-яких санітарних чи процесуальних вимог, що сприяло змішуванню біологічного матеріалу різних осіб. За таких умов виникає необхідність проведення складних багатоетапних лабораторних досліджень із використанням кількох незалежних методик генетичного аналізу.

Особливо складними є ситуації, коли один фрагмент тіла містить домішки біологічного матеріалу інших осіб. Це характерно для вибухових травм або масових катастроф, де відбувається механічне змішування тканин. У подібних випадках експерти змушені застосовувати складні математичні моделі статистичної оцінки генетичних профілів та використовувати спеціалізоване програмне забезпечення для інтерпретації змішаних ДНК-зразків. Такі дослідження потребують високої кваліфікації експертів, значних фінансових ресурсів і сучасного лабораторного обладнання.

Важливим нормативним підґрунтям у сфері генетичної ідентифікації в Україні став Закон України «Про державну реєстрацію геномної інформації людини» 2022 року. Відповідно до ст. 1 цього Закону геномна інформація

використовується для ідентифікації осіб, зокрема невпізнаних трупів та осіб, зниклих безвісти за особливих обставин [6]. Закон також передбачає створення державної бази генетичних даних, що має суттєво спростити процедуру встановлення особи загиблих у майбутньому. Формування єдиної державної системи генетичних профілів дозволить оперативніше здійснювати порівняльний аналіз та мінімізувати ризик помилкової ідентифікації.

Разом із тим практична реалізація ДНК-ідентифікації в умовах війни супроводжується значними труднощами. Однією з ключових проблем є деградація генетичного матеріалу через високі температури, дію вологи, мікроорганізмів та тривале перебування тіл у землі або воді [2, с. 110]. Значний вплив має і хімічне забруднення ґрунту, зокрема продуктами горіння, паливно-мастильними матеріалами та вибуховими речовинами, які здатні руйнувати структуру ДНК. У деяких випадках отримання придатного для аналізу генетичного матеріалу можливе лише після спеціальної обробки кісткових залишків або зубів.

Ще однією суттєвою проблемою є недостатня кількість референтних зразків ДНК родичів зниклих осіб. Для проведення порівняльного аналізу необхідно отримати біологічні зразки членів сім'ї, однак в умовах війни частина родичів може перебувати за кордоном, бути зниклими безвісти або загиблими [7, с. 2772]. Крім того, окремі громадяни можуть відмовлятися від надання біологічних зразків через недовіру до державних органів або побоювання щодо використання генетичної інформації. Це значно ускладнює процедуру підтвердження особи та збільшує строки проведення експертиз.

Проблеми виникають також у сфері організації та матеріально-технічного забезпечення експертної діяльності. Значне навантаження на судово-медичні установи, нестача фахівців, обмеженість сучасного обладнання та велика кількість тіл, що потребують дослідження, уповільнюють процес ідентифікації. Частина лабораторій зазнала руйнувань або була евакуйована через бойові дії. У таких умовах особливого значення набуває міжнародна підтримка, співпраця з іноземними криміналістичними лабораторіями та залучення міжнародних гуманітарних організацій.

Увагу слід приділити етичним та правовим аспектам використання генетичної інформації після смерті. ДНК людини містить значний обсяг персональної інформації, а тому її збір, зберігання та використання повинні відповідати міжнародним стандартам захисту прав людини. Важливим є забезпечення конфіденційності генетичних даних, недопущення їх використання не за призначенням та захист прав родичів загиблих [4, с. 191]. Питання генетичної інформації тісно пов'язане з правом на приватність, а тому державні органи повинні забезпечити належний контроль за доступом до відповідних баз даних.

Окремою проблемою є психологічний аспект ідентифікації загиблих. Для родичів встановлення особи померлого має надзвичайно важливе значення, оскільки дозволяє припинити стан невизначеності щодо долі близької людини. Водночас тривале очікування результатів експертизи, повторні процедури забору зразків та необхідність взаємодії з правоохоронними органами можуть спричиняти додаткову психологічну травматизацію. Саме тому процедура ДНК-ідентифікації повинна супроводжуватися належною психологічною підтримкою сімей загиблих.

Сучасний розвиток технологій відкриває нові перспективи у сфері ідентифікації тіл. Використання високочутливого секвенування нового покоління (NGS), автоматизованих баз генетичних профілів і штучного інтелекту дозволяє значно підвищити точність експертиз навіть у випадках значної деградації біологічного матеріалу [3, с. 31]. Технології NGS дають можливість одночасно аналізувати велику кількість генетичних маркерів, що підвищує ефективність досліджень складних або змішаних зразків. Крім того, сучасні алгоритми штучного інтелекту можуть використовуватися для автоматизованого зіставлення генетичних профілів і прогнозування ймовірності спорідненості.

Перспективним напрямом також є інтеграція генетичних баз даних різних держав та міжнародних організацій. З огляду на масове переміщення населення під час війни та перебування мільйонів громадян України за кордоном міжнародний обмін генетичною інформацією може суттєво прискорити процедури ідентифікації. Важливу роль у цьому процесі відіграють міжнародні криміналістичні організації, Інтерпол, Міжнародний комітет Червоного Хреста та спеціалізовані судово-медичні центри.

У контексті сучасної війни в Україні ДНК-ідентифікація виконує не лише наукову або процесуальну функцію. Вона стає елементом історичної пам’яті, доказом злочинів агресора та способом повернення імен тим, кого намагалися перетворити на безіменну статистику війни. Кожен встановлений генетичний профіль – це не лише результат лабораторного дослідження, а й відновлення людської гідності, реалізація права сім’ї знати правду про долю близької людини та важливий крок до забезпечення справедливості.

Отже, ДНК-аналіз в умовах воєнних злочинів є одним із найважливіших інструментів сучасної криміналістики та судової медицини. Попри значні труднощі, пов’язані з фрагментацією тіл, деградацією біологічного матеріалу, організаційними проблемами та етичними викликами, сучасні генетичні технології створюють реальні перспективи для ефективної ідентифікації загиблих. Подальший розвиток законодавчого регулювання, міжнародної співпраці, технічного забезпечення лабораторій та удосконалення методів молекулярно-генетичного аналізу є необхідною умовою не лише для розслідування воєнних злочинів, а й для забезпечення фундаментального права людини на гідність навіть після смерті.

Список використаних джерел

1. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (з протоколами) (Європейська конвенція з прав людини). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text

2. Практичні аспекти ідентифікації тіл загиблих військових за допомогою ДНК-експертизи / Дунаєв О., Лютенко М., Громко Є. Практичні аспекти ідентифікації тіл загиблих військових за допомогою ДНК-експертизи. *Криміналістика та судова експертиза в дослідженнях молодих науковців :* збірник матеріалів науково-практичної конференції (Харків, 29 трав. 2025 р.). Харків : Право, 2025. С. 69–73. URL: chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://ivpz.kh.ua/wp-content/uploads/2025/11/%D0%97%D0%B1%D1%96%D1%80%D0%BD%D0%B8%D0%BA-%D0%9C%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B4%D1%96-%D0%BD%D0%B0%D1%83%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D1%86%D1%96-29.05.2025_compressed.pdf

3. Сибірна Р. І., Василенко С. Р. Ідентифікація особи за допомогою сучасних ДНК-методів: стан та перспективи в Україні. *Вісник ЛТЕУ. Юридичні науки*. 2025. № 17. С. 24–33. URL: https://journals-lute.lviv.ua/index.php/visnyk-law/article/view/1935/1819

4. Лазебний А. М., Лазебна О. О., Батюк Л. В. ДНК-аналіз як інструмент встановлення істини в умовах воєнних дій: криміналістичний підхід. *Ірпінський юридичний часопис*. 2025. № 4 (21). С. 187–195. URL: https://ojs.dpu.edu.ua/index.php/irplegchr/article/view/431/421

5. Заросило В., Бондаренко О., Шлапак А. Особливості індентифікації трупів загиблих осіб та військослужбовців в умовах воєнного стану. *Law Journal «Air and Space Law»*. 2025. № 75. С. 95–102. URL: file:///C:/Users/HP%204540s/Downloads/24%20(4).pdf

6. Закон України «Про державну реєстрацію геномної інформації людини» від 09.07.2022 2391-IX, чинний, поточна редакція. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2391-20#Text

7. Женевська конвенція про захист цивільного населенння під час війни від 12 серп. 1949 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_154#Text

Танчик Каміла Анатоліївна,
викладач кафедри криміналістики
навчально-наукового інституту права
та психології Національної академії
внутрішніх справ

КРИМІНАЛІСТИЧНЕ ЗНАЧЕННЯ МЕДІА В ПРОЦЕСІ ІДЕНТИФІКАЦІЇ ЗАГИБЛИХ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

У сучасних умовах повномасштабної збройної агресії проти України проблема ідентифікації загиблих набула особливої актуальності та стала одним із найскладніших напрямів криміналістичного забезпечення процесу ідентифікації загиблих. Масові втрати серед військовослужбовців і цивільного населення, виявлення місць масових поховань, ракетні удари по мирних містах та тривалий час процес повернення тіл загиблих (репатріаційні заходи) з тимчасово окупованих територій зумовлюють необхідність оперативного та точного встановлення кожного загиблого. У таких умовах ідентифікація є не лише процесуальним обов'язком правоохоронних органів, а й важливим гуманітарним завданням держави перед родинами загиблих.

Особливого значення у межах цих подій набуває роль медіа як інструменту взаємодії між правоохоронними органами, експертними установами та суспільством. Через офіційні медіаресурси Міністерство внутрішніх справ України (далі – МВС України), Національної поліції, Координаційного штабу з питань поводження з військовополоненими та інших державних органів здійснюється інформування громадян про порядок проведення ідентифікації, необхідності здачі ДНК-зразків, пошук родичів зниклих безвісти осіб та організації комунікації із сім'ями загиблих.

Саме завдяки широкому висвітленню вказаної інформації у медіа вдається пришвидшити встановлення осіб загиблих та забезпечити родичам доступу до необхідної інформації.

У криміналістичному аспекті використання засобів масової інформації під час ідентифікації загиблих має допоміжний, але надзвичайно важливий характер. І в той же, час вимагає дотримання принципів законності, етичності та захисту

прав людини [3]. Слід звернути увагу, що через офіційні інформаційні ресурси правоохоронні органи поширюють орієнтування щодо невстановлених осіб, повідомляють про особливі прикмети, місце виявлення тіла, особисті речі або інші відомості, які можуть допомогти родичам впізнати людину. Такі дії дозволяють пришвидшити процес встановлення особи та отримати додаткові дані для органів досудового розслідування.

Так, Міністерство оборони України у матеріалі: «ДНК-резерв: як формується база для ідентифікації полеглих захисників» зазначає, що ідентифікація загиблих здійснюється у взаємодії органів досудового розслідування, судово-медичних експертів та експертних установ МВС і МОЗ України. Окрема увага приділяється відбору ДНК-зразків у родичів загиблих та зниклих безвісти осіб, що значно підвищує точність встановлення особи [4].

МВС України, повідомляло, про створення Єдиного центру ідентифікації тіл загиблих, який забезпечує координацію між експертними установами та правоохоронними органами. За інформацією МВС, такий центр дозволяє проводити комплексну ідентифікацію у найскладніших випадках та забезпечує обмін інформацією з міжнародними організаціями [4].

Ще одним прикладом є ідентифікація загиблих після ракетного удару по кафе у селі Гроза Харківської області правоохоронці проводили масштабну процедуру ідентифікації загиблих. За повідомленням МВС України, криміналісти змогли встановити особи всіх 59 загиблих [5]. Для цього використовувались мобільні ДНК-лабораторії, а зразки ДНК відбирались у родичів цілодобово протягом шести діб. Особливістю цього випадку стало те, що: частину осіб ідентифікували лише за фрагментами тіл; двох загиблих встановили за особистими речами; через офіційні ЗМІ та телеграм-канали МВС родичам оперативно повідомляли порядок звернення та процедуру упізнання. Цей приклад демонструє важливість взаємодії криміналістів, експертів та медіа під час масової загибелі людей.

У 2026 році МВС та МОЗ України провели спільну нараду щодо проблем ідентифікації тіл, повернутих у межах репатріаційних заходів. До обговорення були залучені також представники об’єднань родин зниклих безвісти осіб [2]. Представники МВС наголосили на необхідності зробити процес ідентифікації швидшим, точнішим і більш зрозумілим для родин загиблих, а також підкреслили важливість постійного інформування громадян через офіційні медіаресурси.

Варто акцентувати увагу, що цього річ були оновлені правила проведення ДНК-ідентифікації невпізнаних тіл. Відтепер процедура проводиться переважно за зразками двох близьких родичів або із застосуванням двох різних методів ДНК-дослідження. Інформація про зміни активно поширювалася через офіційні сайти МВС та засоби масової інформації для належного інформування населення [7].

Підсумовуючи вище сказане, можна дійти висновку, що медіа постає не просто як джерело інформації, а як інструмент встановлення особи, збору відомостей та організації комунікації під час розслідування. Саме через засоби масової інформації правоохоронні органи можуть швидше отримати дані, необхідні для проведення ідентифікації загиблих.

Основна криміналістична роль медіа проявляється у таких напрямах, а саме: поширення орієнтувань щодо невстановлених осіб; допомога у пошуку

родичів загиблих або зниклих безвісти; отримання інформації про особливі прикмети особи; інформування про необхідність здачі ДНК-зразків; встановлення можливих свідків; координація взаємодії між слідчими органами та населенням. У криміналістиці ідентифікація особи базується на сукупності ознак: зовнішності, татуювань, особистих речей, біологічних зразків, стоматологічних даних тощо. Саме медіа дозволяють оперативно донести цю інформацію до великої кількості людей. Наприклад, через офіційні телеграм-канали МВС України або Національної поліції можуть публікуватися: опис одягу загиблого; прикмети; фотографії речей; татуювання; інформація про місце виявлення тіла. Після цього родичі або знайомі можуть звернутися до правоохоронців та надати додаткову інформацію, яка стає важливою для слідства та проведення експертиз. Також медіа виконують доказово-інформаційну функцію. Іноді після публікації певної інформації у медіа з'являються нові свідки або особи, які можуть повідомити важливі дані про переміщення людини, останні контакти чи обставини її зникнення. Це допомагає слідчим перевіряти версії та встановлювати обставини смерті.

Отже, допомога рідним через засоби масової інформації під час ідентифікації загиблих є важливим елементом сучасного криміналістичного забезпечення процесу ідентифікації загиблих. Завдяки офіційному інформуванню суспільства, використанню цифрових платформ та взаємодії правоохоронних органів із медіа вдається пришвидшити процес встановлення особи загиблого, забезпечити підтримку родичів (можливо уникнути такого факту, як повторної травматизації) та підвищити ефективність розслідування. Саме тому досліджуючи аспект допомоги рідним через засоби масової інформації під час ідентифікації загиблих є надзвичайно актуальним у сучасних реаліях України та має важливе практичне значення для розвитку криміналістики й удосконалення механізмів взаємодії держави, медіа та суспільства.

Список використаних джерел

1. В Україні розпочинає роботу Єдиний центр ідентифікації тіл загиблих. *МВС України*. URL: https://mvs.gov.ua/news/nacionalnii-centr-identifikaciyi-til-zagiblix-gotovii-do-zapusku.

2. Ідентифікація полеглих: МВС посилює міжвідомчу координацію та міжнародну співпрацю. *МВС України*. URL: https://mvs.gov.ua/news/identifikaciia-poleglix-mvs-posiliuje-mizvidomcu-koordinaciiu-ta-miznarodnu-spivpraciu?utm_source=chatgpt.com.

3. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012. № 4651-VI. Верховна рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17.

4. Обов'язково для захисників: як проходить процедура відбору зразків ДНК. *Міністерство оборони України*. URL: https://mod.gov.ua/news/obov-yazkovo-dlya-zahisnikiv-yak-prohodit-proczedura-vidboru-zrazkiv-dnk.

5. Поліція ідентифікувала 48 тіл загиблих в селі Гроза Куп'янського району. *МВС України*. URL: https://mvs.gov.ua/news/policiia-identifikuvala-48-til-zagiblix-v-seli-groza kupianskogo-raionu-video?utm_source=chatgpt.com.

6. Постанова КМУ від 16 лютого 2026 р. № 235 Київ «Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 25 вересня 2025 р. № 1214». *Верховна Рада України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/235-2026-%D0%BF#Text.

7. Процедура ідентифікації невпізнаних тіл відтепер проводяться виключно за зразками двох близьких родичі. *Інформаційне агентство «Українські Національні Новини»*. URL: https://unn.ua/news/protsedura-identyfikatsii-nevpiznanykh-til-vidteper-provodiatsia-vykliuchno-za-zrazkamy-dvokh-blyzkykh-rodychiv-mvs.

Шрамко Дар'я Олександрівна,
здобувач ступеня вищої освіти бакалавра
навчально-наукового інституту права
та психології Національної академії
внутрішніх справ
Науковий керівник:
доцент кафедри криміналістики
навчально-наукового інституту права
та психології Національної академії
внутрішніх справ, кандидат юридичних
наук, доцент ***Семенов В. В.***

МІЖНАРОДНІ СТАНДАРТИ ІДЕНТИФІКАЦІЇ ЗАГИБЛИХ ОСІБ ПІД ЧАС ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ ТА ЇХ ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ В УКРАЇНІ

Масштабна збройна агресія РФ, що супроводжується численними воєнними злочинами проти українського народу, змусила державне керівництво та профільні відомства ініціювати тісну співпрацю з глобальними інституціями. Для отримання оперативної експертної підтримки у справах щодо розшуку та встановлення осіб, зниклих за нез'ясованих обставин, а також для ефективного розслідування злодіянь окупантів, Україна залучила можливості Інтерполу, Європолу, Євроюсту, Frontex та Міжнародної комісії з питань зниклих безвісти (ICMP).

Ключову роль у процесах верифікації осіб, які зникли внаслідок бойових дій, відіграє Міжнародна комісія з питань зниклих безвісти (ICMP). Ця міжурядова структура спеціалізується на наданні практичного інструментарію правоохоронним органам у кризах такого масштабу. ICMP координує зусилля з урядовими структурами, правовими інституціями та правозахисними організаціями по всьому світу, фокусуючись на подоланні наслідків збройних конфліктів, репресій та природних лих. Як унікальна організація з вузькопрофільною компетенцією, Комісія сприяє зміцненню інституційної спроможності держав, розвитку профільного законодавства та впровадженню передових технічних стандартів для ідентифікації тіл [1].

Штаб-квартира організації розташована в Гаазі. Діяльність ICMP охоплює допомогу в ексгумації масових поховань та застосування ДНК-технологій для ідентифікації останків [2]. Крім того, вона виступає медіатором для об'єднань сімей зниклих осіб, допомагаючи у розробці національних стратегій розшуку. З грудня 2014 року організація має статус незалежного міжнародного суб'єкта на основі відповідної угоди [3].

Пріоритетом Комісії є налагодження взаємодії між владними структурами для пошуку жертв організованого насильства та гуманітарних катастроф. Вона також інтегрує громадськість у цей процес та сприяє формуванню культури вшанування пам'яті загиблих.

У контексті технічних протоколів, Інтерпол ще з 1984 року розробляє та систематично оновлює посібник з ідентифікації жертв катастроф (DVI). Згідно з чинними стандартами, найбільш достовірними способами підтвердження особи є дактилоскопія, стоматологічна експертиза, генетичний аналіз та, у певних випадках, перевірка серійних номерів медичних імплантів. Особлива перевага надається ДНК-аналізу, оскільки він залишається ефективним навіть при значних термічних чи механічних пошкодженнях тіла, на відміну від відбитків пальців, і не потребує наявності прижиттєвих знімків щелепи, що є критичним для стоматологічного методу [4].

Реалізація ДНК-ідентифікації залежить від наявного лабораторного обладнання та кваліфікації експертів-генетиків. Алгоритм роботи у випадках масових жертв включає збір референтних даних, отримання посмертних зразків, їхнє генотипування та подальше статистичне порівняння для визначення ступеня спорідненості [5]. Еталонні зразки поділяються на два типи:

– прямі: біоматеріал із особистих речей або медичних архівів самої жертви;

– опосередковані: біологічні зразки близьких родичів для встановлення генетичних зв'язків [6].

В умовах повномасштабної війни, коли точна кількість загиблих невідома, процедури ідентифікації стають надскладними. Це вимагає впровадження системних організаційних рішень, що базуються на засадах гуманізму та поваги до прав сім'ї. Методи, що діють у поодиноких випадках, виявляються неефективними при масовій ідентифікації, тому критично важливим є формування чіткої національної стратегії та планування ресурсів.

Міжнародний досвід пропонує готові концептуальні рішення. Посібник Інтерполу з DVI містить детальні протоколи для кожного етапу: від специфіки збору зразків під час розтину до вимог щодо їхнього маркування та зберігання. Зокрема, наголошується на обов'язковості залучення судових біологів, застосуванні унікальної нумерації та заборі ДНК навіть у тих осіб, чия особа була попередньо встановлена іншими методами. Також чітко регламентовано процедуру отримання згоди у родичів та використання уніфікованих штрих-кодів для запобігання помилкам. Крім того, підкреслюється необхідність використання міжнародних стандартів роботи (ISFG) та форматів обміну даними [7].

Національний інститут юстиції США у своїх рекомендаціях акцентує на важливості створення цифрових систем відстеження для десятків тисяч зразків. Ключовими аспектами тут є раціональне управління ресурсами, реалістичність часових рамок та залучення кваліфікованого персоналу. Особлива увага приділяється координації між різними відомствами та лабораторіями для мінімізації хаосу при опрацюванні великих масивів інформації [8].

У свою чергу, рекомендації ISFG фокусуються на технічній готовності генетичних лабораторій та чіткому розподілі їхніх ролей. Важливими елементами є визначення єдиного центру управління базами даних, оперативне створення Центрів допомоги сім'ям (FAC), розробка уніфікованих анкет на кожного зниклого та залучення підготовлених волонтерів.

Отже, міжнародні стандарти ідентифікації загиблих осіб під час збройних конфліктів формують комплексну систему правових, організаційних і технічних механізмів, спрямованих на забезпечення достовірного встановлення особи загиблого, дотримання прав його родини та належного документування наслідків воєнного насильства. Ключове значення у цій сфері мають стандарти, розроблені Міжнародною комісією з питань зниклих безвісти (ICMP), Інтерполом, Міжнародним товариством судової генетики (ISFG) та іншими міжнародними інституціями, які передбачають використання уніфікованих протоколів збору, маркування, зберігання та аналізу біологічних зразків, застосування ДНК-ідентифікації, міжвідомчу координацію та цифрові системи обліку.

В умовах повномасштабної збройної агресії проти України імплементація таких стандартів набула особливої актуальності, оскільки масовий характер втрат, зникнень безвісти та воєнних злочинів вимагає системного, науково обґрунтованого підходу до встановлення особи загиблих. Україна активно інтегрує міжнародний досвід через співпрацю з ICMP, Інтерполом, Європолом та іншими структурами, впроваджуючи сучасні методики ДНК-аналізу, стандартизовані алгоритми обробки даних та міжінституційну взаємодію. Водночас ефективність цього процесу залежить від подальшого зміцнення лабораторної спроможності, розвитку єдиних інформаційних систем, удосконалення нормативної бази та забезпечення належної координації між державними органами, що в сукупності сприятиме реалізації гуманітарного обов’язку держави щодо встановлення долі загиблих і захисту прав їхніх сімей.

Список використаних джерел

1. Офіційний сайт Міжнародної комісії зниклих безвісті. URL: https://www.icmp.int/

2. John M. Butler. Fundamentals of Forensic DNA Typing. Academic Press, 2009. 520 p.

3. Stephen J. Morewitz, Caroline Sturdy Colls. Hand book of Missing Persons – Springer, 2017. 585 p.

4. Stepaniuk R. L, Husieva V. O. Orhanizatsiini zasady DNK-Identyfikatsii zahyblykh unaslidok nadzvychainykh podii iz masovymy zhertvamy. *Kryminalist. visn.* [Internet]. 17 lyp. 2023 [tsytovano 8 berez. 2025]; 39 (1) : 29–38. URL: https://doi.org/10.37025/1992-4437/2023-39-1-29

5. Montelius, K., & Lindblom, B. (2012). DNA analysis in Disaster Victim Identification. *Forensic Science, Medicine, and Pathology*. 8 (2). P. 140–147.

6. Ziętkiewicz, E., Witt, M., Daca, P., Zebracka-Gala, J., Goniewicz, M., Jarząb, B., & Witt, M. (2012). Current genetic methodologies in the identification of disaster victims and in forensic analysis. *Journal of applied genetics*. 53 (1). P. 41–60. DOI: https://doi.org/10.1007/s13353-011-0068-7

7. Interpol. (2023). DVI guide (Version 2018). URL: https://www.interpol.int/How-we-work/Forensics/Disaster-Victim-Identification-DVI

8. National Institute of Justice (US). Technical Working Group for Mass Fatality Forensic Identification. (2005). Mass Fatality Incidents: A Guide for Human Forensic Identification. US Department of Justice, Office of Justice Programs, National Institute of Justice. URL: https://www.ojp.gov/pdffiles1/nij/199758.pdf

Юсупов Володимир Васильович,
завідувач відділу Київського науково-дослідного інституту судових експертиз Міністерства юстиції України,
доктор юридичних наук, професор;
Баулін Олег Вячеславович,
провідний науковий співробітник Київського науково-дослідного інституту судових експертиз Міністерства юстиції України, кандидат юридичних наук, доцент

АСПЕКТИ ПРОВЕДЕННЯ ОГЛЯДУ ТРУПА, ПОВ'ЯЗАНОГО З ЕКСГУМАЦІЄЮ, В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

Огляд трупа, пов'язаний з ексгумацією, здійснюється з метою забезпечення збирання та перевірки доказів у кримінальному провадженні шляхом проведення у подальшому впізнання трупа, судових експертиз та ін. При цьому ефективність зазначених дій та допустимість для використання у доказуванні їхніх результатів залежить, перш за все, від правильно організованого і проведеного відповідно до вимог закону огляду трупа, пов'язаного з ексгумацією, проблематика проведення якого має давні коріння, але на сьогодні в Україні, на жаль, стала особливо актуальною. Так, відповідно до статистичних даних Офісу Генерального прокурора вчинені в період повномасштабного вторгнення РФ вчинено 233 739 злочинів агресії та воєнних злочинів [1].

У деяких випадках виникає необхідність здійснити огляд трупа, пов'язаний з ексгумацією, для отримання порівняльного біологічного матеріалу для проведення молекулярно-генетичних досліджень за тілами загиблих захисників, переданих в Україну у порядку репатріації [2]. Також ця слідча (розшукова) дія часто проводиться у кримінальних провадженнях про воєнні злочини при отриманні нових доказів про обставини вбивства цивільних або військових осіб, тіла яких захоронені (ідентифікація зброї, куль відповідно до слідів на трупі, у тому числі необхідність додаткового судово-медичного огляду трупа для винайдення куль тощо).

Ця слідча (розшукова) дія проводиться за постановою прокурора. Вона полягає у проведенні огляду під час вилучення трупа з місця його поховання, що здійснюється слідчим у присутності понятих та за обов'язкової участі судово-медичного експерта, а за необхідності – й інших осіб (свідків, потерпілих родичів померлого, спеціалістів-криміналістів, вибухотехніків, ентомологів тощо). Вона, безумовно, є однією з найскладніших у системі слідчих (розшукових) дій, оскільки складається із декількох послідовних етапів (ініціації з прийняттям і оформленням рішення про її проведення; звернення його до виконання; безпосередньої реалізації цього рішення тощо), кожний з яких також є структурованим за певними організаційними, процесуальними, тактико-криміналістичними критеріями та іншими аспектами

слідчої діяльності). Ця дія включає огляд могили та місцевості, на якій вона розташована; нагробної споруди, якщо вона є; вилученої з могили труни та трупа, його одягу й інших об'єктів і предметів, що знаходяться в могилі. У випадку застосування безперервного відеозапису під час проведення даної дії поняті можуть бути відсутні. У разі необхідності труп може бути доставлений до відповідного експертного закладу для проведення експертизи. Впізнання може мати місце як в ході огляду трупа, пов'язаного з ексгумацією, так і окремо. Під час огляду трупа, пов'язаного з ексгумацією, можуть вилучатися зразки тканини і органів або частини трупа, необхідні для проведення експертних досліджень, та предмети, які мають значення для встановлення обставин кримінального правопорушення [3, с. 203].

Про проведення цієї слідчої (розшукової) дії слідчим складається протокол огляду трупа, пов'язаного з ексгумацією, який підписують усі її учасники. В ньому зазначаються відомості про місце і час проведення огляду трупа, пов'язаного з ексгумацією, коло його учасників та їх статус і роль, про всі дії, що були здійснені, у тій послідовності, в якій вони відбувалися, про їх наслідки та результати; все описується у вигляді, в якому воно спостерігалося під час проведення даного огляду, а також вилучені для досліджень об'єкти. До протоколу додаються матеріали вимірювання, фотографування, звуко- чи відеозапису, плани і схеми, графічні зображення, відбитки, зліпки, письмові пояснення спеціалістів, носії цифрової інформації тощо [3, с. 203].

Водночас про складання протоколу ексгумації трупа у чинному КПК України взагалі не йдеться. А огляд трупа в таких випадках супроводжується оглядом місця його поховання, який починається фактично з моменту початку ексгумації.

Будь-якій ексгумації трупа у кримінальному провадженні передує зовнішній огляд місця поховання, з якого буде відбуватися вилучення трупа. При цьому слідчий починає вести протокол огляду трупу, пов'язаного з ексгумацією, виконується фото- та/або відеозйомка місця поховання «з прив'язкою» до навколишніх об'єктів. Загальний вигляд могили фіксується у протоколі огляду, саму могилу рекомендується сфотографувати. Документи про повторне поховання чи перепоховання ексгумованого трупа завжди приєднуються до матеріалів кримінального провадження.

Після проведення огляду трупа і необхідних досліджень поховання здійснюється в тому самому місці з приведенням могили в попередній стан (ч. 2 ст. 239 КПК України).

Виконання постанови прокурора про ексгумацію трупа, винесеної відповідно до вимог КПК України, покладається на службових осіб органів місцевого самоврядування, які на підставі пп. 11 п. «а» ч. 1 ст. 30, пп. 4 п. «а» ч. 1 ст. 34 Закону «Про місцеве самоврядування в Україні» та Закону «Про поховання та похоронну справу» уповноважені забезпечувати у межах їх територіальної компетенції надання ритуальних послуг, організацію та утримання місць поховань. При цьому, ефективність взаємодії із зазначеними органами та результативність самого огляду трупа, пов'язаного з ексгумацією, прямо залежить від наявності у слідчого, прокурора знань про положення цих законів і практичного врахування їх дії. Більш того, у практичній діяльності нереально в один день провести огляд трупа, пов'язаний з ексгумацією, та здійснити

повторне його поховання із приведенням могили у попередній стан. Зазвичай це відбувається через декілька днів, а іноді – тижнів й, навіть, місяців через необхідність проведення судово-медичних та інших експертиз і слідчих (розшукових) дій, під час яких відбувається дослідження трупа або інших його частин.

Відповідно до вимог чинного законодавства, зокрема зазначених вище законів, результати огляду трупа, пов'язаного з ексгумацією, якщо він був проведений без письмової згоди власника намогильної споруди (склепу), яким частіше є родич померлого, або відповідної ухвали слідчого судді (постанови керівника органу прокуратури в умовах воєнного стану) про надання дозволу на проникнення до цієї споруди та подальших досліджень і дій, для забезпечення яких ексгумація проводилася, можуть стати недопустимими у доказуванні, якщо суд вважатиме, що докази були отримані стороною обвинувачення внаслідок незаконних дій та істотного порушення прав особи.

Щоб уникнути цього ризику в ситуаціях, пов'язаних із ексгумацією трупа з місця поховання, обладнаного намогильною спорудою (склепу), прокурору або слідчому, за погодженням з ним, слід завчасно звертатися з клопотанням у відповідності до положень ст. 233–237 КПК України до слідчого судді (в умовах воєнного стану – керівника органу прокуратури, якщо слідчий суддя з об'єктивних причин не може виконувати свої повноваження) для отримання відповідної ухвали (постанови), на підставі якої сторона обвинувачення матиме доступ до володіння особи – намогильної споруди (склепу).

Зазначимо, що у кримінальному провадженні ексгумація трупа полягає у вийманні трупа із місця поховання, а це місце влаштовується у відповідності до норм права і моралі, традицій, релігійних переконань та інших прийнятих у суспільстві уявлень й має певні ознаки. Вважати такими місцями завали зруйнованих будівель, військової та іншої техніки, бліндажі та окопи, тільки через знаходження в них трупів загиблих людей, не можна. Вони є місцями подій, що дійсно підлягають огляду за правилами ст. 237, 238 КПК України.

Отже, в умовах триваючої збройної агресії проти України така слідча (розшукова) дія як огляд трупа, пов'язаний з ексгумацією, часто проводиться у кримінальних провадженнях про воєнні злочини. Водночас для забезпечення належного доказового значення її результатів та можливості подальшого використання даних у міжнародних судових інстанціях, зокрема Міжнародному кримінальному суді, доцільним є окремі зміни і доповнення до кримінального процесуального законодавства України.

Список використаних джерел

1. Злочини, вчинені в період повномасштабного вторгнення РФ : оф. сайт Офісу Генерального прокурора. URL: https://gp.gov.ua/.

2. Левицький А. О., Юсупов В. В. Актуальні питання ідентифікації невпізнаних тіл осіб, повернутих у порядку репатріації в Україну. *Актуальні питання криміналістики та судової експертизи в умовах воєнного стану* : матеріали XIV міжвідом. наук.-практ. конф. (Київ, 28 листоп. 2025 р.) / [редкол. : Р. А. Сербин, О. С. Тарасенко, І. І. Мотиль та ін.]. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2025. С. 124–129.

3. Баулін О. В. Огляд трупа, пов'язаний з ексгумацією, під час здійснення досудового розслідування. *Криміналістика і судова експертиза.* № 67. 2022. С. 201–213. DOI: https://doi.org/10.33994/kndise.2022.67.22

Наукове видання

ІДЕНТИФІКАЦІЯ НЕВПІЗНАНИХ ТРУПІВ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ ВОЄННИХ ЗЛОЧИНІВ (КРИМІНАЛІСТИЧНИЙ ТА СУДОВО-МЕДИЧНИЙ АСПЕКТИ)

Матеріали
науково-практичного круглого столу

(Київ, 27 травня 2026 року)

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до державного
реєстру видавців, виготовників і розповсюджувачів видавничої продукції
Дк № 4155 від 13.09.2011.
Підписано до друку 21.07.2026. Формат 60х84/16. Папір офсетний.
Обл.-вид. арк. 5,21. Ум. друк. арк. 4,63.
Тираж 20 прим.